

Περί “Πολλαπλασιαστή”

από την Οικονομική Θεωρία
στη σύγχρονη εκδοχή του

Συνέντευξη

με τον Καθηγ. Στ. Θωμαδάκη

Η Ψυχολογία

ως παράγοντας
οικονομικής πολιτικής

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΟΕΕ)

Οικονομικά Χρονικά

Μητροπόλεως 12-14, 10563, Αθήνα | www.oe-e.gr

Διμηνιαία έκδοση | Μάιος-Ιούνιος 2013, Αρ. Φύλλου 1

**Συμπεράσματα της Έρευνας
του ΟΕΕ για την Ανάπτυξη
των Περιφερειών της χώρας**

Το νέο εκδοτικό μας εγχείρημα

Σημείωμα
Του Προέδρου του ΟΕΕ
Γιώργου ΚΥΔΩΝΑΚΗ

“**Η** νέα εκδοτική πρωτοβουλία της Κεντρικής Διοίκησης (Κ.Δ.) του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (ΟΕΕ) έρχεται να καταδείξει την επιθυμία μας για ένα έντυπο, που θα προωθεί **την επιστημονική έρευνα** στο χώρο της θεωρητικής και εφαρμοσμένης οικονομικής, αλλά και να υπογραμμίσει ταυτοχρόνως το **ρόλο** του Φορέα μας στη σημερινή δύσκολη συγκυρία .

Θέλω να πιστεύω ότι η προσπάθειά μας θα αγκαλιαστεί από την **επιστημονική κοινότητα** και ότι θα καταθέσει τη δική της συμβολή στις επίκαιρες αναζητήσεις των **παραγωγικών** και **κοινωνικών** δυνάμεων του τόπου. Την ίδια ώρα, όμως, ελπίζω να βρει ευήκοα ώτα και σε **όλους εκείνους** που παρεμβαίνουν ποικιλοτρόπως με τις επιλογές τους στη διαμόρφωση της κοινωνικοοικονομικής μας πραγματικότητας .

Φιλοδοξία μας, επίσης, είναι να αποτελέσει αυτή η παρέμβαση του ΟΕΕ την αφορμή-ευκαιρία **επανεκτίμησης** της σημασίας του, εκ μέρους της Πολιτείας, ως του κύριου **θεσμοθετημένου επιστημονικού συμβούλου της** σε σχέση με όλα τα ζητήματα που αναφέρονται στο εθνικό οικονομικό μας γίγνεσθαι.

Εκ μέρους της Κ.Δ. του ΟΕΕ, θέλω να **ευχαριστήσω** την Επιτροπή Σύνταξης της επιστημονικής μας έκδοσης, την αρμόδια Υπηρεσία του Επιμελητηρίου, τους ειδικούς κειμενογράφους μας, τους συναδέλφους μας Πανεπιστημιακούς καθώς και τον εξουσιοδοτημένο Σύμβουλο -Συντονιστή της σημερινής πρωτοβουλίας μας, οι οποίοι (όλοι μαζί) συνέβαλαν στο αποτέλεσμα που κατατίθεται σε δημόσια κρίση.

Ας μου επιτραπεί, τέλος, να σημειώσω όσο πιο εμφαντικά μπορώ την ανάγκη συμβολής των **μελών** μας στην προσπάθεια συνεχούς βελτίωσης του νέου εκδοτικού εγχειρήματος της επιμελητηριακής μας οργάνωσης, μέσω της συμμετοχής τους στη διαμόρφωση του περιεχομένου του αλλά και των κριτικών παρατηρήσεών τους.

Καλό ξεκίνημα!

Γ. Κ.

Εκδότης:

Γεώργιος Ι. Κυδωνάκης, Πρόεδρος του
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ιδιοκτησία – Έκδοση:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Υπεύθυνος Εκδόσεων Ο.Ε.Ε.

Σπύρος Α. Μυρίντζος

Συντονιστής Έκδοσης

Αντώνης Π. Ντρέκος

Συντακτική Επιτροπή

Αντώνης Π. Ντρέκος
Ευα Ε. Αγγελίδου - Κορομάντζου
Δημήτρης Χόνδρος
Νεκτάριος Νώτης
Σπύρος Α. Μυρίντζος
Επικοινωνία: τηλ. 2105232238
e-mail: ekdil_epik@oe-.gr
site: www.oe-e.gr

Επιστημονική Επιτροπή

Διονύσης Χιόνης, Καθηγητής Οικονομικών στο Δημοκρίτειο Παν. Θράκης
Θάνος Κριεμάδης, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Δημήτρης Μάρδας, Καθηγητής Τμήμα Οικονομικών Επιστημών ΑΠΘ
Χρήστος Α Αλεξάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης Παν. Πειραιά
Ιωάννης Σώρος, Επίκουρος Καθηγητής Λογιστικής Χρηματοοικονομικής Παν. Πειραιά
Βασίλειος Ν. Κέφης, Επίκουρος Καθηγητής Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Μητροπόλεως 12 -14, 10563
Τηλ. 2105202250 – 260 – 270 FAX:210 5229 167
www.oe-e.gr

ECONOMIC CHAMBER OF GREECE

12 – 14 Mitropoleos Str., 10563 ATHENS
Tel: 210 5202250 - 260 – 270
site: www.oe-e.gr

Σελιδοποίηση - CtP- Εκτύπωση:

ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ
Νέα Ραιδεστός - Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 466.776
e-mail: info@lithographia.gr

	σελ.
Το νέο εκδοτικό μας εγχείρημα	3
Κατάσταση Περιφερειακών Τμημάτων Ο.Ε.Ε.	6
Το ιδιαίτερο στίγμα της έκδοσής μας	7
Συμπεράσματα της Έρευνας για την Ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας	8
Περί “Πολλαπλασιαστή” <i>Του Αντώνη Π. Ντρέκου</i>	20
Η ψυχολογία ως παράγοντας οικονομικής πολιτικής <i>Του Χρήστου Α Αλεξάκη</i>	30
Μια Ασφαλιστική “Συνιστώσα” χωρίς Μνημονιακές εξαρτήσεις... <i>Του Σωτήρη Χρυσάφη</i>	32
Συνέντευξη <i>Θωμαδάκης Σταύρος</i> «Λύση απελπισίας η επιστροφή στη δραχμή»	37
Σύγκριση των στόχων περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα στις προγραμματικές περιόδους 2000-2006, 2007-2013 και 2014-2020 <i>των Διονύση Χιόνη και Τρύφωνα Εξάρχου</i>	40
Ανταγωνιστικότητα & επιχειρηματική αριστεία στις ελληνικές επιχειρήσεις & οργανισμούς του <i>Θάνου Κριεμάδη</i>	46
Συνέντευξη <i>Δημήτρης Λοττίδης</i> «Η Κύπρος χρησιμοποιήθηκε ως πείραμα εφαρμογής ακραίων λύσεων»	53
Οι Παράγοντες Μείωσης της Κατανάλωσης <i>των Χαρίκλειας Κοντού και Κωνσταντίνου Ζιώγου</i>	56
Τιμοκατάλογος Διαφημιστικών Καταχωρήσεων στα Οικονομικά Χρονικά	64
Ελληνική οικονομία σε αριθμούς	65

1ο Περιφερειακό Τμήμα Θράκης

Μ. Βασιλείου 3 / 69100 Κομοτηνή
Τηλ. 25310-23035/ Fax.25310-82992
mail: oee1pt@oe-e.gr

2ο Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας

Μεραρχίας 14 / 62100 Σέρρες
Τηλ. 23210-67970/ 98127/ Fax.23210-52062
mail: oee2pt@oe-e.gr

ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΒΑΛΑΣ:

Βενιζέλου 34 / 64100 Καβάλα
Τηλ. 2510-232966

3ο Περιφερειακό Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας

Αριστοτέλους 26 / 54623 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310-275727-8 / Fax. 2310-275728
mail: oee3pt@oe-e.gr

4ο Περιφερειακό Τμήμα Κεντροδυτικής Μακεδονίας

Μαλακούση 10 / 59100 Βέροια
Τηλ. 23310-29111 Fax. 23310-72033
mail: oee4pt@oe-e.gr

5ο Περιφερειακό Τμήμα Δυτικής Μακεδονίας

Κωστή Παλαμά 6 / 50100 Κοζάνη
Τηλ. 24610-27783 / Fax. 24610-37462
mail: oee5pt@oe-e.gr

6ο Περιφερειακό Τμήμα Ηπείρου

Ν. Ζέρβα 28-30 / 45332 Γιάννενα
Τηλ. 26510-70400 Fax. 26510-72194
mail: oee6pt@oe-e.gr

7ο Περιφερειακό Τμήμα Θεσσαλίας

Παπαναστασίου 21/41222 Λάρισα
Τηλ. 2410-531422 Fax. 2410-533123
mail: oee7pt@oe-e.gr

8ο Περιφερειακό Τμήμα Κεντρικής Στερεάς Ελλάδας

Διάκου & Αινιάνων 2 , 2ος όροφος/ 35100 Λαμία
Τηλ. 22310-42511
Fax. 22310-38882 mail: oee8pt@oe-e.gr

9ο Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας

Λ. Χαϊνά 75 & 25ης Μαρτίου / 34100 Χαλκίδα
Τηλ. 22210-60669 / Fax. 22210-80710/80894
mail: oee9pt@oe-e.gr

10ο Περιφερειακό Τμήμα Βορειοδυτικής Πελοποννήσου

Ζαΐμη 21 / 26223 Πάτρα / Τηλ. 2610-221645
Fax. 2610-273767
mail: oee10pt@oe-e.gr

11ο Περιφερειακό Τμήμα Νοτιοανατολικής Πελοποννήσου

Πλ. Κολοκοτρώνη 8 / 22100 Τρίπολη
Τηλ. 2710-233582 / Fax. 2710-225048
mail: oee11pt@oe-e.gr

12ο Περιφερειακό Τμήμα Δωδεκανήσου

Γ. Σεφέρη 80 Εμπορικό Κέντρο ΜΗΔΙΑ / 85100 Ρόδος
Τηλ. 22410-60193/ 66660 / Fax. 22410-60197 mail:
oee12pt@oe-e.gr

13ο Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικού Αιγαίου

Ελ. Βενιζέλου 6 / 81100 Μυτιλήνη
Τηλ. 22510-37367 / Fax. 22510-25634
mail: oee13pt@oe-e.gr

14ο Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικής Κρήτης

Εθν. Αντιστάσεως 105 / 71306 Ηράκλειο
Τηλ. 2810-224595 Fax. 2810-223997
mail: oee14pt@oe-e.gr

15ο Περιφερειακό Τμήμα Δυτικής Κρήτης

Μυλωνογιάννη 15Α & Κριάρη, 2ος όροφος / 73135 Χανιά
Τηλ. 28210-94505 / 95001 Fax. 28210-76186
mail: oee15pt@oe-e.gr

16ο Περιφερειακό Τμήμα Ιονίων Νήσων

Σαμαρά 2, 49100 Κέρκυρα
Τηλ. 26610-41148 Fax. 26610-42388
mail: oee16pt@oe-e.gr

Το ιδιαίτερο στίγμα της έκδοσής μας

Το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (ΟΕΕ), στο πλαίσιο των θεσμοθετημένων αρμοδιοτήτων και δράσεών του, αλλά με δεδομένη τη σημερινή δύσκολη πραγματικότητα για την χώρα μας και τους πολίτες της, θεώρησε υποχρέωσή του να παρέμβει ουσιαστικά και με τόλμη σε ένα νέο πεδίο της δικής του ιδιαίτερης αναφοράς.

Συγκεκριμένα, έκρινε ως επιβεβλημένη και εξαιρετικά επίκαιρη την αξιοποίηση της περιοδικής του έκδοσης, προκειμένου να συμβάλει στην ανάπτυξη της επιστημονικής οικονομικής σκέψης και στη δημόσια προβολή της, σε μια περίοδο με σύνθετα προβλήματα, με πολλά διακυβεύματα και με συνεχείς αναζητήσεις διεξόδων.

Σε μια τέτοια κατεύθυνση, η οποία μάλιστα προσδιορίστηκε σαφώς από την Κεντρική Διοίκηση (Κ.Δ) του φορέα μας, ξεκινάμε σήμερα τη νέα μας αυτή προσπάθεια, που φιλοδοξούμε να έχει συνέχεια, μέσω τακτικών παρουσιάσεων.

Σταθερός προσανατολισμός μας και – ταυτοχρόνως – δικό μας διαρκές ζητούμενο, θα είναι τόσο η ακριβής αποτύπωση των μέχρι σήμερα θεωρητικών επεξεργασιών της Οικονομικής Επιστήμης (μας) όσο και η παρουσίαση – αξιολόγηση πορισμάτων της Επιστημονικής Έρευνας, που είτε έχουν ήδη κατατεθεί είτε θα προκύψουν στην πορεία μέσα (και) από πρωτοβουλία του ίδιου του Ο.Ε.Ε.

Γνωρίζουμε πολύ καλά ότι βρισκόμαστε μπροστά σε ένα δύσκολο εγχείρημα, το οποίο είναι πιθανό εξ' αντικειμένου να δώσει αφορμές για παρεξηγήσεις ή και για εύκολες ερμηνείες προθέσεων... Το ίδιο καλά επίσης, γνωρίζουμε ότι υπάρχουν διαφορετικές Σχολές Οικονομικής Σκέψης, που αναλύουν τα κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα (και της σημερινής συγκυρίας) ανάλογα με τα γενικότερα επιστημονικά τους προστάγματα.

Όσο μας αφορά, πάντως, θέλουμε να πιστεύουμε ότι θα μείνουμε αυστηρά προσηλωμένοι στην κεντρική ιδέα που μας ανέθεσε να υλοποιήσουμε η Κ.Δ. του ΟΕΕ και ότι αυτό το εκδοτικό βήμα προβληματισμού και διαλόγου δεν θα εγείρει βάσιμες ενστάσεις, ούτε σε σχέση με προνομιακή – έναντι άλλων – μεταχείριση συγκεκριμένων Σχολών ούτε σε σχέση με υποτίμηση στοιχειωδών επιστημονικών προαπαιτούμενων για μια τέτοιας ποιότητας πρωτοβουλία.

Είναι χρήσιμο, επίσης, να διευκρινίσουμε ότι στα τεύχη του επιστημονικού μας εντύπου, θα υπάρξει χώρος για πρωτότυπες εργασίες -μελέτες ελλήνων και ξένων επιστημόνων, για βιβλιοπαρουσιάσεις - βιβλιοκριτικές, για δημοσιεύσεις ειδικών ερευνητών, για αρθρογραφίες οικονομολόγων και πανεπιστημιακών του χώρου μας, για μεταφράσεις ξενόγλωσσων - σχετικών με το αντικείμενο – εντύπων κ.λπ.

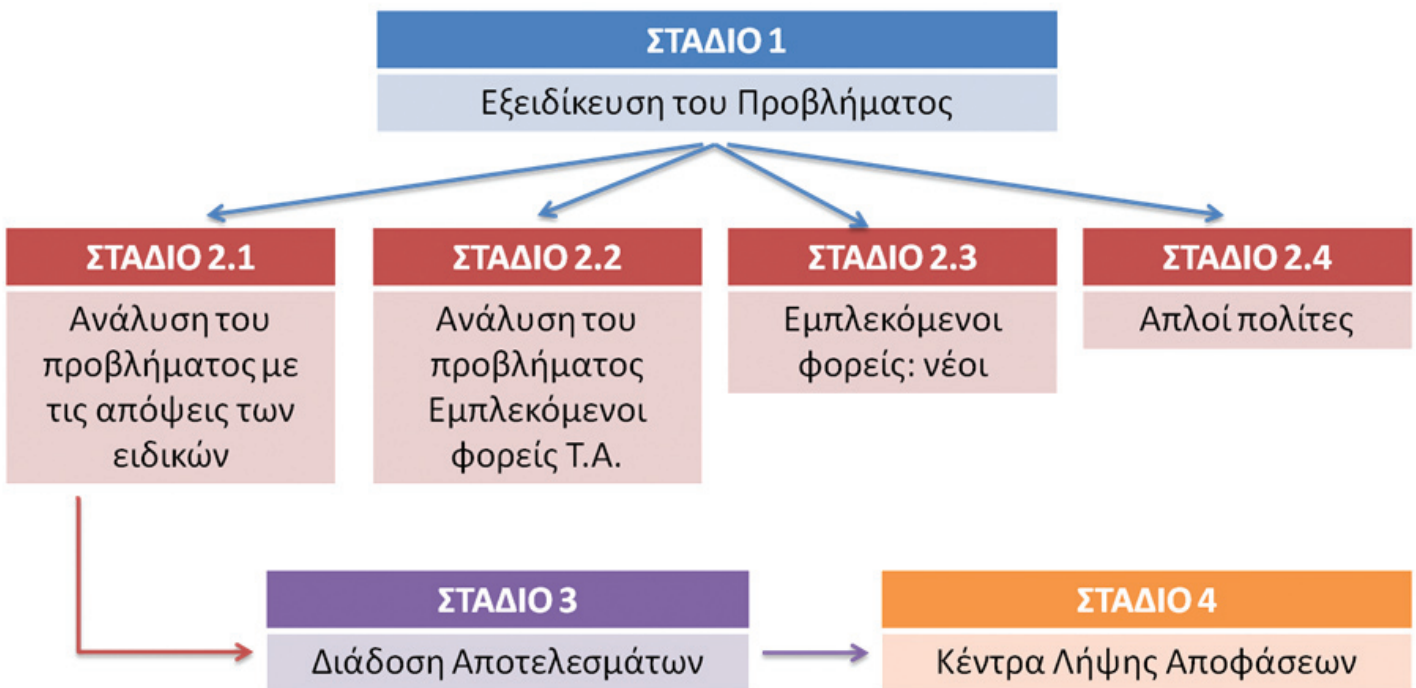
Τέλος, με την ευθύνη του συντονιστή αυτής της πρωτοβουλίας μας (κατ' εξουσιοδότηση της Κ.Δ. του ΟΕΕ), θα λειτουργεί Επιτροπή Σύνταξης των «Οικονομικών Χρονικών» ('Ο.Χ'), η οποία θα συνεπικουρείται από συναδέλφους Πανεπιστημιακούς Δασκάλους (και) για την αξιολόγηση των υπό δημοσίευση κειμένων, στη βάση της ακαδημαϊκής ειδικότητάς τους.

Συμπεράσματα της Έρευνας για την Ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας

Εισαγωγή

Η προσπάθεια της έρευνας αυτής, θεωρούμε ότι εμπλουτίζει τη διαδικασία λήψης κατάλληλων αποφάσεων για την ανάπτυξη της χώρας. Εξάλλου, ο ρόλος του Οικονομικού Επιμελητηρίου είναι να συνεισφέρει με προτάσεις και ιδέες στον κοινό επιδιωκόμενο στόχο που είναι η ανάπτυξη. Όχι γενικόλογα, αλλά προσδιορίζοντας πώς οι πολίτες της κάθε τοπικής οικονομίας αισθάνονται την ανάπτυξη και τι επιθυμούν.

ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ για την ΑΝΑΠΤΥΞΗ

► Συμπεράσματα από την έρευνα των ειδικών

Η δειγματοληπτική αυτή έρευνα των ειδικών, δίνει σ' αυτούς που παίρνουν αποφάσεις τη δυνατότητα να κατανοήσουν τις απόψεις για την τοπική οικονομική ανάπτυξη που μπορεί να εφαρμόσουν οι τοπικές κοινότητες.

Ασφαλώς και δεν υπάρχουν κατάλληλα στατιστικά δεδομένα και γι' αυτό η πληροφόρηση αυτή είναι σημαντική.

Επαναλαμβάνουμε ότι αρκετοί παράγοντες που έχουν επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία δεν φαίνονται στα στατιστικά δεδομένα. Οι απόψεις των ειδικών σχετικά με αυτούς τους παράγοντες αποτελούν σημαντική πηγή πληροφόρησης γι' αυτούς που σχεδιάζουν τη μελλοντική οικονομική ανάπτυξη.

Επίσης, σημαντικό είναι και το γεγονός ότι οι ειδικοί αυτοί ορίζουν τις προτεραιότητές τους, έστω και αν αυτές είναι υποκειμενικές, για την επίτευξη των οικονομικών και κοινωνικών στόχων.

Κάτω λοιπόν από τα δυσάρεστα αποτελέσματα της ύφεσης της οικονομίας της χώρας, η έρευνα αυτή έχει ως στόχο να αναδείξει τις απόψεις και τις **προθέσεις των πολιτών** ως προς τις δυνατότητες ανάπτυξης της χώρας.

Το ζητούμενο σήμερα για τη χώρα είναι να υπάρξει **γρήγορη ανάπτυξη**.

Η ανάπτυξη, είναι μια έννοια την οποία χρησιμοποιούν οι πάντες. Όμως, οι αντιλήψεις των πολιτών για την ανάπτυξη διαφέρουν.

Σήμερα το Ελληνικό νοικοκυριό, λόγω της οικονομικής κρίσης της χώρας, έχει υποστεί πολλαπλές συνέπειες: μείωση του οικογενειακού εισοδήματος, εργαζόμενους που έχουν χάσει την εργασία τους, τιμές των αγαθών που δεν έχουν μειωθεί σημαντικά, πολλά νοικοκυριά που λόγω των μισθολογικών περικοπών βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας. Ακριβώς, επειδή κάθε πολίτης, υπό το φάσμα της οικονομικής κρίσης, αντιμετωπίζει και διαφορετικό πρόβλημα, είναι λογικό να αντιλαμβάνεται διαφορετικά τον όρο της ανάπτυξης.

Στη βιβλιογραφία των οικονομικών, η «ανάπτυξη» αποτελεί μία διαδικασία προσανατολισμένη στη μεγιστοποίηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως προς τις συνθήκες διαβίωσης.

Η έννοια της ανάπτυξης είναι από τις συχνότερα χρησιμοποιούμενες λέξεις από αυτούς που ασκούν πολιτική.

Από το 2010, η χώρα βρίσκεται σε καθοδική τροχιά. Η γενική αυτή τάση οδήγησε στη μείωση των οικονομικών και κοινωνικών προσδοκιών.

Σήμερα, όλοι οι πολίτες γνωρίζουν ότι η χώρα βρίσκεται σε μια συνεχιζόμενη ύφεση.

Η διαμόρφωση της στάσης των πολιτών ως προς την οικονομική πολιτική που αφορά στην ανάπτυξη βασίζεται στις πληροφορίες που έχουν αυτοί συλλέξει, αλλά και στις αξιολογήσεις τους σχετικά με το παρελθόν, αλλά και τις μελλοντικές προοπτικές της ανάπτυξης. Αν όλα αυτά είναι θετικά τότε θα είναι πρόθυμοι να υιοθετήσουν την πολιτική ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο της έρευνάς μας σχετικά με την ανάπτυξη, συμπεριλάβαμε διαστάσεις της αντίληψης και των προτεραιοτήτων της ανάπτυξης, από διαφορετικές ομάδες πολιτών. Οι απόψεις και οι αντιλήψεις που προέρχονται από διαφορετικές πηγές, ρίχνουν φως, στο πώς ακριβώς οι πολίτες αντιλαμβάνονται την ανάπτυξη.

1. Σημαντικά προβλήματα περιοχής

- Λαθρομετανάστευση
- Ανεργία
- Φτώχεια
- Ακρίβεια
- Δημογραφικό πρόβλημα
- Υποδομές
- Εγκατάλειψη της γεωργίας
- Αποβιομηχάνιση
- Ασφάλεια πολιτών
- Δυσκολίες εκμετάλλευσης ορυκτού πλούτου
- Εγκατάλειψη της υπαίθρου
- Διαφθορά

ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Για το πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης παρατηρούμε με βάση την ηλικία των ερωτηθέντων το πρόβλημα καθίσταται πολύ σημαντικό και η σημαντικότητά του αυξάνεται αυξανόμενης της ηλικίας, εκτός της ηλικιακής ομάδας 45 – 59 που είναι στο 63,4%.

Με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης διαπιστώνουμε ότι θεωρείται σημαντικό με ποσοστό 67% για τους απόφοιτους Ανώτατης Σχολής και με 76.1% για αποφοίτους Γυμνασίου και Λυκείου.

Με βάση το επάγγελμα οι ερωτηθέντες εκφράζουν τουλάχιστον έξι στους δέκα ότι είναι πολύ σημαντικό πρόβλημα.

Έξι στους δέκα με βάση την οικονομική κατάσταση εκφράζουν ότι είναι η λαθρομετανάστευση σημαντικό πρόβλημα.

ΑΝΕΡΓΙΑ

Ανεξάρτητα από τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του δείγματος η ανεργία αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα, αφού οι ειδικοί σε ποσοστό 90% την ιεραρχούν ως πρώτο πρόβλημα.

ΦΤΩΧΕΙΑ

Και το πρόβλημα της φτώχειας – ανεξάρτητα από τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του δείγματος – κατατάσσεται από τους ειδικούς ως το τρίτο στη σειρά από τα σημαντικότερα προβλήματα της χώρας.

ΑΚΡΙΒΕΙΑ

Το δεύτερο κατά σειρά πρόβλημα της χώρας είναι η **ακρίβεια**, αφού σε ποσοστό μεγαλύτερο του 90% (αθροιστικά: «πολύ σημαντικό» + «σημαντικό») το αξιολογούν οι ειδικοί.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Είναι σαφές ότι η χώρα μας βρίσκεται με σημαντικά δημογραφικά προβλήματα που της επιβάλλουν μια μόνιμη **δημογραφική ύφεση**.

Με βάση το φύλο παρατηρούμε ότι οριακά οι άνδρες σε ποσοστό 59,2% (αθροιστικά: «πολύ σημαντικό» + «σημαντικό») το θεωρούν σημαντικό ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των γυναικών είναι στο 53,1%.

ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Οι **υποδομές** αποτελούν βασικό στοιχείο ανάπτυξης μιας χώρας. Οι ανεπτυγμένες χώρες αναγνωρίζουν τον σημαντικό ρόλο που παίζουν οι υποδομές τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Χωρίς την επέκταση των υποδομών δύσκολα μια οικονομία μπορεί να επιταχύνει την ανάπτυξή της και να πετύχει τους επιθυμητούς στόχους.

Με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων περίπου οκτώ στους δέκα θεωρούν ότι το πρόβλημα των υποδομών είναι σημαντικό ζήτημα για την περιοχή τους.

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Όσον αφορά την σημαντικότητα του προβλήματος της εγκατάλειψης της γεωργίας, οι ερωτηθέντες με βάση την επαγγελματική τους κατάσταση δηλώνουν τουλάχιστον επτά στους δέκα (αθροιστικά: «πολύ σημαντικό» + «σημαντικό») ότι αποτελεί σημαντικό ζήτημα για την περιοχή τους.

ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ

Για το ζήτημα της αποβιομηχάνισης, τρεις στους δέκα θεωρούν ότι είναι σημαντικό πρόβλημα για την περιοχή τους.

ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ

Με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων παρατηρούμε ότι τουλάχιστον επτά στους δέκα (αθροιστικά: «πολύ σημαντικό» + «σημαντικό») δηλώνουν ότι είναι σημαντικό πρόβλημα η ασφάλεια των πολιτών στην περιοχή τους.

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΟΡΥΚΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ

Όσον αφορά τις δυσκολίες εκμετάλλευσης του ορυκτού πλούτου οι ερωτηθέντες σε ποσοστό 22% θεωρούν ως σημαντικό πρόβλημα για την περιοχή τους. Το μικρό αυτό ποσοστό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι οι ειδικοί γνωρίζουν ότι δεν έχει οριοθετηθεί η ελληνική ΑΟΖ (Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη).

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Η εγκατάλειψη της υπαίθρου είναι άλλη μια διάσταση του αποτυχημένου υποδείγματος του Αθηνοκεντρικού κράτους. Με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο επτά στους δέκα ειδικούς θεωρούν ως σημαντικό πρόβλημα της περιοχής τους την εγκατάλειψη της υπαίθρου.

ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Η διαφθορά έχει σημαντική αρνητική επίπτωση στην οικονομία της χώρας μας αλλά και στην παγκόσμια εικόνα της χώρας μας.

Το μέλλον της χώρας, αλλά και το όποιο αναπτυξιακό πρόγραμμα εξαρτάται αν η χώρα είναι απελευθερωμένη από τη διαφθορά. Και σε αυτήν την περίπτωση η συμμετοχή των πολιτών είναι σημαντική παράμετρος. Η δημόσια διοίκηση θα πρέπει να γίνει περισσότερο φιλική προς τον έλληνα πολίτη.

Η πολυνομία – χαρακτηριστικότερη της ελληνικής διοίκησης – ουσιαστικά περιορίζει τη δυνατότητα πληροφόρησης του πολίτη αλλά και των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα τη δημιουργία της διαφθοράς.

Η οικονομική ανάπτυξη είναι αδύνατον να υπάρξει χωρίς αλλαγή της κοινωνικής μας ηθικής. Η κοινωνική μας ηθική η οποία θα βελτιώσει τις συμπεριφορές μας είναι εκείνη που θα περιορίσει την διαφθορά.

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες ειδικούς και με βάση την επαγγελματική τους κατάσταση, οκτώ στους δέκα δηλώνουν ότι το πρόβλημα της διαφθοράς είναι σημαντικό ζήτημα της περιοχής τους.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ - ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ ΔΙΑΧΥΣΗΣ (0 ≤ ΔΔ ≤ 100)

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ - ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ ΔΙΑΧΥΣΗΣ

Με βάση την τιμή του **Δείκτη Διάχυσης** οι **ειδικοί ερωτηθέντες** κατατάσσουν στην πρώτη πεντάδα των σημαντικότερων προβλημάτων της χώρας τα ακόλουθα προβλήματα:

Τα Πέντε Σημαντικότερα Προβλήματα της Περιοχής	
1. Ανεργία	97,1
2. Ακρίβεια	91,2
3. Φτώχεια	90,1
4. Διαφθορά	85,7
5. Ασφάλεια Πολιτών	80,5

2. Φορολογία

Στο ερώτημα: «**Θεωρείτε ότι οι συχνές αλλαγές της φορολογικής νομοθεσίας βελτιώνουν το επενδυτικό κλίμα;**»,

οι ερωτηθέντες **ειδικοί** εννέα στους δέκα με βάση το εκπαιδευτικό τους επίπεδο δηλώνουν ότι οι συχνές αλλαγές της φορολογικής νομοθεσίας δεν βελτιώνουν το επενδυτικό κλίμα.

Στο ερώτημα: «**Θεωρείτε ότι οι συχνές αλλαγές της φορολογικής νομοθεσίας αυξάνουν τα δημόσια έσοδα;**»,

με βάση την επαγγελματική απασχόληση οι ερωτηθέντες ειδικοί δηλώνουν σε ποσοστό μεγαλύτερο του 80% ότι οι συχνές αλλαγές της φορολογικής νομοθεσίας δεν αυξάνουν τα δημόσια έσοδα.

3. Οικονομική κρίση

Στο ερώτημα: «**Πιστεύετε ότι η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση θα οδηγήσει στο κλείσιμο επιχειρήσεων της περιοχής σας;**»,

ανεξαρτήτως ηλικίας **οι ειδικοί** εννέα στους δέκα δηλώνουν ότι λόγω της οικονομικής κρίσης θα οδηγηθούν σε κλείσιμο επιχειρήσεις της περιοχής τους.

Στο ερώτημα: «**Πιστεύετε ότι η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση θα οδηγήσει στο να χάσουν εργαζόμενοι τη δουλειά τους;**»,

ανεξαρτήτως εκπαιδευτικού επιπέδου **οι ειδικοί** σε ποσοστό μεγαλύτερο του 98% πιστεύουν ότι η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση θα οδηγήσει στο να χάσουν εργαζόμενοι τη δουλειά τους.

4. Προκλήσεις

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

- Οικονομική αβεβαιότητα
- Πτώση του τζίρου στην τοπική αγορά
- Υψηλοί φορολογικοί συντελεστές
- Πτώση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης
- Πρόσβαση στις τράπεζες
- Αποφάσεις της τρόικας
- Διαφθορά
- Αυξανόμενο ποσοστό του χρέους της χώρας

Στο ερώτημα: «**Ποιες θεωρείτε κατά την άποψή σας τις τρεις σημαντικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή σας;**», οι ερωτηθέντες απάντησαν με σειρά προτεραιότητας ως εξής:

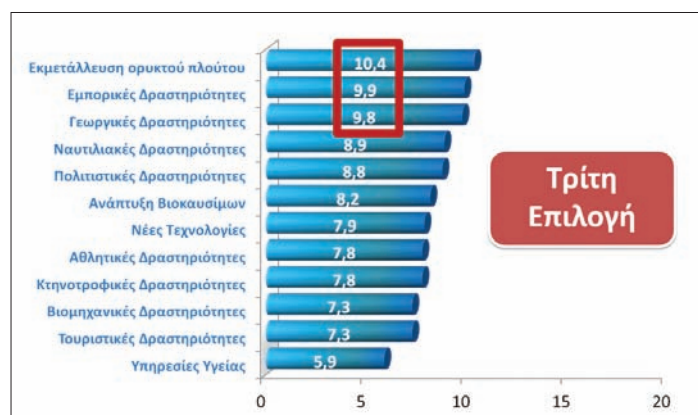
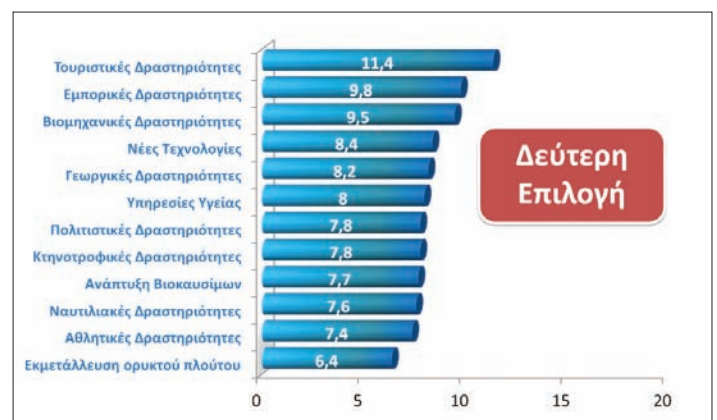
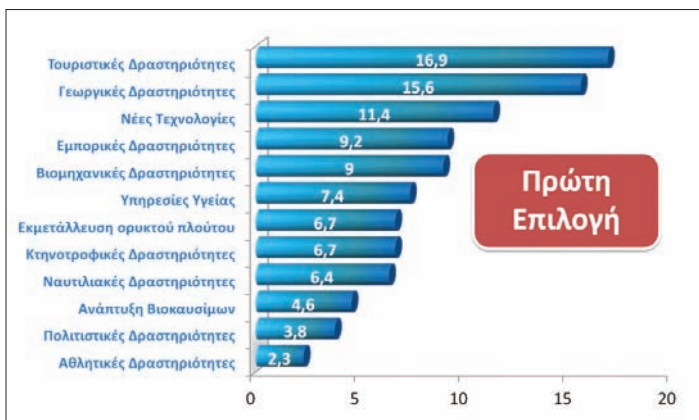

5. Ανάπτυξη

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Γεωργικές Δραστηριότητες
- Κτηνοτροφικές Δραστηριότητες
- Τουριστικές Δραστηριότητες
- Βιομηχανικές Δραστηριότητες
- Υπηρεσίες Υγείας
- Νέες Τεχνολογίες
- Εμπορικές Δραστηριότητες
- Ναυτιλιακές Δραστηριότητες
- Πολιτιστικές Δραστηριότητες
- Αθλητικές Δραστηριότητες
- Ανάπτυξη Βιοκαυσίμων
- Εκμετάλλευση ορυκτού πλούτου

Στο ερώτημα: «Από τις οικονομικές δραστηριότητες που αναφέραμε στην προηγούμενη ερώτηση ποιες θεωρείτε τις τρεις πιο σημαντικές για τη μελλοντική ανάπτυξη της περιφέρειάς σας;», οι ερωτηθέντες ειδικοί απάντησαν με σειρά προτεραιότητας ως εξής:

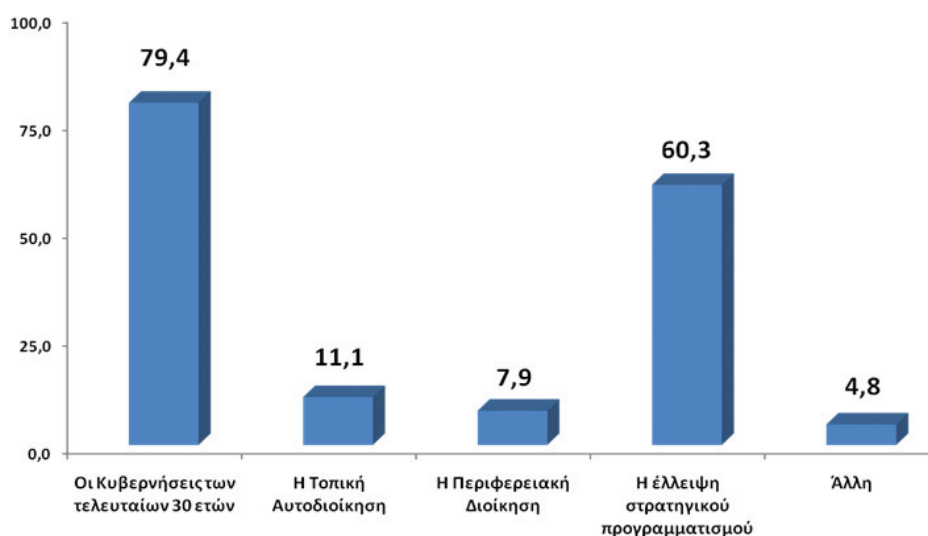
► Συμπεράσματα από τις απόψεις των Δημάρχων

Απόψεις για την Περιφέρειά τους

Στο ερώτημα: «Πόσο πολύ θεωρείται ότι η εκάστοτε Κυβέρνηση προσπαθεί να βελτιώσει την οικονομική κατάσταση της περιοχής σας;» εννέα στις δέκα γυναίκες Δημάρχους και έξι στους δέκα άνδρες Δημάρχους θεωρούν ότι η εκάστοτε Κυβέρνηση δεν βελτίωσε την **οικονομική κατάσταση** του Δήμου.

Στο ερώτημα: «Πόσο πολύ θεωρείται ότι η εκάστοτε Κυβέρνηση προσπαθεί να βελτιώσει την κοινωνική κατάσταση της περιοχής σας;» επτά στους δέκα Δημάρχους θεωρούν ότι η εκάστοτε Κυβέρνηση δεν βελτίωσε την κοινωνική κατάσταση της περιοχής τους.

Στο ερώτημα: «Ποιος ευθύνεται κατά τη γνώμη σας για τη σημερινή πολιτικοοικονομική κατάσταση της περιφέρειάς σας;» οι απαντήσεις δίνονται στο ακόλουθο γράφημα:

Σημείωση: Πολλαπλές απαντήσεις

Στο ερώτημα: «Εξετάζοντας την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής σας τα τελευταία πέντε με δέκα χρόνια, κατά την άποψή σας θεωρείτε ότι το υπόδειγμα ανάπτυξης της περιοχής ήταν...» προέκυψαν τα εξής:

- Το 41.7% των **Δημάρχων** που έχουν ολοκληρώσει τις λυκειακές τους σπουδές δηλώνουν ότι δεν ήταν κατάλληλο το υπόδειγμα ανάπτυξης.
- Το 33.3% των **Δημάρχων** που έχουν ολοκληρώσει σπουδές ανώτερης εκπαίδευσης δηλώνουν ότι δεν ήταν κατάλληλο το υπόδειγμα ανάπτυξης.
- Το 37.8% των **Δημάρχων** που έχουν ολοκληρώσει σπουδές ανώτατης εκπαίδευσης δηλώνουν ότι δεν ήταν κατάλληλο το υπόδειγμα ανάπτυξης.

Στο ερώτημα: «Βλέποντας την προοπτική της επόμενης δεκαετίας για την περιοχή σας μπορείτε να μας πείτε αν είναι σημαντικό ή όχι το θέμα της βελτίωσης των Μέσων Μεταφοράς;» θεωρούν οι **Δήμαρχοι** σε ποσοστό 54.5% ότι είναι σημαντικό ζήτημα.

Στο ερώτημα: «Βλέποντας την προοπτική της επόμενης δεκαετίας για την περιοχή σας μπορείτε να μας πείτε αν είναι σημαντικό ή όχι το θέμα της Αναζωογόνησης της

Υπαίθρου;» το 61% των Δημάρχων θεωρούν σημαντικό ζήτημα την Αναζωογόνηση της Υπαίθρου.

Στο ερώτημα: «Βλέποντας την προοπτική της επόμενης δεκαετίας για την περιοχή σας μπορείτε να μας πείτε αν είναι σημαντικό ή όχι το θέμα της Ανάπτυξης της Γεωργίας;» το 60.3% των Δημάρχων βλέπουν ως σημαντικό το θέμα της Ανάπτυξης της Γεωργίας.

Στο ερώτημα: «Βλέποντας της προοπτική της επόμενης δεκαετίας για την περιοχή σας μπορείτε να μας πείτε αν είναι σημαντικό ή όχι το θέμα της Ανάπτυξης της Κτηνοτροφίας;» το 55.4% των Δημάρχων δήλωσαν ότι η ανάπτυξη της Κτηνοτροφίας είναι σημαντικό ζήτημα.

Στο ερώτημα: «Βλέποντας της προοπτική της επόμενης δεκαετίας για την περιοχή σας μπορείτε να μας πείτε αν είναι σημαντικό ή όχι το θέμα της Ανάπτυξης του Τουρισμού;» το 47.5% των Δημάρχων θεωρεί την Ανάπτυξη του Τουρισμού ως ένα σημαντικό ζήτημα.

Στο ερώτημα: «Βλέποντας την προοπτική της επόμενης δεκαετίας για την περιοχή σας μπορείτε να μας πείτε αν είναι σημαντικό ή όχι το θέμα της Αξιοποίησης του Ορυκτού Πλούτου;» το 38.5% των Δημάρχων απάντησε πως θεωρεί την αξιοποίηση του Ορυκτού Πλούτου σημαντικό ζήτημα.

Στο ερώτημα: «Βλέποντας την προοπτική της επόμενης δεκαετίας για την περιοχή σας μπορείτε να μας πείτε αν είναι σημαντικό ή όχι το θέμα των Υποδομών Υγείας;» το 53.3% των Δημάρχων θεωρεί το θέμα των Υποδομών Υγείας είναι σημαντικό.

Στο ερώτημα: «Γενικά, πιστεύετε ότι η οικονομική και κοινωνική κατάσταση στην περιφέρειά σας είναι καλύτερη σε σχέση με πριν από μια δεκαετία;» το 84.1% των Δημάρχων θεωρούν ότι η οικονομική κατάσταση στην περιφέρειά τους είναι χειρότερη σε σχέση με πριν από μια πενταετία.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

- Λαθρομετανάστευση
- Ανεργία
- Φτώχεια
- Ακρίβεια
- Δημογραφικό πρόβλημα
- Υποδομές
- Εγκατάλειψη της γεωργίας
- Αποβιομηχάνιση
- Ασφάλεια πολιτών
- Δυσκολίες εκμετάλλευσης ορυκτού πλούτου
- Εγκατάλειψη της υπαίθρου
- Διαφθορά

Σύμφωνα με τις απόψεις των Δημάρχων, η Ανεργία αναδεικνύεται το πρώτο πρόβλημα της περιοχής τους και ακολουθούν η φτώχεια και η ακρίβεια.

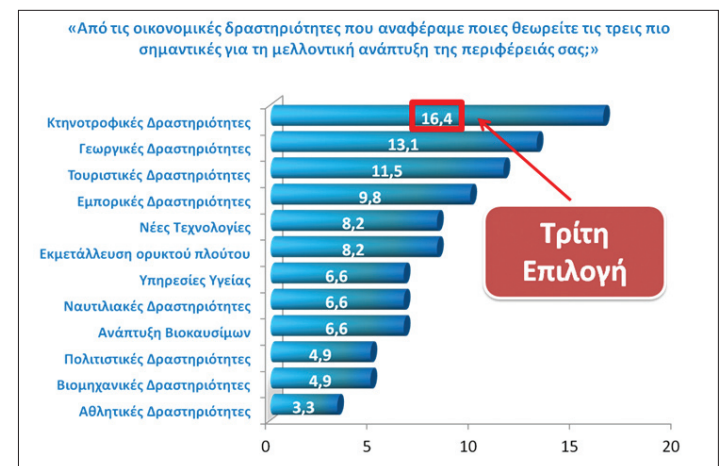
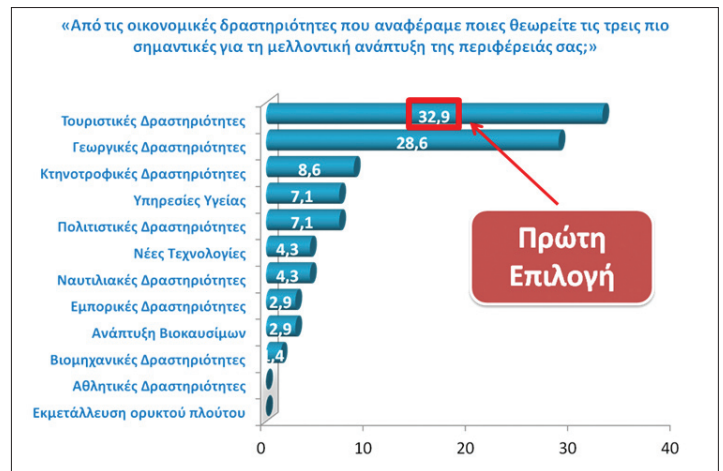
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Γεωργικές Δραστηριότητες
- Κτηνοτροφικές Δραστηριότητες
- Τουριστικές Δραστηριότητες
- Βιομηχανικές Δραστηριότητες
- Υπηρεσίες Υγείας
- Νέες Τεχνολογίες
- Εμπορικές Δραστηριότητες
- Ναυτιλιακές Δραστηριότητες
- Πολιτιστικές Δραστηριότητες
- Αθλητικές Δραστηριότητες
- Ανάπτυξη Βιοκαυσίμων
- Εκμετάλλευση ορυκτού πλούτου

Στο ερώτημα: «Όταν θέλετε να διαμορφώσετε αναπτυξιακές ενέργειες αλλά και βελτιώσεις της περιφέρειάς σας, πόσο σημαντική θεωρείτε τη συμμετοχή των πολιτών;», το 96.7% των Δημάρχων θεωρεί σημαντική τη συμμετοχή των πολιτών όταν διαμορφώνουν αναπτυξιακές ενέργειες.

Στο ερώτημα: «Όταν θέλετε να διαμορφώσετε αναπτυξιακές ενέργειες αλλά και βελτιώσεις της περιφέρειάς σας, πόσο σημαντικό θεωρείται το διάλογο με τους παραγωγικούς φορείς;», το 95.6% των Δημάρχων θεωρεί σημαντική τη συμμετοχή των παραγωγικών φορέων όταν διαμορφώνουν αναπτυξιακές ενέργειες.

Στο ερώτημα: «Όταν θέλετε να διαμορφώσετε αναπτυξιακές ενέργειες αλλά και βελτιώσεις της περιφέρειάς σας, πόσο σημαντικό θεωρείτε το διάλογο με τους επιστημονικούς φορείς;», το 95% των Δημάρχων θεωρεί σημαντική τη συμμετοχή των επιστημονικών φορέων όταν διαμορφώνουν αναπτυξιακές ενέργειες.

► Συμπεράσματα από την έρευνα των πολιτών

Απόψεις των πολιτών για την ανάπτυξη

- Γεωργικές Δραστηριότητες
- Κτηνοτροφικές Δραστηριότητες
- Τουριστικές Δραστηριότητες
- Βιομηχανικές Δραστηριότητες
- Υπηρεσίες Υγείας
- Νέες Τεχνολογίες
- Εμπορικές Δραστηριότητες
- Ναυτιλιακές Δραστηριότητες
- Πολιτιστικές Δραστηριότητες
- Αθλητικές Δραστηριότητες
- Ανάπτυξη Βιοκαυσίμων
- Εκμετάλλευση ορυκτού πλούτου

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ ΔΙΑΧΥΣΗΣ για την ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Σημείωση:

Ο Δείκτης Διάχυσης (ΔΔ) υπολογίζεται ως εξής:

ο κάθε ερωτώμενος έχει για κάθε ερώτηση πέντε επιλογές (βαθμίδες):

- Πολύ Σημαντικό (ΠΣ) – θα το επιθυμούσα πάρα πολύ,
- Σημαντικό (Σ) – Θα το επιθυμούσα,
- Ουδέτερο, – ούτε θα το επιθυμούσα ούτε δεν θα το επιθυμούσα,
- Ασήμαντο (Α) – δεν θα το επιθυμούσα, και
- Τελείως Ασήμαντο (ΤΑ), – δεν θα το επιθυμούσα καθόλου.

Η τιμή Δείκτη Διάχυσης υπολογίζεται ως εξής:

$$\Delta\Delta = 50 + 0,5(\text{ΠΣ} - \text{ΤΑ}) + 0,25(\Sigma - \text{Α})$$

και κυμαίνεται στο διάστημα $0 \leq \Delta\Delta \leq 100$

Οι Απόψεις των Πολιτών

	Σύνολο Χώρας		Νότιο Αιγαίο		Βόρειο Αιγαίο		Κρήτη	
	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη
Υπηρεσίες Υγείας	95,6	1	93,8	1	96,9	1	96,6	1
Νέες Τεχνολογίες	90,4	2	89,7	3	87,0	7	89,1	2
Τουριστικές Δραστηριότητες	89,4	3	91,2	2	93,0	3	87,6	4
Γεωργικές Δραστηριότητες	89,0	4	86,7	6	93,9	2	87,1	6
Εμπορικές Δραστηριότητες	87,9	5	87,6	4	89,2	5	87,4	5
Πολιτιστικές Δραστηριότητες	87,3	6	87,2	5	89,2	6	87,8	3
Αθλητικές Δραστηριότητες	86,3	7	86,4	7	84,7	8	85,4	7
Ναυτιλιακές Δραστηριότητες	82,6	8	83,6	8	89,9	4	84,0	8
Κτηνοτροφικές Δραστηριότητες	82,3	9	83,1	9	84,0	9	81,6	9
Βιοκαύσιμα	75,7	10	77,8	10	79,4	10	74,6	11
Ορυκτός Πλούτος	75,2	11	71,5	11	71,3	11	78,1	10
Βιομηχανικές Δραστηριότητες	71,2	12	68,8	12	62,9	12	71,4	12

Οι Απόψεις των Πολιτών

	Σύνολο Χώρας		Αν.Μακεδ. & Θράκη		Κεντρ. Μακεδονία		Δυτική Μακεδονία	
	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη
Υπηρεσίες Υγείας	95,6	1	97,3	1	95,5	1	97,1	1
Νέες Τεχνολογίες	90,4	2	90,6	3	90,5	2	91,6	2
Τουριστικές Δραστηριότητες	89,4	3	90,3	4	89,6	3	91,5	3
Γεωργικές Δραστηριότητες	89	4	92	2	88,9	4	89,1	5
Εμπορικές Δραστηριότητες	87,9	5	87,6	5	88,3	5	89,5	4
Πολιτιστικές Δραστηριότητες	87,3	6	85,8	7	86,9	6	88,7	6
Αθλητικές Δραστηριότητες	86,3	7	84,3	8	86,9	7	86,6	7
Ναυτιλιακές Δραστηριότητες	82,6	8	77	9	82,2	8	82,4	9
Κτηνοτροφικές Δραστηριότητες	82,3	9	86,4	6	82,1	9	83,6	8
Βιοκαύσιμα	75,7	10	76,5	10	75,9	10	77,1	11
Ορυκτός Πλούτος	75,2	11	67,2	12	75,7	11	78	10
Βιομηχανικές Δραστηριότητες	71,2	12	74,4	11	71,9	12	73,6	12

Οι Απόψεις των Πολιτών

	Σύνολο Χώρας		Δυτ. Ελλάδα		Ήπειρος		Θεσσαλία	
	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη
Υπηρεσίες Υγείας	95,6	1	95,9	1	94,8	1	95,4	1
Νέες Τεχνολογίες	90,4	2	90,0	2	91,6	2	91,2	2
Τουριστικές Δραστηριότητες	89,4	3	88,5	3	90,6	4	88,6	3
Γεωργικές Δραστηριότητες	89	4	87,4	5	90,9	3	88,0	4
Εμπορικές Δραστηριότητες	87,9	5	88,0	4	88,3	6	86,8	6
Πολιτιστικές Δραστηριότητες	87,3	6	86,3	6	88,6	5	88,0	5
Αθλητικές Δραστηριότητες	86,3	7	85,9	7	86,0	8	85,5	7
Ναυτιλιακές Δραστηριότητες	82,6	8	83,7	8	74,4	12	81,8	8
Κτηνοτροφικές Δραστηριότητες	82,3	9	80,7	9	87,2	7	79,9	9
Βιοκαύσιμα	75,7	10	72,5	11	78,1	10	75,2	10
Ορυκτός Πλούτος	75,2	11	75,3	10	78,8	9	75,2	11
Βιομηχανικές Δραστηριότητες	71,2	12	70,9	12	75,3	11	71,1	12

Οι Απόψεις των Πολιτών

	Σύνολο Χώρας		Αττική		Στερεά Ελλάδα	
	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη
Υπηρεσίες Υγείας	95,6	1	95,5	1	94,9	1
Νέες Τεχνολογίες	90,4	2	90,5	2	90,9	2
Τουριστικές Δραστηριότητες	89,4	3	89,2	3	89,0	4
Γεωργικές Δραστηριότητες	89	4	88,7	4	90,1	3
Εμπορικές Δραστηριότητες	87,9	5	87,8	5	88,4	5
Πολιτιστικές Δραστηριότητες	87,3	6	87,2	6	87,2	6
Αθλητικές Δραστηριότητες	86,3	7	86,4	7	86,9	7
Ναυτιλιακές Δραστηριότητες	82,6	8	83,2	8	84,9	8
Κτηνοτροφικές Δραστηριότητες	82,3	9	81,7	9	81,0	9
Βιοκαύσιμα	75,7	10	75,6	11	75,1	11
Ορυκτός Πλούτος	75,2	11	75,9	10	76,7	10
Βιομηχανικές Δραστηριότητες	71,2	12	70,7	12	70,9	12

Οι Απόψεις των Πολιτών

	Σύνολο Χώρας		Ιόνια Νησιά		Πελοπόννησος	
	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη	Δείκτης Διάχυσης	Κατάταξη
Υπηρεσίες Υγείας	95,6	1	94,6	1	96,0	1
Νέες Τεχνολογίες	90,4	2	89,7	2	91,1	2
Τουριστικές Δραστηριότητες	89,4	3	88,1	5	88,6	4
Γεωργικές Δραστηριότητες	89	4	89,7	3	89,4	3
Εμπορικές Δραστηριότητες	87,9	5	88,2	4	87,7	6
Πολιτιστικές Δραστηριότητες	87,3	6	87,8	6	88,2	5
Αθλητικές Δραστηριότητες	86,3	7	86,5	7	87,2	7
Ναυτιλιακές Δραστηριότητες	82,6	8	84,1	8	81,6	9
Κτηνοτροφικές Δραστηριότητες	82,3	9	81,4	9	84,4	8
Βιοκαύσιμα	75,7	10	74,5	10	76,4	10
Ορυκτός Πλούτος	75,2	11	70,3	12	74,7	11
Βιομηχανικές Δραστηριότητες	71,2	12	71,4	11	70,8	12

Του Αντώνη Π. Ντρέκου*

* Ο Αντώνης Π. Ντρέκος είναι Συντονιστής της Επιστημονικής Έκδοσης του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (ΟΕΕ) «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», πρ. μέλος της Κεντρικής Διοίκησης του ΟΕΕ και εκπρόσωπος του Φορέα μας στο Εποπτικό Συμβούλιο του Σώματος Ορκωτών Εκτιμητών και στο Συμβούλιο Αναγνώρισης Επαγγελματικής Ισοτιμίας του Υπουργείου Παιδείας

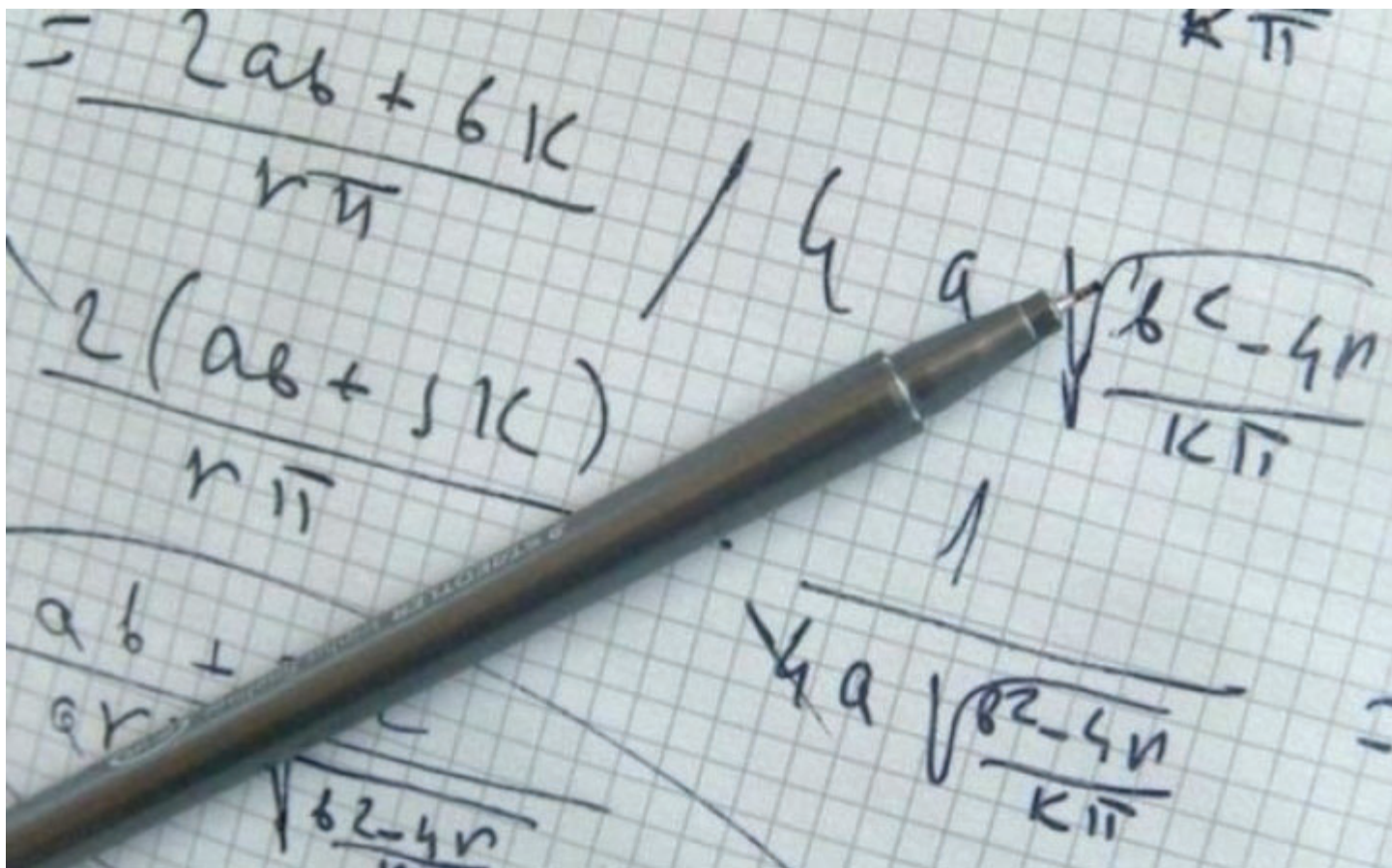
Στο παρόν Σημείωμα καταγράφονται οι πιο βασικές επιστημονικές προσεγγίσεις του όρου «πολλαπλασιαστής», όπως αυτές αποτυπώνονται στην Οικονομική Θεωρία, και επιχειρείται η σύνδεσή τους με τη σημερινή συγκυρία .

Οι κάπως λεπτομερείς αναφορές σε υπαρκτές θεωρητικές επεξεργασίες γίνονται με αποκλειστική στόχευση να αναδειχθεί η καταλυτική επίδραση της αρχής του πολλαπλασιαστή στην κοινωνικοοικονομική μας πραγματικότητα , κυρίως σε σχέση με τη δημοσιονομική εκδοχή του.

Περί “Πολλαπλασιαστή”

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΔΟΧΗ ΤΟΥ

ΕΝΝΟΙΑ - ΟΡΟΣ

Η **έννοια** του πολλαπλασιαστή πρωτοεμφανίστηκε στην οικονομική θεωρία από τον **R.F. Kahn** σε άρθρο στο περιοδικό **Economic Journal** τον Ιούνιο του 1931 για τη **“Σχέση της Εγχώριας Επένδυσης προς την Ανεργία”** (“*The Relation of Home Investment to Unemployment*”).

Οι σχετικές αναφορές του Kahn, προφανώς επηρεασμένες από τις δραματικές επιπτώσεις της τότε μεγάλης κρίσης, είχαν ως κεντρικό στίγμα επιστημονικής προσέγγισης τη **σχέση** που διαμορφώνεται ανάμεσα στην καθαρή αύξηση των επενδύσεων σε μια χώρα και στην μεταβολή του όγκου της απασχόλησης.

Με άλλα λόγια, ο Kahn επιχείρησε να θέσει κάποιες γενικές αρχές, προκειμένου να οριοθετηθεί η **ποσοτική** σχέση που συνδέει την αύξηση της καθαρής επένδυσης με την αύξηση της συνολικής απασχόλησης.

Η χρήση, πάντως, του **όρου** πολλαπλασιαστή (multiplier) ξεκίνησε από τον **Keynes**, ο οποίος τον συμπεριέλαβε στο βασικό έργο του **“Η Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος”** (General Theory of Employment, Interest and Money), με πρώτη δημοσίευση το 1936 (Λονδίνο, Εκδ. Macmillan). Το συγκεκριμένο έργο πρωτοπαρουσιάστηκε ολοκληρωμένο στην Ελλάδα περί τα μέσα της δεκαετίας του '50 (Εκδ. Β.Παπαζήση), μεταφρασμένο από τον καθηγητή Δημήτρη **Δελιβάνη**, ο οποίος έγραψε και τον Πρόλογο της σχετικής έκδοσης.

Στην οικονομική θεωρία υπάρχουν πολλές εκδοχές για την ακριβή σημασία αυτού του όρου.

Επικρατέστερη όλων θεωρείται εκείνη που βρίσκεται κοντά στην επιστημονική **“γραμμή”** του **Keynes**. Αυτήν, άλλωστε, υιοθετεί και το Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών της UNESCO (Τόμος III), σύμφωνα με το οποίο ο όρος **“πολλαπλασιαστής”** υποδηλώνει μια ολόκληρη **διαδικασία** που συντελείται, καθώς οι αρχικές αλλαγές (initial changes) μέσα στα οικονομικά συστήματα – δηλ. αλλαγές στα επίπεδα των επενδύσεων (levels of investment) – έχουν σωρευτικές και με μια έννοια μετρήσιμες επιπτώσεις στο σύστημα, στα συστατικά του μέρη (components) και στην ισορροπία (equilibrium) του.

Σε παράλληλη λογική κινούνται και όσοι ισχυρίζονται ότι ο σχετικός όρος πρέπει να καταγράφεται στη θεωρία ως **δείκτης** (index) ή ως **συντελεστής** (coefficient). Αυτοί, όμως, ελάχιστα διαφοροποιούνται από την ως άνω προσέγγιση, αφού προτείνουν ορισμούς, οι οποίοι στην πράξη συνιστούν απλώς μεθόδους **μέτρησης** της προαναφερθείσας διαδικασίας.

Μεταγενέστεροι του Keynes οικονομολόγοι, χωρίς να αμφισβητούν ουσιαστικά την ανάλυσή του, επιχείρησαν να δώσουν τη δική τους αφήγηση σε σχέση με αυτήν καθαυτή τη χρήση του όρου.

Ένας απ' αυτούς είναι ο **P.A. Samuelson**, ο οποίος περιγράφει τον πολλαπλασιαστή ως **“τον αριθμητικό συντελεστή (numerical coefficient), ο οποίος δείχνει πόσο μεγάλη είναι η αύξηση του εισοδήματος που προκύπτει μετά από κάθε αύξηση της επένδυσης”**.

Ειδικότερα, στο έργο του **“Οικονομική”**, ο διάσημος Αμερικανός οικονομολόγος θέλησε να παρουσιάσει τη σκέψη του όσο γίνεται πιο εκλαϊκευμένα, γράφοντας πολύ απλά ότι: **“Πολλαπλασιαστής είναι ο αριθμός επί τον οποίο πρέπει να πολλαπλασιάσουμε τη μεταβολή της επένδυσης για να έχουμε την εξ' αυτής προκληθείσα μεταβολή του εισοδήματος”** (εκδ. Παπαζήση, 1970, Μεταφρ. Καλόγηρη, σελ. 219). Περισσότερα, όμως, για τον κατά Samuelson πολλαπλασιαστή θα δούμε στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

Στην οικονομική φιλολογία, επίσης, χρησιμοποιείται με σαφώς εξειδικευμένη αναφορά ο όρος **πολλαπλασιαστής εξωτερικού εμπορίου** (foreign trade multiplier), που μπορούμε να πούμε – με τον κίνδυνο, ίσως, της υπεραπλούστευσης – ότι βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε μια σειρά πιθανολογήσεων ως προς τις μεταβλητές (variables), οι οποίες διέπουν το διεθνές εμπορικό ισοζύγιο (international balance of trade).

Υπάρχουν, βεβαίως, πολλές ακόμα δημοσιεύσεις και εκδόσεις, που χρησιμοποιούν τον ίδιο όρο ως συντελεστή ενίσχυσης των ιδιαίτερων επιστημονικών συγγραφέων πάνω σε διάφορες επιστημονικές προσεγγίσεις. Ενδεικτικά, αναφέρουμε την εισαγωγή της διάκρισης μεταξύ **στατικού** και **δυναμικού** πολλαπλασιαστή στα μακροοικονομικά υποδείγματα (macroeconomic models) από τον **R.G.D. Allen** (Mathematical Economics - London, ed. Macmillan, 1955, σελ. 42), αλλά και από τον **R. Turvey**, με θέμα **“Some Notes on Multiplier Theory”** στην επιθεώρηση American Economy Review, τομ.43, σελ. 275-295.

Πιο ενδιαφέρουσα, ίσως, είναι εκείνη του **A.C.L.Day**, Βρεττανού οικονομολόγου, ο οποίος διατυπώνει την άποψη ότι με τον όρο “πολλαπλασιαστής” αποκαλύπτεται η σχέση μεταξύ των αλλαγών στον όγκο της επένδυσης (volume of investment) και ενός “επιπέδου ισορροπίας του εισοδήματος” (equilibrium level of incom). Στη σχετική δημοσίευση (Outline of Monetary Economics, Περίγραμμα Νομισματικής Οικονομικής – Oxford, Clarendon Press, 1957, σελ. 62), και μέσα από ένα απλό παράδειγμα, ο συγγραφέας δείχνει πώς και γιατί ο συγκεκριμένος συντελεστής (βλ. Πολλαπλασιαστής) είναι ο αντίστροφος της οριακής ροπής προς αποταμίευση (marginal propensity to save). Σε ανάλογο παράδειγμα θα αναφερθούμε και παρακάτω.

Όποιος επιθυμεί, τέλος, να βρεί μια **συνοπτική** καταγραφή των πιο δόκιμων εκδοχών σε σχέση με τη χρήση του όρου, μπορεί να τις ανιχνεύσει και μέσα από το **Λεξιλόγιο Οικονομοτεχνικών Όρων** του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. (Εκδ. 1965, σελ. 127-128). Εκεί ορίζονται, εκτός από τη βασική αρχή του πολλαπλασιαστή, οι τρεις (3) – μέχρι τότε – κύριες μορφές του (των επενδύσεων, του εξωτερικού εμπορίου και της απασχόλησης).

Η ΚΑΤΑ KEYNES ΚΑΙ SAMUELSON ANALYΣΗ

Αρκετοί απ’ όσους διδαχθήκαμε στο Πανεπιστήμιο την Κεϋνσιανή θεωρία, είχαμε γρήγορα μια πρώτη απορία. Γιατί αυτός ο κορυφαίος οικονομολόγος έσπευσε μέσα από τον ίδιο τον τίτλο του βασικού έργου του να χαρακτηρίσει ως **Γενική** τη θεωρία του;

Λίγο αργότερα συνειδητοποιήσαμε ότι με την επιλογή του αυτή θέλησε απλώς να προδιαγράψει τη **διαφορετικότητα** της δικής του επιστημονικής προσέγγισης. Με άλλα λόγια, επιχείρησε από την πρώτη κιόλας επικοινωνία του να προϊδεάσει τους αναγνώστες πως όσα διαπραγματεύεται στις αναλύσεις του ισχύουν **σε κάθε περίπτωση** και όχι μόνο στην **ειδική** εκείνη περίπτωση (π.χ. της πλήρους απασχόλησης), που μέχρι τότε – αυθαίρετα ή αφέλως – υπήρχε στον πυρήνα της σκέψης της **κλασικής** σχολής – θεωρίας (**Say, Ricardo, Smith κ.λ.π.**).

Στη βάση αυτής ακριβώς της αντίληψης, ενέταξε ο Keynes **και** την έννοια του **πολλαπλασιαστή** στο ξεχωριστό, μεγάλο κεφάλαιο (10ο) περί **οριακής διάθεσης προς κατανάλωση**.

Στις προθέσεις αυτού του σημειώματος δεν είναι, φυσικά, μια αναλυτική παρουσίαση όλων των θεωρητικών

επεξεργασιών του συγκεκριμένου κεφαλαίου, οι οποίες αναδεικνύουν με λεπτομέρειες τη σημασία του πολλαπλασιαστή.

Εκείνο, όμως, που χρειάζεται να μας απασχολήσει σήμερα είναι η **κεντρική ιδέα**, πάνω στην οποία στήριξε ο Keynes το επιστημονικό βήμα του, προκειμένου να διακρίνουμε κάποια στιγμή την επικαιρότητά της σε σχέση **και** με το ελληνικό **πρόβλημα...**

Πολύ επιγραμματικά, μπορούμε να πούμε, λοιπόν, πως αυτή η κεντρική ιδέα συνίσταται στην τεκμηρίωση της άποψης ότι όλες οι **μελλοντικές προβλέψεις** για την εξέλιξη των βασικών οικονομικών μεγεθών **συνδέονται** οργανικά και ευθέως με την **ενεργό ζήτηση**.

Οι ως άνω **υπογραμμίσεις**, είναι πολύ πιθανό να ερμηνευτούν ως υπαινιγμός περί ύπαρξης **πολλών πολλαπλασιαστών**.

Ανεξάρτητα, πάντως, από τα συμπεράσματα που ενδεχομένως εξαχθούν στην πορεία του σημειώματος, ο ίδιος ο Keynes διατυπώνει σε κάθε ευκαιρία (και όχι μόνο στο κεφ.10) την εκτίμηση πως η επίμαχη **σύνδεση** που επικαλείται είναι πολύ πιο **ευρεία** από εκείνη του **Kahn**. Κάποια στιγμή μάλιστα, όταν αναφέρθηκε στον πολλαπλασιαστή του Kahn, του έδωσε χωρίς δισταγμό την ονομασία **“πολλαπλασιαστής απασχόλησης”** (σελ.121).

Ας έλθουμε, όμως, τώρα στην περιγραφή – όσο γίνεται πιο απλά και συνοπτικά – της επιστημονικής ερμηνείας του **Keynes** σε σχέση με τον πολλαπλασιαστή του.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τη θεωρία του, ξεκινάμε αρχικά από την έννοια της **οριακής** ροπής (διάθεσης) προς κατανάλωση.

Μαθηματικώς, με την ευρεία έννοια του όρου, αυτή

αποτυπώνεται ως **ο λόγος** μεταξύ της **αύξησης** της **κατανάλωσης** και της **αύξησης** του **εισοδήματος**.

Η σχετική αλγεβρική έκφραση είναι $\frac{\Delta c}{\Delta y}$ (με την ως άνω αντιστοίχιση).

Δοθέντος, όμως, ότι η αύξηση του **εισοδήματος** (Δy) πρέπει να είναι το άθροισμα της αύξησης της κατανάλωσης (Δc) και της αύξησης της επένδυσης (ΔI), δηλαδή $\Delta y = \Delta c + \Delta I$, συνάγεται το συμπέρασμα ότι, υπό δεδομένη ροπή προς κατανάλωση, **κάθε αυξητική τάση της επένδυσης θα συνοδεύεται από αύξηση του εισοδήματος**.

Εδώ ακριβώς υπεισέρχεται ο ρόλος του **πολλαπλασιαστή**, ως παράγοντας – συντελεστής που προκαλεί την αύξηση αυτή (του εισοδήματος).

Έτσι, εάν του δώσουμε το σύμβολο **K**, τότε φτάνουμε στη λογική εξίσωση $\Delta y = K \Delta I$, και αφού $\Delta I = \Delta y - \Delta c$ τότε θα έχουμε:

$$K = \frac{\Delta y}{\Delta y - \Delta c}$$

Από τα παραπάνω, προκύπτει αβίαστα το πρακτικό συμπέρασμα ότι εάν π.χ. τα **δύο τρίτα** του διαθέσιμου εισοδήματος οδηγούνται στην κατανάλωση (μία κοινώς αποδεκτή εκτίμηση), τότε ο **πολλαπλασιαστής** θα είναι **3**.

Σε απλά ελληνικά, κάθε αύξηση της επένδυσης θα μεταφραστεί σε **τριπλάσια** αύξηση εισοδήματος και συνακόλουθη (κατά τον Keynes) **τριπλάσια** αύξηση της απασχόλησης.

Αξίζει εδώ να διευκρινίσουμε ότι η εισαγωγή της έννοιας του **πολλαπλασιαστή**, στην προσπάθεια του Keynes να θεμελιώσει επιστημονικά την αντίληψή του για την ως άνω σύνδεση, δεν βρήκε έκφραση μόνο στις γνωστές εξισώσεις του μέσω της χρήσης του συμβόλου **K**.

Αντιθέτως, χρησιμοποιήθηκε και σε μια σειρά θεωρητικών προσεγγίσεων του συγγραφέα, που επιχείρησαν να αναδείξουν τις πραγματικές διαστάσεις του σχετικού συντελεστή ανάλογα με τα δεδομένα της εκάστοτε συγκυρίας.

Για παράδειγμα, γνώριζε άριστα πως υπάρχει ένα **πλήθος παραγόντων**, που μπορούν να επηρεάσουν ποικιλοτρόπως την εξέλιξη των οικονομικών φαινομένων και δεικτών. Ο ίδιος, άλλωστε, είχε φροντίσει ώστε μέσα στο συγκεκριμένο κείμενο παρουσίασης του **πολλαπλασιαστή** του να αναφέρεται συχνά στην επίδραση των **“υποκειμενικών ή κοινωνικών ελατηρίων”** αλλά ακόμα και για την ανάγκη συνεκτίμησης **“ψυχολογικών παραγόντων”**.

Παρενθετικά σημειώνουμε ότι είχε μελετήσει τον **Marx**, τόσο για τη διαδικασία κυκλοφορίας του κεφαλαίου όσο και για τη συνολική διαδικασία της κεφα-

λαιοκρατικής παραγωγής, με πολύ μεγαλύτερη προσοχή από άλλους συγχρόνους του. Ίσως αυτός να ήταν και ο λόγος, που άφηνε εμμέσως πλην σαφώς να φανερωθούν οι επιφυλάξεις του αναφορικά με τις ακριβείς – διαχρονικές επιδράσεις ορισμένων **μεταβλητών**, όπως το ύψος του **τόκου** και η συνεπαγόμενη – με μια έννοια – διάθεση προς αποταμίευση ή επένδυση, **ο όγκος παραγωγής** αγαθών με καταναλωτικό ή παραγωγικό προσανατολισμό, τα αδιάκριτα πολλές φορές όρια ανάμεσα στην πλήρη ή στην μερική **“σπατάλη”** του προϊόντος του δανείου, οι δυνατότητες άσκησης **νομισματικής** πολιτικής κ.λ.π.

Επανερχόμενοι, όμως, στο θέμα μας, είναι χρήσιμο να ανιχνεύσουμε λίγο περισσότερο την προσπάθεια υπολογισμού του **πολλαπλασιαστή** από τον Keynes.

Σε πολύ μεγάλο βαθμό, λοιπόν, αυτή η προσπάθεια στηρίχθηκε στις αναλυτικές επεξεργασίες του για την **οριακή διάθεση** (ροπή) **προς κατανάλωση**.

Ας πάρουμε ένα παράδειγμα, που προσεγγίζει τη σημερινή ελληνική πραγματικότητα, η οποία έχει οδηγήσει τις περισσότερες οικογένειες στο να μειώσουν δραστικά ακόμα και τις ανελαστικές δαπάνες τους. Το παράδειγμα αυτό χρησιμοποιήθηκε από τον ίδιο τον Keynes, ο οποίος προχώρησε στην παραδοχή ότι *“αν η διάθεση προς κατανάλωση των ενδιαφερομένων είναι τέτοια, ώστε αυτοί να καταναλώσουν τα εννέα δέκατα (9/10) π.χ. της αύξησης του εισοδήματος, τότε ο πολλαπλασιαστής είναι 10”* !...

Με δεδομένα τα εφιαλτικά ποσοστά ανεργίας στη χώρα μας, είναι νομίζουμε προφανής η σημασία του παραδείγματος και η ανάγκη σωστής αξιολόγησης του συμπεράσματος για τον **πολλαπλασιαστή**.

Η άποψη, βεβαίως, του Keynes για την οριακή διάθεση προς κατανάλωση (της οποίας το μέγεθος διαμορφώνει εν τέλει και τον πολλαπλασιαστή) είναι ότι κινείται πολύ πλησιέστερα προς τη **μονάδα** παρά προς το μηδέν (σελ. 123).

Στη συνέχεια, όμως (σελ.131), έχοντας καταλήξει στον υπολογισμό του πολλαπλασιαστή του κάπου ανάμεσα στο **2,5** και στο **3**, τοποθετεί συμπερασματικά την οριακή διάθεση προς κατανάλωση στα επίπεδα του **60-70%**, τα οποία αποδέχεται **μόνο** για τις περιόδους έντασης της οικονομικής δραστηριότητας, αφού αμέσως παρακάτω σπεύδει να υπογραμμίσει ότι αυτό το 60-70% είναι **“εκπληκτικώς και απιθάνως μικρό για την ύφεση”!**

Εξακολουθώντας να αναφερόμαστε σε έναν πολλαπλασιαστή με θετικό “*πρόσημο*”, ας δώσουμε άλλο ένα παράδειγμα, που επιβεβαιώνει την αρχική εκτίμηση ότι τα μεθοδολογικά στάνταρντς του Keynes για τον πολλαπλασιαστή είναι πολύ ευρύτερα εκείνων του Kahh.

Πράγματι, λοιπόν, αυτό αποδεικνύεται από τη χρήση του όρου **“πολλαπλασιαστής επενδύσεων”** (investment multiplier), ο οποίος – ταυτιζόμενος με την μεταγενέστερη σχετική εκδοχή του Samuelson – έρχεται να αποκαλύψει πως όταν υπάρχει αύξηση του συνόλου των **επενδύσεων**, το **εισόδημα** θα αυξάνει κατά ένα ποσό που είναι **K** φορές περισσότερο από την αύξηση των επενδύσεων.

Είναι σαφές πως όταν ο Keynes μιλά για το **σύνολο** των επενδύσεων εννοεί **και** τις ιδιωτικές **και** τις δημόσιες. Άλλωστε, ο ίδιος έχει κάνει ειδική αναφορά στην πολλαπλασιαστική επίδραση των **δημοσίων έργων** όπως αυτά προϋπολογίζονται στις μέρες μας από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (**ΠΔΕ**).

Είναι, επίσης, σαφές ότι στον αντίποδα αυτής της λογικής κινείται η ανάγκη ασφυκτικής δημοσιονομικής προσαρμογής, ως συστατικό στοιχείο του νεοφιλελεύθερου μοντέλου.

Ανεξάρτητα, πάντως, από τις προτιμήσεις του καθενός μας σε σχέση με τις υφιστάμενες Σχολές Οικονομικής Σκέψης, ένα είναι βέβαιο. Ότι η Κεϋνσιανή ανάλυση ενισχύεται **και** από την μάλλον κοινώς αποδεκτή θεωρία του **Hansen** περί του λεγόμενου **συμψηφιστικού ελλείμματος**, η οποία πολύ συνοπτικά αναφέρει πως είναι εγκληματικό και αδιανόητο σε περιόδους παρατεταμένης ύφεσης να μην ενεργοποιείται το σύστημα του **ελλειμματικού προϋπολογισμού** (deficit spending), στην προοπτική αύξησης του κοινωνικού εισοδήματος μέσω των κρατικών δαπανών, ώστε αυτό να εξισωθεί σταδιακά με το εισόδημα που θα προέκυπτε **αν** υπήρχε πλήρης απασχόληση. Τότε και μόνο τότε θα διαμορφωθούν οι όροι **πρόσθετης** ενεργού ζήτησης με όλα τα συνεπαγόμενα αποτελέσματα, τόσο στο σκέλος των **εσόδων** όσο και στο επίπεδο **απασχόλησης**.

Και τέλος, επειδή στη συντριπτική πλειοψηφία τους οι αποδέκτες του εντύπου μας – και κατά συνέπεια οι αναγνώστες αυτού του σημειώματος – είναι **οικονομολόγοι**, θα μπορούσαν πολύ εύκολα πιστεύουμε να συνδέσουν την ανάλυση του Keynes για τον **πολλαπλασιαστή** με τη λεγόμενη **Αρχή της Επιτάχυνσης**. Εκείνη, δηλαδή, που έχει προδιαγράψει ευκρινώς τα προωθητικά βήματα στην αλληλουχία των επενδυτικών πρωτοβουλιών για παραγωγικά και καταναλωτικά αγαθά μέσω μιας **Επεκτατικής** Δημοσιονομικής Πολιτικής...

Διαπραγματευόμενος την αρχή του πολλαπλασιαστή, ο **Samuelson** ανέπτυξε την οικονομική θεωρία του στη βάση της κεντρικής ανάλυσης και των παραδοχών του Keynes.

Απλώς, επέλεξε να στραφεί κατά κύριο λόγο στη σύνδεση της **καθαρής επένδυσης** με το **εθνικό εισόδημα**, επιμένοντας, όπως προείπαμε, να προσδίδει στον πολλαπλασιαστή τα χαρακτηριστικά ενός αριθμητικού **συντελεστή**, που μας δείχνει το μέγεθος της προκύπτουσας αύξησης του εισοδήματος ύστερα από τη δεδομένη αύξηση της επένδυσης (“Οικονομική”, Κεφ.9, παρ.β, σελ. 219), για να προχωρήσει αμέσως μετά στον ορισμό του : **“Πολλαπλασιαστής είναι ο αριθμός επί τον οποίο πρέπει να πολλαπλασιάσουμε την μεταβολή της επένδυσης για να έχουμε την εξ’ αυτής προκληθείσα μεταβολή του εισοδήματος”**.

Με μια σειρά εξαιρετικά απλών υπολογισμών, ο Samuelson καταλήγει στο ίδιο σχεδόν αποτέλεσμα για τον πολλαπλασιαστή με εκείνο του Keynes.

Με κοινή τη λογική παραδοχή ότι η οριακή ροπή προς κατανάλωση είναι **2/3**, οδηγείται και αυτός στο συμπέρασμα ότι ο πολλαπλασιαστής είναι **3** (**1** ως προϊόν της **πρωτογενούς** δαπάνης συν **2** ακόμα από τις **δευτερογενείς** επαναληπτικές δαπάνες κατανάλωσης).

Στην περίπτωση, όμως, που η οριακή ροπή προς κατανάλωση κινείται στα επίπεδα των **3/4**, ο Samuelson ανεβάζει τον πολλαπλασιαστή του στο **4**.

Υπενθυμίζουμε εδώ ότι λίγο πριν είχαμε σημειώσει πως και ο Keynes θεωρούσε ότι η οριακή ροπή προς κατανάλωση ήταν απίθανο σε περιόδους ύφεσης να μην φτάνει ή και να ξεπερνά τα **3/4**.

Αυτός είναι και ο λόγος που μας κάνει να ισχυριζόμαστε πως ο πολλαπλασιαστής στο **4** του Samuelson είναι πολύ πιο κοντά στη δική μας πραγματικότητα και μάλιστα πως η εκδοχή του περί **3/4** οριακής ροπής προς κατανάλωση και **1/4** οριακής ροπής προς αποταμίευση είναι ένα μάλλον υπεραισιόδοξο σενάριο για τα δικά μας δεδομένα.

Αξίζει, επίσης, να σημειώσουμε – **και αυτό είναι ίσως το πιο κρίσιμο** -, ότι η επιστημονική ανάλυση του Samuelson αναφέρεται ευθέως και στην ισχύ της **αντίστροφης** λειτουργίας του πολλαπλασιαστή (αρνητικό “*πρόσημο*”)

μέσω της αντίστοιχης σύνδεσης μεταξύ μειώσεων των επενδύσεων και (πολλαπλασιαστικής) μείωσης του εθνικού εισοδήματος.

Προς ενίσχυση μάλιστα των απόψεών του για την ύπαρξη της ως άνω τάσης, αφιερώνει στη συνέχεια μια ολόκληρη υποπαράγραφο (σελ. 232-235), προκειμένου να θεμελιώσει το επιχείρημα περί της αρνητικής σχετικής εξέλιξης μέσω των πολλαπλών προσθετικών επιδράσεων της **φορολογίας** (αύξηση) και των **δημοσίων δαπανών** (μείωση) στην πορεία του εθνικού εισοδήματος.

Κλείνοντας την πολύ μικρή αναφορά μας στην κατά Samuelson ανάλυση περί πολλαπλασιαστή, θα πρέπει, όπως κάναμε και στην περίπτωση του Keynes, να αφιερώσουμε λίγο χώρο για την καταγραφή και του δικού του γενικού τύπου, ο οποίος είναι :

$$E_M = \frac{1}{OPA} \times EPM = \frac{1}{1-OPK} \times EPM,$$

Όπου E_M = Μεταβολή του Εισοδήματος
 EPM = Μεταβολή της Επένδυσης
 OPA = Οριακή Ροπή προς Αποταμίευση και
 OPK = Οριακή Ροπή προς Κατανάλωση,

υπενθυμίζοντας πως η ως άνω εξίσωση διαβάζεται και με το αρνητικό "πρόσημο" της ΕΠΜ και ότι στο επεξηγηματικό σκέλος της εξίσωσης ο Samuelson υπογραμμίζει πως **"όσο μεγαλύτερη είναι η OPK τόσο μεγαλύτερος είναι ο K και όσο μεγαλύτερη η "διαρροή", δηλαδή η OPA, τόσο μικρότερος είναι ο K."**

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΔΟΧΗ

Όλα όσα σημειώθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο είχαν ως **αποκλειστικό στόχο** την όσο γίνεται πιο συνοπτική καταγραφή των αναλύσεων του **Keynes** και του **Samuelson** γύρω από την έννοια του **πολλαπλασιαστή**, δοθέντος ότι οι δύο αυτοί κορυφαίοι οικονομολόγοι αφιέρωσαν ξεχωριστά τμήματα του συγγραφικού τους έργου για τη σημασία του συγκεκριμένου όρου.

Είναι βέβαιο πως μια τέτοια «αποσπασματική» θεώρηση **αδικεί** κατά κάποιον τρόπο τις συνολικές επιστημονικές διατυπώσεις τους για τα οικονομικά φαινόμενα. Και τούτο, γιατί ακόμα κι αυτές οι εξειδικευμένες αναφορές τους στον πολλαπλασιαστή θα ετύγχαναν πληρέστερης κατανόησης ή δυνατότητας αξιολόγησης αν υπήρχε η ευχέρεια του μελετητή να τις συνδέσει και με άλλα σημαντικά κεφάλαια των συγγραμάτων τους.

Παρ' όλα αυτά, το... τόλμημά μας αυτό υπαγορεύτηκε από την **επίκαιρη** ανάγκη να ακροθίζουμε, έστω, την **αφετηριακή** βάση χρήσης του σχετικού όρου στην Οικονομική Θεωρία, ώστε να καταστεί δυνατή η ουσιαστικότερη

(και επικαιροποιημένη) προσέγγισή του στο φως των **σύγχρονων** δεδομένων.

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, από εδώ αρχίζουν τα... δύσκολα.

Υποθέτουμε, πάντως, πως ήδη υπάρχει μια πρώτη **αρωγή** στην προσπάθειά μας. Και αυτή δεν είναι άλλη από εκείνη που μας προσφέρουν οι δύο προαναφερθέντες διακεκριμένοι καθηγητές μας, οι οποίοι εγκαίρως τεκμηρίωσαν την άποψη περί ύπαρξης **πολλών πολλαπλασιαστών**.

Πράγματι, λοιπόν, αν ανατρέξει κανείς στα αναρίθμητα δημοσιεύματα οικονομικών επιστημόνων και αναλυτών ή στα συγγράμματα μεταπολεμικών Πανεπιστημιακών (Βρετανικών κυρίως Ιδρυμάτων), θα διαπιστώσει ότι η έννοια του πολλαπλασιαστή εισβάλλει ποικιλοτρόπως στις όποιες επεξεργασίες τους, ανεξάρτητα από το αν αυτές αναφέρονται στην οικονομική κρίση του **1929-1933**, στην αμέσως επόμενη (**1937-1938**) ή στις πιο σύγχρονες "κυκλικές διακυμάνσεις" των επόμενων δεκαετιών.

Κάπου εδώ διακρίνεται και η πρώτη επισήμανση περί **δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή**, ο οποίος έχει αναγορευθεί σε ένα από τα κυρίαρχα ζητούμενα της εφαρμοσμένης οικονομικής στις μέρες μας...

Αναφερόμαστε συγκεκριμένα σε έναν πολλαπλασιαστή, την ύπαρξη του οποίου είχαν προδιαγράψει τόσο ο Keynes όσο και – κυρίως- ο Samuelson, έχοντας θέσει στα επιστημονικά τους προτάγματα την αλληλουχία των **συνδέσεων** ανάμεσα στην ενεργό **ζήτηση**, στις **επενδύσεις**, στην **απασχόληση**, στις **δημόσιες δαπάνες**, στο **εθνικό εισόδημα**, στην **φορολογική πολιτική** κ.ο.κ

Αν και οι συζητήσεις περί της ύπαρξης και της λειτουργίας του ως άνω πολλαπλασιαστή έχουν ξεκινήσει εδώ και πολλά χρόνια, στη χώρα μας προκλήθηκε ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τη στιγμή που ο επικεφαλής της ομάδας οικονομολόγων του ΔΝΤ **Ολιβιέ Μπλανσάρ** παραδέχθηκε σε Έκθεσή του ότι στην ελληνική περίπτωση **υποεκτιμήθηκε** ο δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής κατά την φάση χάραξης του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής μας.

Με τη χρήση του συγκεκριμένου όρου εννοούμε **τις πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας από την εφαρμογή περιριστικής δημοσιονομικής πολιτικής είτε μέσω της μείωσης των δαπανών είτε μέσω της επιβολής νέων φόρων**.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την ομολογία Μπλανσάρ, το ΔΝΤ υπολόγισε τον πολλαπλασιαστή στα επίπεδα του **0,5** ενώ οι νεώτερες εκτιμήσεις του, με βάση το πρακτικό αντίκρισμα του σχετικού προγράμματος, τον ανεβάζουν στο **διπλάσιο** (σίγουρα) ή και στο **τριπλάσιο** (πιθανότατα),

προσδιορίζοντας το εύρος διακύμανσής του μεταξύ του **0,9** και του **1,7**...

Παραδέχονται, με άλλα λόγια, ότι η επιβληθείσα πολιτική αποδείχθηκε ότι ήταν **2** έως **3** φορές δυσμενέστερη για την οικονομική ανάπτυξη (με όσα γνωστά αυτό συνεπάγεται...) απ'όσο αρχικά πίστεψαν.

Συνεπώς έχουμε γίνει μάρτυρες μιας σαφούς (και συνειδητής κατά πολλούς) υποτίμησης βασικών αρχών της Οικονομικής Θεωρίας.

Προς επιβεβαίωση του ισχυρισμού μας αυτού, δεν θα επικαλεστούμε απλώς τις επιστημονικές αξιολογήσεις των κορυφαίων σύγχρονων οικονομολόγων, που αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Θα χρησιμοποιήσουμε **δύο** (2) μόνο από πολύ πρόσφατες επιστημονικές προσεγγίσεις επί του θέματος, οι οποίες είναι **εντελώς αδύνατο** να ερμηνευτούν ως "πηγές" αμφίβολης (έστω) σκοπιμότητας.

Η πρώτη προέρχεται από το προτελευταίο Δελτίο του **Oxford Economics** (*Economic Outlook, Vol.37, issue 1*), που υπολογίζει πως αν το πρόγραμμα βασιζόταν σε δημοσιονομικό πολλαπλασιαστή, που θα εκινείτο στα πιο μετριοπαθή επίπεδα της τελευταίας εκτίμησης του ΔΝΤ, δηλαδή στο **0,9** αντί του αρχικού **0,5**, τότε η **ύφεση** θα περιοριζόταν στο **μισό** περίπου ενώ παράλληλα θα είχαν διασωθεί **300.000 θέσεις εργασίας**, με το **Έλλειμμα** της Γενικής Κυβέρνησης να είναι μόνο κατά **1,2%** συγκριτικά μεγαλύτερο !

Η **δεύτερη** επιλογή μας αντλείται από την περιοδική έκδοση του (δικού μας) **IOBE** (*Ιανουάριος 2012, σελ.28*), όπου φιλοξενείται η εκτίμηση (*N. Ζόνζηλος*) ότι "η σημερινή μορφή της **ανεργίας** στην Ελλάδα είναι **κεϋνσιανού τύπου** και απαιτεί **ενίσχυση της ζήτησης** για να περιοριστεί. Όχι την περιστολή που γίνεται. Η **μείωση των μισθών** επιτείνει την **ύφεση** και βελτιώνει οριακά ή και **καθόλου** την **ανταγωνιστικότητα** τιμών και το **εξωτερικό ισοζύγιο**" (οι υπογραμμίσεις, δικές μας).

Η ευρεία δημοσιότητα που δόθηκε τελευταία, με αφορμή το **σφάλμα** του ΔΝΤ σε σχέση με τον υπολογισμό του για τον **δημοσιονομικό πολλαπλασιαστή**, έδωσε αφορμή και για κάποιες... **υπερβολές**.

Είχαμε, για παράδειγμα, πλήθος δημοσιεύσεων έγκριτων καθ'όλα οικονομικών αναλυτών, που επέμεναν στην εκτίμηση ότι τελικά ο πολλαπλασιαστής αυτός δεν ήταν ούτε **0,9** ούτε **1,7**, αλλά **3** ή και μεγαλύτερος.

Πρίν απ'όλα, θα πρέπει να σημειώσουμε πως οι συγκεκριμένες εκτιμήσεις δεν στερούνται επιστημονικής **θεωρητικής** βάσης.

Άλλωστε, ο ίδιος ο **Keynes** τον είχε υπολογίσει στα επίπεδα μεταξύ 2 και 3 (με τις γνωστές παραδοχές του περί οριακής ροπής προς κατανάλωση), χωρίς να αποκλείει μεγαλύτερο ακόμα συντελεστή σε περιόδους ύφεσης, ενώ

και ο Samuelson έδειξε, υπό προϋποθέσεις, ότι αυτός μπορεί να φτάσει ακόμα παραπάνω.

Υπάρχει, όμως, μια μικρή "**λεπτομέρεια**", η οποία δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας. Και αυτή δεν είναι άλλη από τον **προσανατολισμό** της ενεργού ζήτησης, ανεξάρτητα από την εκάστοτε αυξομείωσή της.

Αν π.χ. η τόνωση της ζήτησης προσανατολίζεται σε αυξημένη κατανάλωση **και εισαγόμενων αγαθών**, τότε ένα μέρος (κατ'αναλογία) του πολλαπλασιαστή χάνεται. Αν πάλι εκδηλώνεται σε κατανάλωση προϊόντων **χωρίς υψηλή εγχώρια προτιθέμενη αξία**, τότε θα έχουμε μια μικρή έστω περαιτέρω απώλεια ισχύος του πολλαπλασιαστή μας.

Στην υποθετική, επίσης, περίπτωση, που θα φτάναμε σε καταναλωτική συμπεριφορά (ως αποτέλεσμα πολιτικής αύξησης της ενεργού ζήτησης), που θα είχε ως **αποκλειστική** διέξοδο την αγορά **εγχώριων** προϊόντων ή υπηρεσιών, τότε ο πολλαπλασιαστής μας θα ανέβαινε **πολύ περισσότερο σκαλιά**, μέχρις ότου φυσικά οδηγηθούμε σε εκείνο το **επίπεδο ισορροπίας του εισοδήματος**, που θα διέκοπτε ή και θα ανέστρεφε την πολλαπλασιαστική του επίδραση.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, και δοθέντος ότι, παράλληλα με την επιστημονική ανάλυση του Keynes περί της οριακής διάθεσης προς κατανάλωση γύρω ή λίγο πάνω από το **80%**, συνυπάρχει και η γνώση μας για την εξέλιξη διαχρονικά του **εμπορικού ισοζυγίου** της χώρας (και του **προσανατολισμού** επομένως των καταναλωτικών μας προτιμήσεων), ισχυριζόμαστε – και νομίζουμε βάσιμα – ότι ο **δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής** μας κινείται στα όρια (προς τα πάνω πάντως) των τελευταίων **διορθωμένων** υπολογισμών του ΔΝΤ και σίγουρα **υπερδιπλάσια** των αρχικών προβλέψεων. Κάτι, που σε κάθε περίπτωση καταδεικνύει την αναίτια (;) αρνητική εξέλιξη όλων εκείνων των οικονομικών μεγεθών, η οποία καθιστά – εκτός των άλλων – απαγορευτική **και** την βιωσιμότητα του χρέους μας.

Με δεδομένο, λοιπόν, ότι η έτσι κι αλλιώς λανθασμένη εκτίμηση του πολλαπλασιαστή εξηγεί θεωρητικώς την πέραν της προβλεπομένης **ύφεση**, είναι νομίζουμε χρήσιμο να αφιερωθεί λίγος χώρος και για τις επιπτώσεις στο πιο κρίσιμο ζήτημα για την ελληνική οικονομία και κοινωνία σήμερα, εκείνο της **ανεργίας**.

Συγκεκριμένα, θα επιχειρήσουμε να δείξουμε τη **σύνδεση** αυτών των μεγεθών και να διακρίνουμε την **πολλαπλασιαστική** επίδραση της μεταβολής του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (**ΑΕΠ**) στην **ανεργία**, επικαιροποιώντας, με μια έννοια, τον αναφερθέντα στο πρώτο κεφάλαιό μας πολλαπλασιαστή του **Kahn**.

Άς πάρουμε ως **έτος βάσης** των υπολογισμών μας το

2008. Το επιλέγουμε για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος γιατί παραπέμπει στην εναρκτήρια κίνηση του καθοδικού κύκλου και ο δεύτερος γιατί οι αντίστοιχες **ποσοστιαίες** μεταβολές ήταν τότε οριακές.

Πηγή άντλησης των στοιχείων μας είναι η **Eurostat**, με την υποσημείωση ότι τα μεγέθη για το ΑΕΠ υπολογίζονται σε σταθερές τιμές του 2005.

Στον πρώτο Πίνακα, λοιπόν, παρουσιάζουμε απλώς τη διαχρονική εξέλιξη των ως άνω μεγεθών.

* Τα στοιχεία για το ΑΕΠ είναι πρόβλεψη της Eurostat ενώ το πο-

ΕΤΟΣ	ΑΕΠ (σε δισ. Ευρώ)	ΑΝΕΡΓΙΑ (ποσοστό)
2008	210,43	7,7
2009	203,83	9,5
2010	193,75	12,6
2011	179,99	17,7
2012 *	169,11	24,1

σοστό της ανεργίας είναι ο μέσος όρος των 10 πρώτων μηνών. Τα πολύ πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat για την ποσοστιαία μεταβολή της το Νοέμβριο του 2012 (27,1%), είναι βέβαιο πως θα ανεβάσουν περισσότερο το ποσοστό της ανεργίας, ως μέσο όρο πλέον των 11 και όχι των 10 μηνών. Η εξέλιξη αυτή θα επηρεάσει κατ' αναλογία και τον αμέσως επόμενο Πίνακα.

Στον – δεύτερο – και πιο ενδιαφέροντα κατά την κρίση μας – Πίνακα, παρουσιάζεται διαγραμματικά η ποσοστιαία μεταβολή στη βάση των προηγούμενων στοιχείων.

Αν και η **ευθεία σύνδεση** των συγκεκριμένων μεγεθών ήταν **προφανής**, η μόλις προηγηθείσα απεικόνιση των διαχρονικών μεταβολών καταδεικνύει την **πολλαπλασιαστική επίδραση** και μάλιστα σε ένα **εύρος πενταετούς**

διακύμανσης, πολύ μεγαλύτερο ίσως των κλασικών παραδοχών του Keynes και του Samuelson ...

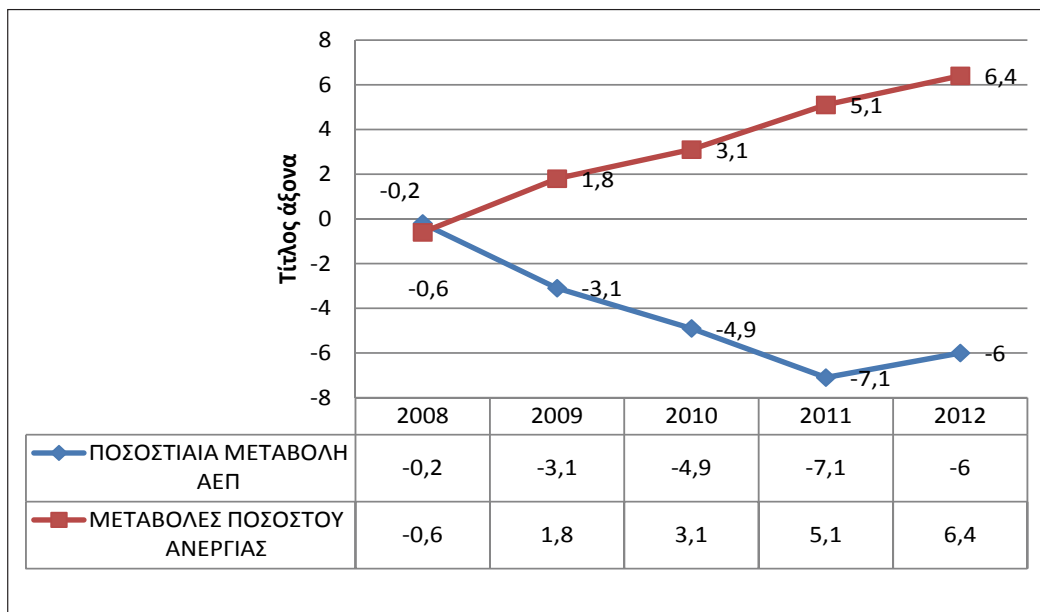
... Και προς αποφυγή πιθανών παρεξηγήσεων, σπεύδουμε ευθύς αμέσως να ξεκαθαρίσουμε ότι όλα αυτά δεν υπαινίσσονται πρόθεση ανίχνευσης **ενός ακόμα** πολλαπλασιαστή, ανάμεσα στους πολλούς άλλους για τους οποίους αναφερθήκαμε στο εισαγωγικό μέρος αυτού του κεφαλαίου.

Άλλωστε, στην Οικονομική Θεωρία δεν έχει (ακόμα) θεμελιωθεί επαρκώς η ύπαρξή του, με βάση την μέχρι σήμερα επιστημονική συστηματική και εμπειρική έρευνα της σχετικής διαχρονικής διασύνδεσης.

Έτσι, ο μόνος λόγος που οδήγησε στην παράθεση των Πινάκων ήταν η στοιχειοθετημένη αποκάλυψη της **πολλαπλασιαστικής επίδρασης** και τίποτα παραπάνω. Θεωρούμε πως η ίδια η συγκυρία μάς το επέτρεψε (λόγω της εκτίναξης της ανεργίας), χωρίς βεβαίως αυτό να το συνδυάσουμε με αφορισμούς περί ανακάλυψης “πολλαπλασιαστή” σε δυσθεώρητα ύψη...

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, είναι φανερό ότι εξ' αντικειμένου ανοίγει μια κενή σελίδα για περαιτέρω θεωρητικές επεξεργασίες. Και είτε το θέλουμε είτε όχι, αυτή η λογική συνέχεια θα υπάρξει.

Όπως ξεκινήσαμε, δηλαδή, με τον περιορισμένης εμβέλειας πολλαπλασιαστή του **Kahn**, όπως φτάσαμε στον διευρυμένης σημασίας πολλαπλασιαστή του Keynes και του **Samuelson**, με τον **Keynes** να τον ανεβάζει υπό προϋποθέσεις στο **10 (!)** (“Οικονομική” - Κεφ.10, σελ. 122), όπως καταλήξαμε στις επίκαιρες αναφορές περί **δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή**, έτσι θα οδηγηθούμε νομοτελειακά κάποια στιγμή στην επιστημονική τεκμηρίωση και των άλλων **κοινωνικών πολλαπλασιαστών...**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όλα όσα προηγήθηκαν είχαν ως μοναδικό τους ζητούμενο την επιστημονική προσέγγιση του όρου **“Πολλαπλασιαστής”** μέσα από ορισμούς, εννοιολογικές αναλύσεις, υπαρκτές θεωρητικές επεξεργασίες αλλά και σύγχρονες προβολές τους.

Είναι φανερό – και κατανοητό – ότι μπορεί να εγερθούν επιφυλάξεις ή και ενστάσεις αναφορικά με την **“αποσπασματική”** ή ενδεχομένως **“μονοδιάστατη”** ερμηνεία.

Συγγνωστή η... αμαρτία μας.

Γνωρίζουμε άριστα, άλλωστε, ότι τα εξαιρετικά σύνθετα προβλήματα της σημερινής δύσκολης συγκυρίας δίνουν πρόσφορο έδαφος για να χαρακτηρίζονται με απίστευτη ευκολία όχι μόνο τα επιχειρήματα αλλά και οι προθέσεις.

Ας είναι.

Εκείνο, πάντως, για το οποίο εμείς ζητάμε την προσοχή των αναγνωστών μας είναι – απλούστατα – η προσπάθεια να δοθεί το στίγμα της επιστημονικής ανάλυσης ενός όρου, που μας απασχολεί σήμερα και που θα μας απασχολεί στο άμεσο μέλλον.

Το ίδιο καλά, επίσης, γνωρίζουμε ότι υπάρχουν διαφορετικές Σχολές Οικονομικής Σκέψης (τουλάχιστον τρεις...), που αναφέρονται στα καταγεγραμμένα (κοσμο) θεωρητικά τους προτάγματα.

Ίσως – λέμε ίσως... – αυτά να είναι αντικείμενο μιας άλλης συζήτησης ή μιας άλλης ιδιαίτερης αναφοράς μέσα από ένα επόμενο τεύχος της επιστημονικής μας έκδοσης.

Ας επανέλθουμε, όμως, στο ζητούμενο του σημερινού σημειώματός μας.

Ανεξάρτητα από τις όποιες προσεγγίσεις μας, λοιπόν, ο **πολλαπλασιαστής** του Kahn, του Keynes, του Samuelson, των μαθητών τους ή των σύγχρονων οικονομολόγων – αναλυτών περί της δημοσιονομικής εκδοχής του, δείχνει τα **“ δόντια”** του σε σχέση με τα **αποτελέσματα** της καταλυτικής επίδρασής του στη κοινωνικοοικονομική μας πραγματικότητα.

Αυτό (τουλάχιστον...) δεν αμφισβητείται από κανένα **“περί τας οικονομικές επιστήμας σπουδασαντες”** όπως αποτυπώνουν – για πολλούς από εμάς – τα Πτυχία μας...

Μιλάμε για έναν “πολλαπλασιαστή”, που όταν περιφρονείται ή υποεκτιμάται η επιστημονική του βάση, τότε οι δραματικές συνέπειες είναι ορατές, αναπόφευκτες και θεωρητικώς αναμενόμενες.

Παρά την ήδη ομολογημένη εκτίμηση του ΔΝΤ περί του σφάλματος στον υπολογισμό τού συγκεκριμένου πολλαπλασιαστή, τόσο το ίδιο όσο και οι άλλοι δύο θεσμικοί συνδιαμορφωτές τού ελληνικού προγράμματος επιμένουν να αρνούνται την παραμικρή έστω διορθωτική παρέμβαση στο βασικό τους μοντέλο.

Αντιθέτως, από την πλευρά κυρίως των Ευρωπαίων

αξιωματούχων, προβάλλεται το επιχείρημα πως οι όποιες αστοχίες δεν οφείλονται στο λάθος αρνητικό **“πρόσημο”** του πολλαπλασιαστή αλλά σε άλλους παράγοντες που δρουν ανεξάρτητα από την μέσω αυτού αποκαλυφθείσα διασύνδεση – αλληλεπίδραση.

Είναι προφανές ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια εντελώς αντιεπιστημονική προσέγγιση, που όχι μόνο έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με την Οικονομική Θεωρία, αλλά και με την ίδια πραγματικότητα. Σε μια πραγματικότητα, για την οποία τους **“προετοίμαζε”** ακόμα και ένας από τους πιο σύγχρονους και διεθνώς προβεβλημένους οικονομολόγους, ο **Π. Κρούγκμαν**, όταν μέσα από το έργο του **“Η κρίση του 2008 και η Επιστροφή των Οικονομικών της Ύφεσης”** (Εκδ. “Καστανιώτης”, Φεβρ. 2009) έστειλε τα δικά του μηνύματα ενόψει των σχεδιαζόμενων τότε πολιτικών. Ανάμεσα στις πολλές επισημάνσεις του, που στον έναν ή τον άλλο βαθμό επικυρώνουν τις αναλύσεις του Keynes και του Samuelson για το αναπόφευκτο των πολλαπλών πολλαπλασιαστικών επιδράσεων σε σχέση με την εξέλιξη βασικών οικονομικών μεγεθών, εμείς επιλέγουμε σήμερα ένα μικρό μόνο απόσπασμα του βιβλίου του, αντιγράφοντάς το :

“... το σημαντικότερο είναι να χαλαρώσουμε με κάθε μέσο την πίστωση, χωρίς να δεσμευόμαστε από ιδεολογίες. Τίποτε δεν θα μπορούσε να είναι χειρότερο από την αποτυχία να πράξουμε το αναγκαίο, φοβούμενοι μήπως η σωτηρία είναι... σοσιαλιστική” !...

Η περιθωριοποίηση, όμως, της σημασίας του πολλαπλασιαστή συνοδεύεται και από την αντιπαραβολή **άλλων** προτεραιοτήτων, που υπάρχουν στις διακηρυγμένες στοχεύσεις των εμπνευστών του ελληνικού προγράμματος.

Μία απ’ αυτές συνδέεται με την ανάγκη της αυστηρής δημοσιονομικής προσαρμογής, έναντι οποιουδήποτε τιμήματος, στο όνομα της **ανταγωνιστικότητας**, η οποία έχει πλειστάκις φετιχοποιηθεί και προβληθεί (και από εγχώριους αναλυτές) ως πανάκεια για την αντιστροφή του αρνητικού κλίματος σε σχέση με τους κρίσιμους πυλώνες του Χρέους και των Ελλειμμάτων.

Ίσως να χρειαζόμαστε πολλές σελίδες, προκειμένου να δείξουμε το επιστημονικώς αντιφατικό και παράδοξο αυτού του επιχειρήματος και πιθανότατα θα οδηγούμαστε σε επαναλήψεις αναφορών μας σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Έτσι, θα προτιμήσουμε απλώς να επικαλεστούμε τα πολύ πρόσφατα στοιχεία του **Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ**, σύμφωνα με τα οποία η **θέση** της Ελλάδας σε **επίπεδο ανταγωνιστικότητας** έχει **υποχωρήσει** την τελευταία **διετία** εφαρμογής του προγράμματος κατά **έξι(6)** θέσεις στην παγκόσμια σχετική κατάταξη...

Επιχειρήσαμε να περιγράψουμε συνοπτικά την έννοια του πολλαπλασιαστή, όπως αυτή αναλύεται στην Οικονομική Θεωρία, να αναφερθούμε σε γενικές γραμμές στην επιστημονική της θεμελίωση και να την προσεγγίσουμε στο φως των δεδομένων της σημερινής συγκυρίας.

Κύρια επιδίωξή μας δεν ήταν να χρησιμοποιηθεί η προσπάθεια αυτή ως μια ακόμα ευκαιρία για **εφ'όλης της ύλης** αναζήτηση απαντήσεων μπροστά στην εξελισσόμενη οικονομική κρίση και στα συμπτώματά της.

Αυτά, άλλωστε, όπως προείπαμε, μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο συνολικότερων επεξεργασιών σε άλλο χρόνο...

Δικό μας ζητούμενο ήταν η ανάδειξη της ουσίας μιας

επιστημονικής αρχής, που έτσι κι αλλιώς βάζει τη σφραγίδα της στις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, αλλά και η φιλοδοξία να αποτυπωθεί τουλάχιστον η **κεντρική** της **ιδέα**, ως μια ελάχιστη έστω συμβολή σε γενικότερους προβληματισμούς γύρω από τα πολύ σύνθετα ζητήματα, που αναφέρονται στις μεγάλες ανατροπές των μέχρι σήμερα οικονομικών μοντέλων στη νότια κυρίως πλευρά της ευρωζώνης.

Τέλος, είναι βέβαιο πως η επίκληση τόσο της **έννοιας του πολλαπλασιαστή** σε όλες τις σύγχρονες εκδοχές του όσο και της **Αρχής της Επιτάχυνσης**, σε μια προσπάθεια πραγματικής παραγωγικής ανασυγκρότησης της χώρας, θα βρίσκεται στο προσκήνιο για αρκετά ακόμα χρόνια...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *Economic Journal*, Ιούνιος 1931 - "The Relation of Home Investment to Unemployment" (R.F. Kahn)
- "Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος" (J.M. Keynes – Εκδ.Β. Παπαζήση, 1955)
- "Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών της UNESCO" (τόμος III)
- "Οικονομική" (Ρ.Α. Samuelson – Εκδ.Παπαζήση, 1970)
- "Mathematical Economics" (Εκδ. Macmillan, London 1955)
- "American Economy Review" (Τόμος 43)
- "Outline of Monetary Economics" (Oxford Clarendon Press, 1957)
- "Oxford Economics" (Economic Outlook, Vol. 37, 2013)
- "Η Κρίση του 2008 και η Επιστροφή των Οικονομικών της Ύφεσης"- Π. Κρούγκμαν (Εκδ. Καστανιώτη, 2009)

ΠΗΓΕΣ

- "Λεξιλόγιο Οικονομοτεχνικών Όρων" (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., Εκδ.1965)
- *Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)*
- *EUROSTAT*
- *Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (Δελτίο 2012)*

Χρήστος Α. Αλεξάκης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης
Πανεπιστήμιο Πειραιά

Η ψυχολογία ως παράγοντας οικονομικής πολιτικής

Ο Χρήστος Αλεξάκης είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιά. Έχει διδάξει επίσης στα πανεπιστήμια του York, Leeds, Bradford και στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εκτός της πανεπιστημιακής δραστηριότητας έχει και σημαντική εμπειρία από το χώρο της χρηματοπιστωτικής αγοράς δεδομένου ότι έχει διατελέσει σύμβουλος και μέλος Διοικητικών Συμβουλίων σε εταιρίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Η σημαντική αυτή επαγγελματική εμπειρία αποτελεί στοιχείο με το οποίο εμπλουτίζει το διδακτικό και ερευνητικό του έργο. Έχει συγγράψει αριθμό ερευνητικών εργασιών που έχουν δημοσιευθεί σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά με κριτές αλλά και συγγράμματα με αντικείμενο τη χρηματοοικονομική ανάλυση των αγορών. Ενδεικτικά αναφέρονται τα επιστημονικά περιοδικά: *International Review of Financial Analysis*, *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, *Applied Financial Economics*, *International Advances in Economic Research*, *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, *Investment Management and Financial Innovations*, *Applied Financial Economics Letters*, *Managerial Finance*.

Για πολλά χρόνια η οικονομική θεωρία και πολιτική στηριζόταν στη φιγούρα του οικονομικού ανθρώπου (*homo economicus*). Με δυο λέξεις, ήταν κεντρικό σημείο της οικονομικής ανάλυσης ότι ένας άνθρωπος που συμπεριφερόταν σύμφωνα με τις προβλέψεις της οικονομικής θεωρίας, προσπαθεί με μεγιστοποίηση της ωφέλειάς του παίρνοντας τις κατάλληλες αποφάσεις.

Για δεκαετίες στην οικονομική επιστήμη, υποθέσαμε ότι τα άτομα συμπεριφέρονται με οικονομικά λογικό και συνεπή τρόπο. Το πρότυπο αυτό του ατόμου, ο οικονομικός άνθρωπος, αποτέλεσε τη βάση για να κτισθούν θεωρητικά υποδείγματα μικροοικονομικής και μακροοικονομικής ανάλυσης. **Ακόμη, πολλές φορές και η οικονομική πολιτική σχεδιάστηκε και στηρίχθηκε στην παρουσία ενός τέτοιου τύπου ανθρώπου.** Ο οικονομικός άνθρωπος είναι ορθολογικός, υπολογίζει τα κόστη και τις ωφέλειες και πράττοντας με γνώμονα το συμφέρον του προσπαθεί να μεγιστοποιήσει το κέρδος, την αξία ή την αναμενόμενη χρησιμότητα που είδαμε πιο πάνω. Ο οικονομικός άνθρωπος είναι έξυπνος, αναλυτικός, με αυτοκυριαρχία όσον αφορά την επίτευξη των στόχων του και δεν επηρεάζεται από θετικές ή αρνητικές ψυχικές καταστάσεις. Ο οικονομικός άνθρωπος συμπεριφέρεται σύμφωνα με τους κανόνες και τους νόμους της οικονομικής θεωρίας, και για τον λόγο αυτό οι προβλέψεις του δεν διαφέρουν σημαντικά από τις προβλέψεις της οικονομικής επιστήμης. Υπό αυτή την έννοια ο οικονομικός-ορθολογικός άνθρωπος είναι εξαιρετικά χρήσιμος και βολικός στο χτίσιμο επιστημονικών οικονομικών θεωριών.

Πολλοί υποστηρίζουν ωστόσο, ότι ο άνθρωπος αυτός έχει ένα μόνο μειονέκτημα.

Δεν υπάρχει στην πραγματικότητα.

Και αυτό βέβαια διότι η πραγματικότητα είναι πολύ πιο σύνθετη από τα θεωρητικά υποδείγματα. Συνήθως η θεωρία είναι μια καρικατούρα, ένα ιδεόγραμμα της πραγματικότητας. Τα πραγματικά προβλήματα είναι εξαιρετικά πολύπλοκα, πολύ πιο πάνω ίσως από την ανθρώπινη ικανότητα για ανάλυση, επιπρόσθετα το ανθρώπινο είδος επηρεάζεται στις αποφάσεις του από συναισθήματα, όπως ο φόβος ή η απληστία. Πειραματικά παραδείγματα που συνηγορούν υπέρ της μη ορθολογικότητας των οικονομικών αποφάσεων.

Οι παραβιάσεις της ορθολογικότητας στη λήψη οικονομικών αποφάσεων έθεσε το πλαίσιο για τη δημιουργία μιας νέας θεώρησης της οικονομικής συμπεριφοράς. Το πλαίσιο αυτό αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στο γνωστικό πεδίο

της χρηματοοικονομικής ανάλυσης. Ο κυριότερος λόγος ήταν ότι η χρηματοοικονομική, και ιδιαίτερα οι αγορές χρηματοοικονομικών προϊόντων αποτελούν ένα εργαστήριο με πλήθος δεδομένων για συστηματική ανάλυση. Ο μεγάλος αριθμός συμμετεχόντων στις αγορές και το πλήθος των δεδομένων έκαναν την επιστημονική παρατήρηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς στις τιμές περιουσιακών στοιχείων σχετικά εύκολη, με ιδιαίτερα αξιόπιστα αποτελέσματα. **Συνέπεια των πιο πάνω ήταν να αναπτυχθεί η χρηματοοικονομική ανάλυση με βάση την ανθρώπινη συμπεριφορά γνωστή περισσότερο ως Συμπεριφορική Χρηματοοικονομική.** Συνοπτικά, η Συμπεριφορική Χρηματοοικονομική είναι ένας τομέας μελέτης που αναγκαία αναγνωρίζει επίσημα το γεγονός ότι τα άτομα είναι γενικά μη άριστοι λήπτες αποφάσεων φαινόμενο που επηρεάζει τις οικονομικές-επενδυτικές τους αποφάσεις. Η Συμπεριφορική Χρηματοοικονομική αναζητά να κατανοήσει και να προβλέψει τις συστηματικές επιπτώσεις των **ψυχικών** διαδικασιών λήψεως αποφάσεων τόσο στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου όσο και στις χρηματοοικονομικές αποφάσεις των επιχειρήσεων. Βέβαια, η κριτική που ασκείται στη χρηματοοικονομική προσέγγιση με βάση την ανθρώπινη συμπεριφορά είναι ότι η θεωρία ανοίγει τον ασκό του Αιόλου, δεδομένου ότι πάρα πολλά οικονομικά φαινόμενα μπορούν να ερμηνευθούν από κάποια οπτική γωνία της ανθρώπινης συμπεριφοράς, και όχι με βάση ένα ισχυρό και ολοκληρωμένο σύστημα αναφοράς της οικονομικής θεωρίας.

Το βασικό ερώτημα που τίθεται εδώ είναι το εξής. **Γιατί οι άνθρωποι στην πραγματικότητα δείχνουμε τέτοια μη λογική οικονομική συμπεριφορά;**

Η απάντηση δεν είναι και ιδιαίτερα δύσκολη. Διότι έτσι είμαστε οι άνθρωποι. Άλλες φορές λογικοί άλλες παράλογοι αλλά έντονα συναισθηματικά φορτισμένοι. Από την εποχή του Αριστοτέλη οι επιστήμονες και οι φιλόσοφοι είχαν υποθέσει την ύπαρξη δυο σημαντικών εγκεφαλικών λειτουργιών οι οποίες είναι βασικές για σχεδόν όλη την ανθρώπινη συμπεριφορά: τη λειτουργία επιδίωξης του κέρδους (επιδίωξη ευχαρίστησης) και τη λειτουργία αποφυγής ζημίας (αποφυγή πόνου). Αυτά τα δυο συστήματα παρακίνησης μπορούν να ενεργοποιηθούν ή να απενεργοποιηθούν ανεξάρτητα. Έτσι, όταν αντιμετωπίζουμε πιθανά οικονομικά κέρδη ή ζημίες, ένα ή και τα δυο αυτά συστήματα παρακίνησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Ο Keynes έγραψε για τη σημασία της συναισθηματικής παρόρμησης στις οικονομικές αποφάσεις τα εξής: «Σε παλαιότερους καιρούς, όταν οι επιχειρήσεις ανήκαν στους ίδιους τους επιχειρηματίες (εκείνους δηλαδή που τις δημιουρ-

γούσαν) ή σε φίλους τους και συνεργάτες, η επένδυση εξαρτιόνταν από μια ικανή προσφορά ανθρώπων με αισιόδοξη ψυχολογία και εποικοδομητική παρόρμηση, οι οποίοι έβαζαν εμπρός τις επιχειρήσεις ως τρόπο ζωής, και δεν βασιζόνταν στον ακριβή υπολογισμό του κέρδους. Η όλη κατάσταση έμοιαζε με λοταρία, παρότι το τελικό αποτέλεσμα εξαρτιόταν από το αν οι δυνατότητες και ο χαρακτήρας των διοικούντων ήταν πάνω ή κάτω από τον μέσο όρο. Κάποιοι θα πετύχουν και κάποιοι θα αποτύχουν. Αλλά μετά κανένας δεν θα ξέρει εάν τα μέσα αποτελέσματα σε όρους χρημάτων που επενδύθηκαν, ήταν περισσότερα, ίσα, ή λιγότερα από την ισχύουσα απόδοση της αγοράς.»

«Οι επιχειρηματίες παίζουν ένα μικτό παιχνίδι ικανότητας και τύχης, και τα μέσα αποτελέσματα των παιχτών δεν είναι γνωστά. Εάν η ανθρώπινη φύση δεν είχε τον πειρασμό να ρισκάρει για τη δημιουργία μιας βιομηχανίας, μιας σιδηροδρομικής γραμμής, ενός ορυχείου ή μιας φάρμας, δεν θα υπήρχε καμία άλλη ικανοποίηση, εκτός από το κέρδος, αλλά δεν θα υπήρχαν και πολλές επενδύσεις ως αποτέλεσμα απλού υπολογισμού.

(Αποσπάσματα από τη Γενική Θεωρία, Κεφάλαιο 12, Μέρος III)».

Με βάση τα πιο πάνω είναι σημαντικό να αναθεωρηθεί και η οικονομική πολιτική που στηρίζεται στην οικονομική θεωρία. Μέχρι σήμερα έχουμε υποταγή της οικονομικής πολιτικής στις απαιτήσεις των χρηματοοικονομικών αγορών. Τούτο διότι η μέχρι σήμερα οπτική βλέπει ένα κόσμο φτιαγμένο από διορατικά άτομα, ορθολογικά και ανταγωνιστικά. Θεωρητικά, η απελευθέρωση των αγορών οδηγεί στην ανάπτυξη και στην άριστη δυνατή κατανομή των κεφαλαίων σε μια οικονομία. Αυτό είναι ίσως ένας μύθος για να δημιουργούνται μαθηματικά μοντέλα και επιστημονικές δημοσιεύσεις αλλά είναι τροχοπέδη στο να βοηθήσει την πολιτική ηγεσία σε αποφάσεις. Ως οικονομολόγος προτιμώ να γνωρίζω ότι δεν γνωρίζω και να χαράσω μια οικονομική πολιτική βασισμένη στην ανθρώπινη αδυναμία, ατομική και συλλογική, παρά να κάνω λάθος υποθέσεις και να περιμένω να έχω σωστό αποτέλεσμα. Όσο στον πραγματικό φυσικό κόσμο υπάρχουν τριβές που επηρεάζουν τα φυσικά αποτελέσματα κίνησης των σωμάτων, τόσο και στην οικονομία υπάρχουν συναισθηματικές καταστάσεις που επηρεάζουν τις οικονομικές επιλογές. **Σε καιρούς παγκόσμιας ύφεσης που ζούμε οι κυβερνήσεις πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη τα πιο πάνω δεδομένα και οι πολιτικές που χαράσσονται πρέπει να είναι τέτοιες που να τονώνουν θετικά τις προσδοκίες αλλά και τη ζήτηση. Όσο δεν γίνεται αυτό η έξοδος από την κρίση θα είναι μια μακροχρόνια και εξαιρετικά επίπονη διαδικασία. ■**

Σωτήρης Χρυσάφης*

Μια Ασφαλιστική “Συνιστώσα” χωρίς Μνημονιακές εξαρτήσεις...

Είναι κοινώς αποδεκτή πλέον η προσέγγιση, πως το Ασφαλιστικό αναδεικνύεται ως πρόβλημα τεραστίων διαστάσεων στη χώρα μας, που απασχολεί το σύνολο των εργαζομένων (με οποιαδήποτε σχέση εργασίας τους) και των συνταξιούχων.

Με τους πιο μετριοπαθείς υπολογισμούς, τα **ελλείμματα** του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης (Σ.Κ.Α) παρουσίασαν εκρηκτική αύξηση περί τα μέσα της δεκαετίας του '90 και εκτινάχθηκαν στα επίπεδα των **400 δις. ευρώ (!)** λίγο μετά την αρχή της επόμενης δεκαετίας.

Τα **αίτια** που είχαν συμβάλει στη διαμόρφωση αυτού του αρνητικού αποτελέσματος ήταν πολλά. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

- Την κακή αξιοποίηση των αποθεματικών των Ασφαλιστικών Ταμείων,
- Την ανεργία και την υποαπασχόληση,
- Την τεράστια εισφοροδιαφυγή,
- Την υπογεννητικότητα, που έφτασε σε ανησυχητικά επίπεδα τα τελευταία 30 χρόνια,
- Την αύξηση του προσδόκιμου ζωής, που άλλαξε δραστικά τη σχέση εργαζομένων-συνταξιούχων κ.λ.π.

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, τέτοιας έκτασης ελλείμματα, που κινούνται στα επίπεδα των δύο(2) περίπου κρατικών προϋπολογισμών, είναι εξαιρετικά δύσκολο- εάν όχι αδύνατο- να καλυφθούν επαρκώς από την Πολιτεία, σε τρόπο τέτοιο που να επιτρέπουν στους Ασφαλιστικούς Φορείς να ανταποκρίνονται στις θεσμοθετημένες υποχρεώσεις τους.

Είναι αλήθεια πως **πολλοί διέκριναν εγκαίρως τα τότε διαφαινόμενα αδιέξοδα** και προέκριναν την ανάγκη λήψης άμεσων **μέτρων**, προκειμένου να μην καταστεί ανεξέλεγκτη η κρίση του Σ.Κ.Α. Κάποιοι απ' αυτούς πρότειναν διορθωτικές κινήσεις μέσα και από νομοθετικές πρωτοβουλίες (π.χ. Σ/ Ν Γιαννίτση), που θα επέφεραν- κατά τη δική τους εκτίμηση- στο Σύστημα μια σχετική ισορροπία, ενώ κάποιοι άλλοι επέμεναν σε ρυθμίσεις «εντός» του ισχύοντος συστήματος, με τον (δημοφιλή) αποκλεισμό κάθε διορθωτικής παρέμβασης και με τον εξορκισμό οποιασδήποτε κίνησης που θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως έμμεση έστω παραβίαση του Δημόσιου χαρακτήρα της Κοινωνικής Ασφάλισης.

Τότε – και στη συνέχεια- ακούστηκαν και γράφτηκαν πολλά. Μαθηματικά και οικονομικά μοντέλα, οικονομετρικά υποδείγματα, μελέτες βιωσιμότητας, αναλογιστικές προβολές κ.λ.π..

* Ο Σωτήρης Χρυσάφης είναι Αντιπρόεδρος του ΕΤΑΟ, και μέχρι πρόσφατα μέλος της Κ.Δ του ΟΕΕ. Είναι σύμβουλος διαχείρισης και λειτουργίας του Επαγγελματικού Ταμείου Γεωτεχνικών και του ΕΛΕΑ ΠΕΤ-ΟΤΕ. Υπήρξε Πρόεδρος του Επικουρικού Ταμείου Οικοδόμων (ΤΕΑΔΞΕ) και επί 18 χρόνια μέλος του Δ.Σ του Επικουρικού Ταμείου ΟΤΕ.

Ανεξάρτητα, πάντως, από τις όποιες απόψεις έχει ο καθένας μας για τον χαρακτήρα και τα όρια του Σ.Κ.Α., ένα είναι βέβαιο· Τα προβλήματα έγιναν πολύ πιο έντονα στην πορεία και τα σημερινά δεδομένα υποχρεώνουν όλους μας να ξαναρίξουμε μια ματιά στις πραγματικές αιτίες τους και να ανιχνεύσουμε τις επιβαλλόμενες και πιο πρόσφορες στη σημερινή συγκυρία λύσεις.

Στη διάρκεια αυτής της περιόδου, ψηφίζεται ο **Ν. 3029/2002**, ο οποίος προέβλεπε –μέσω των άρθρων 7 και 8 – τη δημιουργία **Επαγγελματικών Ταμείων** και στη χώρα μας.

Με βάση τα τότε κοινωνικοοικονομικά στάνταρντς οι αμφισβητήσεις και οι επιφυλάξεις απέναντι στη νέα αυτή πρόβλεψη ήταν πολλές.

Άλλες έδιναν έμφαση στον κίνδυνο αποδυνάμωσης του βασικού πυλώνα του συστήματος (του Δημοσίου) και άλλες έθεταν το εύλογο, ίσως, ερώτημα «γιατί να χρειαζόμαστε έναν ακόμη ασφαλιστικό φορέα, την ώρα που η κύρια και επικουρική μας ασφάλιση προσφέρει συνταξιοδοτική κάλυψη στο ύψος του 100%-160% του εργατικού μισθού;».

Από μια πρώτη ματιά, θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει κατανοητές ή και δικαιολογημένες τις ως άνω ενστάσεις.

Θα προσθέταμε μάλιστα ότι με τα δεδομένα εκείνης της περιόδου υπήρχε το έδαφος για το άνοιγμα ενός επιστημονικού διαλόγου σε σχέση με τα μεσοπρόθεσμα αποτελέσματα αυτής της νέας προοπτικής.

Δυστυχώς, ένας τέτοιος διάλογος δεν αναπτύχθηκε στη χώρα μας.

Ακουστήκαν αφορισμοί, πρόχειρες ή αποσπασματικές αναλύσεις αλλά και ευθεία υποτίμηση (ίσως και λόγω άγνοιας) της πραγματικότητας σε μια σειρά προηγμένων χωρών της Ευρωζώνης.

Η συνέχεια είναι λίγο –πολύ γνωστή σε όλους.

Στα αμέσως επόμενα χρόνια, η έτσι και αλλιώς ευδιάκριτη κρίση του Σ.Κ.Α. ήλθε και «έδεσε» επικίνδυνα με τα συμπτώματα της γενικότερης οικονομικής κρίσης και με τις δραματικές επιπτώσεις της (και) στην Κοινωνική Ασφάλιση.

Υπενθυμίζουμε απλά ότι, αναφερόμενοι στις συντάξιμες αποδοχές, το λεγόμενο **ποσοστό αναπλήρωσης** έχει βυθιστεί στα επίπεδα μεταξύ 55-65% του μισθού, χωρίς να συνυπολογίσουμε τις ετήσιες απώλειες από την ταυτόχρονη κατάργηση των Δώρων (Χριστουγέννων και Πάσχα) και των Επιδομάτων της Κανονικής Αδείας για το μεγαλύτερο μέρος των ασφαλισμένων.

Την ίδια ώρα, η ανεργία έχει εκτοξευτεί σε ύψος πανευρωπαϊκού ρεκόρ ενώ η ανεργία των νέων κάτω των 30 ετών, που αποτελούν και τους κύριους διαχρονικούς αιμοδότες του Σ.Κ.Α πλησιάζει το εφιαλτικό 60%!

Αν σε όλα τα παραπάνω προσθέσουμε και τις προφανείς επιπτώσεις από τις συνεχείς μειώσεις μισθών και ημε-

ρομισθίων αλλά και από τις νέες (:) μορφές απασχόλησης (μερική, εκ περιτροπής κ.λ.π), τότε αντιλαμβανόμαστε το μέγεθος της απώλειας των αναγκαίων εισροών στο Σύστημα.

Τούτων δοθέντων, ήταν- και είναι – αναμενόμενη η πρόκληση πανικού, η αγωνιώδης αναζήτηση του δικαιώματος συνταξιοδότησης από χιλιάδες εργαζομένους, η μεγάλη ανατροπή στη σχέση συνταξιούχων- εργαζομένων και το συνεπαγόμενο έμφραγμα στη Κοινωνική μας Ασφάλιση...

► Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ

Όπως προείπαμε, αν πριν από μερικά χρόνια ανοίγαμε τη συζήτηση για τα Επαγγελματικά Ταμεία με όρους **επιστημονικής** προσέγγισης, θα φτάναμε πιθανότατα σε ένα επίπεδο ενδιαφέρουσας αντιπαράθεσης.

Αν πάλι αυτό το μικρό μας σημείωμα γίνει αφορμή για διάλογο τέτοιας ποιότητας, καλώς να γίνει.

Επειδή, όμως, σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε προκλήσεις εκρηκτικών διαστάσεων, νομίζουμε πως είναι χρήσιμο να προσανατολίσουμε για λίγο, έστω, τη σκέψη μας στην **πραγματικότητα** που βιώνουμε στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

Καλώς ή κακώς, λοιπόν, ο θεσμός της Επαγγελματικής Ασφάλισης έχει κυρίαρχη θέση στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (και όχι μόνο) εδώ και πολλά χρόνια.

Καλώς ή κακώς, επίσης, πολλά κράτη (προ κρίσης ...) έσπευσαν να υιοθετήσουν ένα μοντέλο που θα το χρησιμοποιούσαν ως **εναλλακτική συμπληρωματική διέξοδο**, προκειμένου να καλύψουν τα κενά των παραδοσιακών Συστημάτων της Κοινωνικής Ασφάλισης.

Και επειδή όλα κρίνονται εκ του αποτελέσματος, ας μας επιτραπεί μια μικρή απολογιστική προσέγγιση.

Σήμερα, λοιπόν, ο αμφιλεγόμενος (για ορισμένους) αυτός θεσμός καλύπτει το 30-35% του ενεργού πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης!..

Αξίζει, επίσης, να υπογραμμισθεί ότι η αξία των **αποθεματικών** που κατέχουν τα Επαγγελματικά Ταμεία στην Ευρώπη υπερβαίνει τα **2,4 τρισ. ευρώ** !..

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε ορισμένες χώρες της Βόρειας Ευρώπης (π.χ. Δανία) οι συνταξιοδοτικές προσδοκίες των πολιτών τους εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις αποδόσεις των Επαγγελματικών Ταμείων τους κατά Κλάδο Απασχόλησης.

Στην Ελλάδα, η Νομοθεσία μας εναρμονίστηκε (έστω καθυστερημένα) στις ευρωενωσιακές κατευθύνσεις, με αποτέλεσμα να κατοχυρωθεί η θεσμική δυνατότητα αξιοποίησης των προοπτικών της Επαγγελματικής Ασφάλισης.

Τα πρώτα βήματα ήταν δειλά...

...Και για τους λόγους που προαναφέραμε αλλά και λόγω κάποιων πολιτικών αγκυλώσεων, που δεν επέτρεψαν την προσφορά ορισμένων αυτονόητων κινήτρων για την προ-

σέλκυση ενδιαφέροντος.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, βρεθήκαμε μπροστά στην πρόκληση χειρισμού μιας νομοθετικής ρύθμισης, που μας επέτρεπε να δείξουμε στους εργαζομένους μια νέα θεσμοθετημένη **συμπληρωματική** προστασία, μέσω ενός **δεύτερου** πυλώνα ασφαλιστικής κάλυψής τους.

Η πρόκληση για τη χώρα μας ήταν, όπως αποδείχθηκε στην πορεία, εξαιρετικά επίκαιρη.

Τα προβλήματα του κοινωνικοασφαλιστικού μας συστήματος οξύνθηκαν σε τέτοιο βαθμό, που έγιναν **αναπόσπαστο μέρος** του συνολικότερου εθνικού-οικονομικού μας προβλήματος.

Στη φάση μιας εξελισσόμενης βαθύτατης κρίσης, το να εξαντλούμαστε σε αντιπαραθέσεις «μιας χρήσης» για το Σ.Κ.Α και την προοπτική του στις σημερινές συνθήκες, είναι θεωρητικώς εξηγήσιμο αλλά πρακτικώς μάλλον ατελέσφορο.

Σήμερα, έχουμε ένα **δεδομένο**.

Η οικονομική βιωσιμότητα του πρώτου πυλώνα, του βασικού πυλώνα του καθολικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης-της αποδεκτής από όλους μας αναδιανεμητικής του φιλοσοφίας-βρίσκεται κυριολεκτικά στον αέρα.

Ναι ή Όχι ;

Αν απαντάμε όχι, τότε ας ψάξουμε όλοι μαζί να βρούμε

τη διέξοδο μέσα από οραματικές επεξεργασίες, που παραπέμπουν σε πιθανές λύσεις στο βάθος των επόμενων ... δεκαετιών..

Αν πάλι διακρίνουμε τα υπαρκτά αδιέξοδα, τότε ας στρέψουμε την προσοχή μας σε έναν εναλλακτικό δρόμο.

Αυτό ακριβώς προτείνουμε εμείς.

Για το σήμερα. Όχι για το μετά από δέκα τέρμινα...

...Και για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι:

Είναι άραγε προδοτικό, ανυπόστατο και αφερέγγυο να προστρέξουμε σε μια προσωρινή, έστω, λύση, που θα προσφέρει ευκαιρία επιλογών μέσω μιας **προαιρετικής συμπληρωματικής** ασφαλιστικής κάλυψης από Επαγγελματικό Ταμείο;

► Η ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΤΑΟ

Η ψήφιση του Ν. 3029/2002 έδωσε τη δυνατότητα στο **Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (ΟΕΕ)** να υπερβεί το δίλημμα μεταξύ μειωμένης δημόσιας ασφαλιστικής κάλυψης και ιδιωτικής κερδοσκοπικής Ασφάλισης, υιοθετώντας τον **δεύτερο πυλώνα** μέσω της δημιουργίας του ΕΤΑΟ.

Συγκεκριμένα, προώθησε την ιδέα **συμπληρωματικής** ασφάλισης μέσω ενός **μη κερδοσκοπικού φορέα**, ο οποίος, λειτουργώντας στα αυστηρά όρια του νομοθετικού πλαισίου, θα οδηγούσε το σύνολο των εισφορών κάθε ασφαλισμένου στην ατομική του μερίδα, στην οποία δεν

Σωρευτικές Αποδόσεις ανά Κατηγορία: Μικτά Αμοιβαία Κεφάλαια 27/02/2009 - 28/02/2013

Αμοιβαίο Κεφάλαιο	Μικτά Αμοιβαία Κεφάλαια		
	Καθαρή Τιμή σε € 27/02/2009	Καθαρή Τιμή σε € 28/02/2013	Σωρευτική Απόδοση
Επαγγελματικό Ταμείο Οικονομολόγων Μικτό Εσωτερικού	9,2104	11,0196	19,64%
ΔΗΛΟΣ Συλλογικό (Μικτό Εσωτερικού)	4,8197	5,6787	17,82%
ALPHA TRUST EUROSTAR Μικτό Εσωτερικού	8,3669	9,5972	14,70%
ΔΗΛΟΣ Επικουρικής Σύνταξης-Μικτό Εσωτ.	9,6624	10,9116	12,93%
INTERLIFE Μικτό Εσωτερικού	7,9836	8,9973	12,70%
T.T. - ΕΛΤΑ Μικτό Εσωτερικού	2,0243	1,9646	-2,95%
ΔΗΛΟΣ ΠΕΤ ΟΤΕ Μικτό Εσωτερικού	3,0024	2,8209	-6,05%
INTERAMERICAN Ελληνικό Μικτό	14,0809	12,5124	-11,14%
N.P. Insurance, Νέος Ποσειδών Μικτό Εσωτερικού	1,9444	1,647	-15,30%
HSBC Μικτό Αμοιβαίο Κεφάλαιο	8,486	6,8816	-18,91%
ING Α.Κ Μικτό	2,8394	2,2513	-20,71%
Α.Κ Ασφαλιστικών Οργανισμών Μικτό Εσωτερικού	4,1885	3,3141	-20,88%
ALLIANZ Μικτό Εσωτερικού	10,0591	7,8034	-22,42%
ALPHA Μικτό Εσωτερικού	7,7692	5,9563	-23,33%
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΙΣΤΗ EUROINVEST Μικτό Εσωτερικού	1,7011	1,2691	-25,40%
ΔΗΛΟΣ (Μικτό Εσωτ.)	13,0605	9,6072	-26,44%
ΑΤΕ Μικτό Ευρωπαϊκό	3,21	2,2793	-28,99%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Κ Μικτό Εσωτερικού	2,8494	1,7865	-37,30%
PROTON Μικτό Εσωτερικού	6,2201	3,8347	-38,35%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Κ Θεσμικών Επενδυτών Μικτό Εσωτερικού	7,571	4,0412	-46,62%
ALLIANZ Μικτό Εσωτ. (Unit Linked)	7,8326	4,0837	-47,86%
ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Κ Ασφαλιστικών Φορέων Μικτό Εσωτερικού	7,8385	4,0233	-48,67%
ΚΥΠΡΟΥ Euro Balanced Premium Μικτό	3,0706	1,5056	-50,97%
INTERNATIONAL Μικτό	5,113	2,2696	-55,61%

έχει δικαίωμα παρέμβασης **κανένας τρίτος** παράγοντας.

Σε σχέση με αυτή καθαυτή τη **διαχείριση** των εισφορών, υιοθετήθηκε ένας μηχανισμός πλήρους διαφάνειας με ταυτόχρονη συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των δεδομένων ενώ παρέχεται η δυνατότητα σε όλους τους ασφαλισμένους- μέλη του ΕΤΑΟ να γνωρίζουν σε κάθε στιγμή την **απόδοση** των εισφορών τους.

Δοθέντος ότι ο στόχος της σημερινής επικοινωνίας μας δεν είναι η αναλυτική περιγραφή του συνόλου των δράσεων του ΕΤΑΟ, ας μας επιτραπεί να περιοριστούμε στην παρουσίαση της **τετράχρονης εξέλιξης** των **αποδόσεων** του Αμοιβαίου Κεφαλαίου (Α/Κ) «ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΩΝ», ώστε να μπορεί ο κάθε αναγνώστης να διακρίνει το **πρακτικό αντίκρισμα** αυτής της προσπάθειας.

Πηγές άντλησης των στοιχείων, που παραθέτουμε μέσω Πινάκων και Διαγραμματικών Απεικονίσεων, είναι η «ΕΝΩΣΗ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΤΩΝ» και η διαχειρίστρια Εταιρεία του Α/Κ μας «ALPHA TRUST». Η **πρώτη θέση** στη σχετική κατάταξη του δικού μας Α/Κ δεν είναι καθόλου τυχαία.

Είναι προϊόν πολλών παραμέτρων, όπως η διαδικασία

επιλογής του διαχειριστή που ακολουθήσαμε αλλά και το γεγονός ότι υιοθετήθηκε το μοντέλο της **ενεργού διαχείρισης** μέσα και από τη παράλληλη συνεχή παρακολούθηση εκ μέρους των υπευθύνων του ΕΤΑΟ.

Αξίζει, επίσης, να σταθούμε στην απόσταση που υπάρχει μεταξύ των αποδόσεων του δικού μας Α/Κ και εκείνων του Α/Κ του ΙΚΑ (+**19,84%** έναντι **-20,88%** αντιστοίχως), την ώρα μάλιστα που για το ίδιο χρονικό διάστημα ο **Γενικός Δείκτης** του Χ.Α είχε απόδοση **-34,28%...**

Για την πληρέστερη όμως ενημέρωση των οικονομολόγων, είναι χρήσιμο να καταθέσουμε στην κρίση τους **δύο** ακόμα **διαγράμματα**.

Το **πρώτο** αφορά στη **διάρθρωση** του χαρτοφυλακίου του Α/Κ μας από το 2008 έως το 2012.

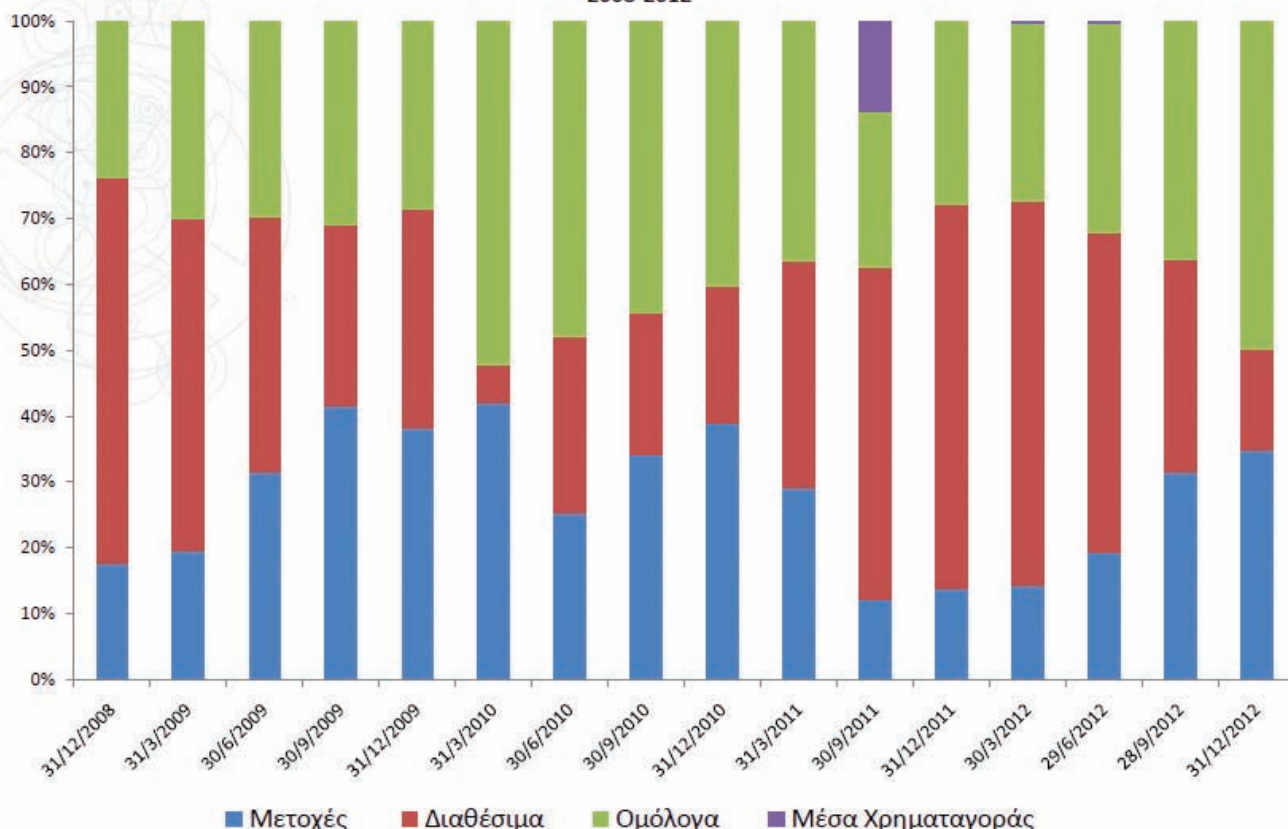
Το **δεύτερο** διάγραμμα απεικονίζει την **Σωρευτική Απόδοση** από 31/12/2008 έως 31/12/2012, σε σύγκριση με τον Δείκτη αναφοράς του Α/Κ και τον Γενικό Δείκτη του Χ.Α.

Α/Κ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΩΝ Μικτό Εσωτερικού

Άδεια σύστασης: Απόφ.Επιτρ.Κεφαλ.: 24/840/16.7.2008

Τριμηνιαία Διάρθρωση Χαρτοφυλακίου 2008-2012

Σωρευτική απόδοση
 (31/12/2008-31/12/2012)

Πηγή: Alpha Trust Risk Monitoring & Analysis Dept.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΩΝ ΜΙΚΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Από αρχή έτους 1/1/2013-28/02/2013: 9,70%, 1 Έτος 28/02/2012 - 28/02/2013: 68,22%

*Δείκτης αναφοράς: 30% ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ Χ.Α. + 30% SBGR1 + 40% SBWMΕΥ11

Ιστορικό Δείκτη αναφοράς: 30% ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ Χ.Α. + 30% SBEB + 40% SBWMΕΥ11 έως 31/03/2010, 30% ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ Χ.Α. + 30% SBGR1 + 40% SBWMΕΥ11 από 01/04/2010 έως 31/12/2012, 30% ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ Χ.Α. + 30% BCEC17 + 40% SBWMΕΥ11 από 01/01/2013.

ΤΑ ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΕΠΙΤΥΧΜΕΝΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ ΔΕΝ ΔΙΑΣΦΑΛΙΖΟΥΝ ΤΙΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ

Επιχειρήσαμε σήμερα να δώσουμε μια συνοπτική εικόνα της λειτουργίας του ΕΤΑΟ μέσα από σύντομη καταγραφή της φιλοσοφίας του και της πορείας του.

Έχουμε την αίσθηση ότι οι οικονομολόγοι της χώρας μας έχουν **και** τη γνώση αλλά **και** την πείρα, ώστε να πάρουν τη σωστή απόφαση σε σχέση με τη συμμετοχή ή όχι στο Ταμείο **τους**.

Άλλωστε, αναφερόμαστε σε μία **προαιρετική** συμμετοχή, οποία λειτουργεί **συμπληρωματικά** στο δημόσιο ασφαλιστικό πεδίο (για εφάπαξ και σύνταξη) και η οποία, βεβαίως, έρχεται εξ' αντικειμένου σε ευθεία αντιπαράθεση με τις λογικές **είτε να αφεθούν τα πράγματα στη τύχη τους είτε να οδηγούμαστε στη λύση μιας κερδοσκοπικής ιδιωτικής ασφαλιστικής εταιρείας με πολλά παρεπόμενα...**

ΠΗΓΕΣ

- ΕΝΩΣΗ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΤΩΝ
- «ALPHA TRUST» Α.Ε.Δ.Α.Κ

Θωμαδάκης Σταύρος*

«Λύση απελπισίας η επιστροφή στη δραχμή»

« Η καταφυγή στη δραχμή δεν είναι επιλογή αλλά λύση απελπισίας όταν τα πάντα θα έχουν καταρρεύσει» τονίζει σε συνέντευξή του του στα «Οικονομικά Χρονικά» ο κ. Σταύρος Θωμαδάκης.

Τονίζει ότι η περιοριστική πολιτική είναι αναγκαίος στόχος αλλά όχι ικανή συνθήκη για την επιστροφή στην ανάπτυξη και επισημαίνει ότι το 2013 είναι χρονιά που θα κρίνει το μέλλον Ελλάδας και Ευρώπης αλλά και τη δυνατότητα αναπροσαρμογής της ευρωπαϊκής πολιτικής σε αναπτυξιακή κατεύθυνση.

1. Οι τελευταίες εξελίξεις στην Κύπρο, οι οποίες-εκτός των άλλων-συνοδεύθηκαν από την παραβίαση μιας βασικής (ιδρυτικής) αρχής της Ένωσης, της ελευθερίας της κίνησης κεφαλαίων, εκτιμάτε ότι τελικά μπορεί και να προκαλέσουν ρωγμές στο σημερινό ευρωπαϊκό οικοδόμημα ή όχι;

Η αναστολή της ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίων ήταν ένα αναγκαίο μέτρο έκτακτης προσφυγής σε μία οικονομία όπου η απότομη έξοδος ρευστότητας θα δημιουργούσε χάος, θα μεγέθυνε το πρόβλημα της ύφεσης και θα επιτάχυνε την κεφαλαιακή κατάρρευση των Κυπριακών τραπεζών. Εκτιμώ λοιπόν ότι αυτή η παράβαση της θεμελιώδους αρχής δεν προκαλεί ρωγμές εφ' όσον είναι προσωρινό σταθεροποιητικό μέτρο έκτακτης ανάγκης. Εν πάση περιπτώσει, θα προκαλούσε άλλες ρωγμές και αν δεν επιβαλλόταν.

Θέλω ωστόσο να επισημάνω ένα γενικότερο ζήτημα σχετικά με τις ροές κεφαλαίων. Η ελευθερία κίνησής τους στην ΕΕ είναι θεμελιώδης αρχή που εδράζεται στην ελευθερία της αγοράς. Σε περιόδους κρίσης, η ανεμπόδιστη λειτουργία της αγοράς αναπόφευκτα σημαίνει φυγή και κρίση ρευστότητας σε χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα, όπως η Ελλάδα και άλλες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου. Σήμερα αυτή η φυγή κεφαλαίων κατευθύνεται προς τις χώρες του Βορρά ή εκτός της Ευρωζώνης. Με άλλα λόγια η ελεύθερη ροή κεφαλαίων επιτείνει τον οικονομικό κύκλο και δυσχεραίνει την έξοδο από την ύφεση. Αν πρόκειται να διατηρηθεί ως θεμελιώδης αρχή πρέπει να συνοδεύεται από **αντισταθμιστικές πολιτικές δημοσιονομικού ή/και νομισματικού χαρακτήρα στο πλαίσιο ολόκληρης της Ευρωζώνης**. Ουσιαστικά δηλαδή τα αποτελέσματα του μηχανισμού της ελεύθερης αγοράς πρέπει να αντισταθμίζονται από τολμηρές δημόσιες πολιτικές, τουλάχιστον σε περιόδους κρίσης. Η Ευρωζώνη μέχρι σήμερα έχει λάβει τέτοια μέτρα αντιστάθμισης τα οποία όμως ούτε επαρκή είναι ούτε ικανά να αντιστρέψουν την κατάσταση, σε σύγκριση με ότι έχει συμβεί σε άλλες μεγάλες χώρες, όπως οι ΗΠΑ, η Κίνα και πρόσφατα η Ιαπωνία.

2. Πιστεύετε ότι η συνέχιση της επιβληθείσας οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου, η οποία στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην αυστηρή δημοσιονομική πειθαρχία συμβάλλει στην προοπτική αποτελεσματικής απάντησης στην κρίση;

Το ερώτημά σας φαίνεται να υπονοεί ότι η δημοσιονομική προσαρμογή είναι μία από πολλές επιλογές πολιτικής. Φοβούμαι ότι αυτό δεν ισχύει, αντίθετα από ότι πολλοί φαίνεται να πρεσβεύουν. Το 2010 το Ελληνικό **πρωτογενές** δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν τεράστιο και το συσσωρευμένο δημόσιο χρέος επίσης. Η Ελλάδα αποκλείστηκε από την αγορά κεφαλαίων και δεν είχε σοβαρές επιλογές χρηματοδότησης της οικονομίας. Οτι και να έκανε, όποια άλλη διέξοδο και αν επέλεγε (ακόμη και μονομερή διαγραφή του χρέους) θα ήταν υποχρεωμένη να κλείσει το **πρωτογενές** δημοσιονομικό της έλλειμμα γρήγορα. Επομένως η επιλογή ήταν όχι η δημοσιονομική προσαρμογή καθαυτή, αλλά το χρονικό περιθώριο που είχε η χώρα για να την πραγματοποιήσει. Μεγαλύτερο περιθώριο σήμαινε βέβαια μεγαλύτερη χρηματοδότηση από τους ξένους αλλά επίσης ηπιότερη και πιά 'έρπουσα' ύφεση.

Το θεμελιώδες πρόβλημα χρηματοδότησης της χώρας δεν είναι εκείνο του Δημοσίου. Ήταν και είναι το πρόβλημα του ελλείμματος

εξωτερικών συναλλαγών, όπου οι εισροές από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών υπολείπονται των εκροών λόγω εισαγωγών. Ήταν ορθό λοιπόν (και ισχύει και σήμερα) ότι μία άτακτη χρεοκοπία θα επέφερε βίαιο πλήγμα στο βιοτικό επίπεδο των πολιτών, και μάλιστα των φτωχότερων, λόγω αδυναμίας χρηματοδότησης του ελλείμματος εξωτερικών συναλλαγών για την διατήρηση του επιπέδου των εισαγωγών, ιδίως βασικών ειδών (ενέργεια, φάρμακα, τρόφιμα, ενδιάμεσες ύλες παραγωγής).

Για να έρθω όμως στο πραγματικό ερώτημα του μέλλοντος, θεωρώ ότι η δημοσιονομική πειθαρχία είναι αναγκαίος μεν στόχος **αλλά όχι ικανή συνθήκη για επιστροφή στην ανάπτυξη**. Η δημοσιονομική πειθαρχία είναι αναγκαία για την ομαλή αναπαραγωγή του κράτους και χωρίς το κράτος, σε τελευταία ανάλυση, ανάπτυξη δεν υπάρχει¹. Η ανάπτυξη όμως απαιτεί επίσης νέες επενδύσεις και νέα πρόσθετη χρηματοδότηση, που δεν θα μπορεί πλέον να βασίζεται ρεαλιστικά στον κρατικό δανεισμό, όπως έγινε στο πρόσφατο παρελθόν. Αρα το κεντρικό ερώτημα είναι πώς, με ποιούς τρόπους και ποιά οχήματα θα εξασφαλισθούν αυτές οι προϋποθέσεις. Αυτό είναι το κεντρικό πρόταγμα της σημερινής κατάστασης και εδώ χρειάζεται σοβαρή και ρεαλιστική συζήτηση ενός σχεδίου δημιουργίας και προσέλευσης νέων πόρων εγχώριας ή εξωτερικής, δημόσιας και ιδιωτικής αποταμίευσης που όλοι μαζί θα κατευθυνθούν σε συνεκτική επενδυτική δραστηριότητα. Αυτή η ουσιώδης συζήτηση δεν βλέπω να γίνεται!

Δεν μπορεί και δεν πρέπει να εξαντλούμαστε σε ένα πεδίο αρνήσεων, δηλαδή a priori αποκλεισμούς και στεγανοποιήσεις, π.χ. όχι αποκρατικοποιήσεις, όχι εισροές κεφαλαίων, όχι εσωτερική εξοικονόμηση πόρων, όχι δημοσιονομικά πλεονάσματα. Αντίθετα θα έπρεπε να κατευθυνόμαστε θετικά στο **άριστο μίγμα των επιλογών που θα ωθήσουν πιά αποτελεσματικά την επενδυτική δραστηριότητα**, η οποία ρεαλιστικά θα είναι εξαρτημένη τόσο από κρατικά και Ευρωπαϊκά προγράμματα όσο και από ιδιωτικά κεφάλαια και προσδοκίες. Αλλιώς δεν έχουμε σοβαρή ελπίδα ούτε τη μάστιγα της ανεργίας να καταπολεμήσουμε, ούτε την παραγωγική δομή της οικονομίας να αλλάξουμε. Ο ρόλος του κράτους ως βασικού χρηματοδότη της ανάπτυξης έχει περιορισθεί δραματικά. Για πολλά χρόνια το Ελληνικό δημόσιο θα αντιμετωπίζεται από τις αγορές με καχυποψία. Το κράτος οφείλει να αναδιοργανωθεί για να επιδράσει ως επόπτης, ως κατευθυντήριος μηχανισμός, ως συντονιστής και ως παροχέας βασικών υποδομών και κοινωνικής προστασίας απέναντι στην ανισότητα με συνδυασμό φόρων και παροχής δημόσιων υπηρεσιών.

Τέλος, πρέπει να τονίσω το σχεδόν αυτονόητο, ότι δηλαδή η Ευρωπαϊκή πολιτική που εξαντλείται στην ανάκτηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας μπορεί να φαίνεται επαρκής από την οπτική γωνία μίας πλειοψηφικής χώρας όπως η Γερμανία, αλλά για το σύνολο της Ένωσης είναι μονομερής και αδιέξοδη διότι υιοθετεί ένα εξω-πραγματικό αυτοματισμό: ότι η πειθαρχία θα φέρει εμπιστοσύνη και αυτή με σειρά της θα προκαλέσει αυτομάτως εισροή νέων πόρων στις ελλειμματικές οικονομίες. Αυτή η απλουστευτική λογική είναι αμφίβολη επιστημονικής και καταρρίπτεται από

1 Βλέπε το πρόσφατο βιβλίο μου, **Κράτος και Ανάπτυξη στην Ελλάδα: Ένα Εξελικτικό Δίδυμο** (Εκδ. Αλεξάνδρεια, 2011).

την ιστορία αλλά και την εμπειρία πολλών άλλων οικονομιών, και μάλιστα ισχυρών, που ανταποκρίθηκαν στην παγκόσμια κρίση με ευέλικτες πολιτικές και που δεν απολυτοποίησαν ως αποκλειστικό κριτήριο πολιτικής αυτό το δίδυμο που επικρατεί ως τώρα στην Ευρωζώνη, δηλαδή την δημοσιονομική πειθαρχία και την νομισματική αυστηρότητα.

3. Τελευταία ισχυρίζονται ορισμένοι ότι το δίλημμα ευρώ ή δραχμή μπορεί να εξελιχθεί σε κομβικό για τη χώρα μας. Συμμερίζεστε την εκτίμηση αυτή;

Δίλημμα σημαίνει επιλογή. Εγώ πιστεύω ότι η καταφυγή στη δραχμή δεν είναι επιλογή αλλά λύση απελπισίας όταν τα πάντα θα έχουν καταρρεύσει και όλα τα άλλα μέσα θα έχουν εξαντληθεί, δηλαδή μία υποχρεωτική, οδυνηρή και ταπεινωτική κατάληξη που θα κάμει ακόμη δυσκολότερο το πρόβλημα της χρηματοδότησης της οικονομίας και την ανάπτυξη. Η δραχμή σε αυτές τις συνθήκες θα είναι ένα πληθωριστικό νόμισμα, μία πηγή παθολογίας, και όχι εργαλείο 'εθνικής κυριαρχίας', όπως μερικοί το φαντάζονται.

Οι οικονομολόγοι που υποστηρίζουν την επιστροφή στη δραχμή λειτουργούν με βάση ένα θεωρητικά ορθό αλλά απλουστευτικό υπόδειγμα που προβλέπει ότι η νομισματική υποτίμηση θα επιλύσει το πρόβλημα του εξωτερικού ισοζυγίου. Το υπόδειγμα αυτό δεν λαμβάνει υπόψη τρεις εμπλοκές. Πρώτον ότι η εξαγωγική ικανότητα της Ελλάδας είναι μικρή και θέλει πολύ χρόνο και σοβαρές επενδύσεις (δηλαδή χρηματοδότηση) για να αναταχθεί. Δεύτερον, ότι η ίδια η μετάβαση στη δραχμή θα προκαλέσει καταλυτικές εκροές και όχι εισροές κεφαλαίων, άρα θα χειροτερέψει την ύφεση και θα απαιτήσει πληθωριστική κυκλοφορία για την αντιμετώπιση της κρίσης ρευστότητας, ή ένα νέο μεγάλο εξωτερικό δάνειο. Τρίτον, ότι το ευρώ δεν είναι απλώς ένα νόμισμα. Είναι και κλειδί της συμμετοχής σε ένα μεγάλο γεωπολιτικό σύστημα που παρέχει διασφαλίσεις για μικρή χώρα τοποθετημένη σε τρικυμώδη περίγυρο. Η υποτίμηση που χρειάζεται η Ελλάδα και ο Νότος είναι υποτίμηση του ευρώ, όχι υποτίμηση έξω από αυτό. Η στρατηγική υποτίμησης του ευρώ είναι η μόνη ανθεκτική υπόθεση που μπορεί να ενώσει τις δυνάμεις του Ευρωπαϊκού Νότου σε ενιαία πολιτική ατζέντα.

Θυμίζω επίσης ότι στην περίοδο των πρώτων είκοσι ετών της μεταπολίτευσης, κατά τα οποία η Ελλάδα διατηρούσε την νομισματική της αυτοτέλεια, η δραχμή υποτιμήθηκε σωρευτικά κατά 85 τοις εκατό. Αυτή η τεράστια υποτίμηση δεν διασφάλισε ούτε σταθερότητα ούτε ανάπτυξη εκείνα τα χρόνια. Πώς είναι βέβαιοι ορισμένοι ότι αυτά θα τα διασφαλίσει τώρα, με πολύ πυκνότερα προβλήματα στον διεθνή περίγυρο;

4. Με βάση τα σημερινά δεδομένα, πιστεύετε ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα στη χώρα μας είναι θωρακισμένο και αν ναι, πόσο μπορεί να συμβάλλει (με ολοκληρωμένη, ασφαλώς, τη διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης) σε μια προσπάθεια ανόρθωσης της οικονομίας μας και με ποια κριτήρια;

Προς το παρόν αυτό είναι σωστό, δηλαδή με την ανακεφαλαιοποίηση θα σταθεροποιηθούν οι τράπεζες σε ικανό βαθμό. Οι ανακεφαλαιοποιημένες τράπεζες θα συμβάλλουν ασφαλώς στη βελτίωση της ρευστότητας της οικονομίας με παροχή κεφαλαίων κίνησης και αυτό θα υποβοηθήσει την αναθέρμανση της οικονομίας. Από εκεί και πέρα όμως, οι τράπεζες θα είναι δέσμιες

της φθίνουσας ποιότητας των δανείων τους, λόγω ύφεσης, και θα αδυνατούν να αναλαμβάνουν νέους δανειακούς κινδύνους. Κάνω μία απαραίτητη διαφοροποίηση ανάμεσα στην 'αναθέρμανση' (δραστηριοποίηση αργούσας δυναμικότητας) και την 'ανάπτυξη', δηλαδή νέες επενδύσεις και νέο παραγωγικό δυναμικό. Τα βάρη των τραπεζών και η ανάγκη να διατηρούν την κεφαλαιακή τους επάρκεια θα τις εμποδίζει να γίνουν καθοδηγητικοί παράγοντες ανάπτυξης, δηλαδή πρωτοπορία της αναπτυξιακής χρηματοδότησης. Θα είναι μάλλον αναγκαστικά οπισθοφυλακή. Η αναπτυξιακή διαδικασία σημαίνει ανάληψη νέων κινδύνων και μακροπρόθεσμο ορίζοντα και αυτό απαιτεί τη χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων που δεν βασίζονται αποκλειστικά στον δανεισμό αλλά σε χρηματοδοτήσεις μετοχικού τύπου. Επομένως η ανάπτυξη θα διαπλακεί υποχρεωτικά με αναζωπύρωση της αγοράς κεφαλαίων με όλες τις σύνθετες μορφές που αυτή περιλαμβάνει, αλλά και εποπτικές ρυθμίσεις προστασίας της διαφάνειας και της σταθερότητας που πρέπει να συνομολογηθούν².

5. Με την ύφεση να δείχνει να επιμένει και την κοινωνία να αρχίζει να γονατίζει, διακρίνετε κάποιο φώς στο τούνελ και ποια είναι η χρονική απόσταση που μας χωρίζει από αυτό;

Θέλω να αποφεύγω προβλέψεις και προφητείες που όχι μόνον είναι δύσκολες σε μία εποχή που πολλές προσδοκίες διαψεύδονται, αλλά και που αυτές μετατρέπονται σε αβασάνιστη συνθηματολογία και δημαγωγικό λόγο. Ασφαλώς, η σημερινή πραγματικότητα είναι πολυσύνθετη γιατί περιλαμβάνει οδυνηρά αλλά και κάποια θετικά στοιχεία εδώ στην Ελλάδα. Το πίο οδυνηρό είναι η τραγωδία της τεράστιας ανεργίας που αποσθρώνει τον κοινωνικό ιστό, απαξιώνει τους ανθρώπους και σπαταλά τον πίο πολύτιμο κοινωνικό πόρο, δηλαδή την εργασία. Τα θετικά δείγματα είναι κυρίως η σταδιακή βελτίωση του εξωτερικού ισοζυγίου, η εύθραυστη αλλά ορατή δημοσιονομική προσαρμογή, η προσδοκώμενη βελτίωση της ρευστότητας και η δειλά αναδυόμενη δυνατότητα καταφυγής Ελληνικών επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση από το εξωτερικό. Η έξυπνη χρήση των πόρων του ΕΣΠΑ για την ελάφρυνση των δύο πιεστικών προβλημάτων (ανεργία, ρευστότητα) μπορεί πράγματι να παράσχει ανακουφιστικές διεξόδους.

Ωστόσο, η 'έξοδος από το τούνελ' εξαρτάται κατά πολύ από κινδύνους στον εξωτερικό οικονομικό περίγυρο: τον κίνδυνο μιας επέκτασης της ύφεσης στην Ευρώπη, ή και σοβαρής αποσταθεροποίησης σε μία τόσο κεντρική οικονομία όσο η Ιταλία, εξελίξεις που παραμένουν αστάθμητες και δέσμιες των πολιτικών που θα ακολουθήσουν οι πλεονασματικές οικονομίες της Ευρωζώνης, στο επόμενο διάστημα. Ο χρόνος που διερχόμαστε, το 2013, θα αποδειχθεί για πολλούς λόγους κομβικός για το μέλλον της Ευρώπης. Θα είναι ίσως η τελευταία ευκαιρία αναπροσαρμογής των Ευρωπαϊκών πολιτικών σε αναπτυξιακή κατεύθυνση, με στοχευμένες δράσεις για την καταπολέμηση της ανεργίας που φθάνει πλέον σε απειλητικά για την κοινωνία, την οικονομία και το Ευρωπαϊκό οικοδόμημα όρια. ■

* Διδάσκει στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Υπήρξε πρόεδρος της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και μέλος της Επιτροπής Αγγελόπουλου. Πριν επιστρέψει στην Ελλάδα είχε διδάξει στις ΗΠΑ, στο MIT και στο City University της Νέας Υόρκης.

2 Βλέπε πρόσφατη ομιλία μου «Χρέος, Απομόχλευση και Μηχανισμοί Ανάπτυξης» στον ιστότοπο μου <http://users.cc.uoa.gr/thomadakis/>

Διονύσης Χιόνης
Καθηγητής
Οικονομικών στο
Δημοκρίτειο Παν.
Θράκης

Τρύφων Εξάρχου
Διδάκτωρ στο
Δημοκρίτειο Παν.
Θράκης

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι διαρθρωτικές πολιτικές και η πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν ως στόχο τη μείωση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων στο έδαφος της Κοινότητας. Συνοδεύουν τις εθνικές και περιφερειακές πολιτικές στις περιφέρειες που αντιμετωπίζουν προβλήματα, καθώς και τη δράση τους στην αγορά και την απασχόληση. Παρά το γεγονός ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευθύνη για τον καθορισμό των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων τους, η ΕΕ καθορίζει τις γενικές κατευθύνσεις τις οποίες θα πρέπει τα κράτη μέλη να λαμβάνουν υπόψη, δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως συγχρηματοδότης των προγραμμάτων, έχει δικαίωμα να εξετάζει τις παρεμβάσεις και επιθυμεί να προωθήσει την κοινοτική διάσταση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

Σύγκριση των στόχων περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα στις προγραμματικές περιόδους 2000-2006, 2007-2013

και 2014-2020

2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Η πρόσφατη βιβλιογραφία στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσιάζει μικτά αποτελέσματα σχετικά με την τάση σύγκλισης ή απόκλισης των περιφερειών. Αν όμως ληφθούν υπόψη τα πρόσφατα στοιχεία οι αποκλίσεις διευρύνονται. Επιπλέον, οι συγκρίσεις των εμπειρικών ερευνών εμφανίζουν πολλές δυσκολίες, διότι η καθεμία αναφέρεται σε διαφορετικά δείγματα περιφερειών, καλύπτει διαφορετικές χρονικές περιόδους και πολλές φορές ακολουθείται διαφορετική προσέγγιση (**Λώλος Σαρ. 2009**).

Παρ' όλα τα μέτρα περιφερειακής πολιτικής των επιμέρους κρατών-μελών, ο σχεδιασμός της περιφερειακής πολιτικής και σε κοινοτικό επίπεδο είναι απαραίτητος για τους παρακάτω λόγους (**Σκούντζος Θ., 2005**). Στα πλαίσια της διευρυμένης Κοινότητας των 27 οι εθνικές πολιτικές δεν είναι επαρκείς για τη μείωση των μεγάλων διαφορών που υπάρχουν μεταξύ των περιοχών της Κοινότητας. Ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός αποφάσεων που αφορούν το εξωτερικό εμπόριο, τη γεωργία, τη βιομηχανία, την έρευνα, την τεχνολογία κ.λπ. λαμβάνονται σε κοινοτικό επίπεδο και όχι μονομερώς από τις εθνικές κυβερνήσεις. Όταν οι διαφορές της ανάπτυξης είναι υπερβολικά μεγάλες υπάρχει ο κίνδυνος οι συναλλαγές αγαθών και υπηρεσιών, να πραγματοποιούνται μόνο προς μία κατεύθυνση ή ακόμη η πιο ισχυρή οικονομία να μπορεί να αφανίσει τις δραστηριότητες των ασθενέστερων οικονομιών. Ενισχύσεις και επιδοτήσεις καθώς και φορολογικές διευκολύνσεις, που κανονικά απαγορεύονται, μπορούν τότε να επιτραπούν. Ως αντιστάθμισμα για το κόστος που υφίστανται οι καθυστερημένες χώρες και περιοχές αποτελούν η μεταφορά πραγματικών πόρων προς αυτές από τις ανεπτυγμένες χώρες και περιοχές και η ιδιαίτερη αντιμετώπιση των συμπερόντων των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιοχών κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή των κοινών πολιτικών. Ο συντονισμός μεταξύ των παραμεθόριων περιοχών κατά μήκος των συνόρων μεταξύ των κρατών-μελών είναι απόλυτη ανάγκη τόσο για τα θέματα που αναφέρονται στα έργα υποδομής όσο και για τις ενισχύσεις που παρέχονται για αναπτυξιακούς σκοπούς.

3. ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Συνολικά, η στρατηγική της Λισαβόνας είχε θετικές επιπτώσεις στην ΕΕ παρόλο που δεν επιτεύχθηκαν οι κύριοι στόχοι της (δηλ. ποσοστό απασχόλησης 70% και δαπάνες ύψους 3% του ΑΕΠ για την Ε&Α). Το ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ ανήλθε το 2008 σε 66% (από 62% το 2000), πριν μειωθεί εκ νέου συνεπεία της κρίσης. Ωστόσο, η ΕΕ δεν πέτυχε να περιορίσει το χάσμα με τις σημαντικότερες

βιομηχανικές χώρες όσον αφορά την αύξηση της παραγωγικότητας: η συνολική δαπάνη για Ε&Α στην ΕΕ εκφρασμένη ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσίασε οριακή μόνο βελτίωση (από 1,82% το 2000 σε 1,9% το 2008). Θα συνιστούσε ωστόσο υπεραπλούστευση να συμπεράνουμε ότι η στρατηγική απέτυχε επειδή δεν επιτεύχθηκαν οι εν λόγω στόχοι. Η στρατηγική άνοιξε νέους ορίζοντες προωθώντας κοινές δράσεις για την αντιμετώπιση των βασικών μακροπρόθεσμων προκλήσεων της ΕΕ. Τα κύρια συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν είναι τα ακόλουθα (**«Έγγραφο αξιολόγησης της Στρατηγικής της Λισαβόνας», SEC (2010) 114 τελικό**):

Η στρατηγική της Λισαβόνας έχει συμβάλει στην ανάπτυξη ευρείας συναίνεσης όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις που χρειάζεται η ΕΕ και απέφερε συγκεκριμένα οφέλη στους πολίτες και τις επιχειρήσεις της ΕΕ, όμως η αύξηση της απασχόλησης δεν βοήθησε πάντα τους ανθρώπους να ξεφύγουν από τη φτώχεια. Η δημοσιονομική εξυγίανση δημιούργησε τις προϋποθέσεις για να ληφθούν συντονισμένα μέτρα δημοσιονομικής τόνωσης μόλις εκδηλώθηκε η κρίση και περιορίστηκε η ζήτηση, ενώ συνέβαλε επίσης στη σταθεροποίηση της οικονομίας με την αποφυγή ενός φαύλου κύκλου μείωσης της ζήτησης, περιορισμού των επενδύσεων και αύξησης της ανεργίας. Ωστόσο, η στρατηγική της Λισαβόνας δεν ήταν εφοδιασμένη με επαρκή μέσα για να αντιμετωπίσει εξαρχές ορισμένες από τις αιτίες της κρίσης. Η στρατηγική θα μπορούσε να έχει οργανωθεί καλύτερα ώστε να εστιάζεται περισσότερο σε καθοριστικά στοιχεία τα οποία διαδραμάτισαν κεντρικό ρόλο στην εκδήλωση της κρίσης και ο βασιζόμενος στην πίστωση καταναλωτισμός, που σε ορισμένα κράτη, σε συνδυασμό με τις μισθολογικές αυξήσεις που υπερέβαιναν την αύξηση της παραγωγικότητας, τροφοδότησαν υψηλά ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Παρά τα σημαντικά επιτεύγματα, ο συνολικός ρυθμός εκτέλεσης των μεταρρυθμίσεων ήταν αργός και άνισος και δεν κατέστη δυνατό να καλυφθεί το χάσμα μεταξύ των δεσμεύσεων και των δράσεων. Τα κράτη μέλη με τις καλύτερες επιδόσεις προχώρησαν σε πιο φιλόδοξες μεταρρυθμίσεις, ενώ σε άλλα δημιουργήθηκε σταδιακά ένα (σημαντικό) χάσμα μεταξύ προσδοκιών και αποτελεσμάτων. Η σημασία της αλληλεξάρτησης σε μια στενά ολοκληρωμένη οικονομία, ιδίως στη ζώνη του ευρώ, δεν αναγνωρίστηκε επαρκώς και λόγω της άνισης προόδου δεν απωλέστηκαν μόνο ορισμένες σημαντικές θετικές δευτερογενείς συνέπειες και συνέργειες αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις εκδηλώθηκαν αρνητικές δευτερογενείς συνέπειες. Ένας στενότερος δεσμός μεταξύ της στρατηγικής της Λισαβόνας και άλλων μέσων της ΕΕ και ειδικών τομεακών πρωτοβουλιών ή μέτρων πολιτικής θα βελτίωνε την αποτελεσματικότητά

της. Σημαντικές προτεραιότητες πολιτικής, όπως η ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών, έλαμψαν δια της απουσίας τους από τη στρατηγική της Λισαβόνας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπογράμμισε επανειλημμένα τη σημασία της καινοτομίας και την ανάγκη για ένα ασφαλές και οικονομικά προσιτό κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, το Συμβούλιο δεν είναι (ακόμη) σε θέση να προτείνει λύση.

Η διάθεση ποσών των Διαρθρωτικών Ταμείων συνέβαλε στη σημαντική κινητοποίηση επενδύσεων για ανάπτυξη και απασχόληση παρόλο που πρέπει να γίνουν περισσότερα. Η επίπτωση των Διαρθρωτικών Ταμείων μπορεί να ενισχυθεί με τη βελτίωση των υποκείμενων δομών (π.χ. στην έρευνα και την καινοτομία ή/και στις αγορές εργασίας), με την απλούστευση των κανονιστικών πλαισίων (π.χ. επιχειρηματικό περιβάλλον, ανάπτυξη υποδομών) και με την περαιτέρω ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας και αποτελεσματικότητας σε ορισμένα κράτη μέλη. Η εταιρική σχέση μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών αποτέλεσε σε γενικές γραμμές μια θετική εμπειρία. Ο διάλογος στο πλαίσιο της σχέσης αυτής μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών μελών εξελίχθηκε σε μια εποικοδομητική ανταλλαγή απόψεων στα πλαίσια της οποίας η Επιτροπή παρείχε συμβουλές στα κράτη μέλη σχετικά με τις επιλογές πολιτικής, αξιοποιώντας συχνά την πείρα της από άλλα μέρη της Ένωσης, και τα κράτη μέλη παρουσίασαν την κατάσταση υπό την εθνική προοπτική, προβάλλοντας τις ευκαιρίες για μεταρρυθμίσεις και εντοπίζοντας τους περιορισμούς.

Τα κράτη μέλη δυσκολεύονταν περισσότερο να αξιολογήσουν ποια μέτρα πολιτικής απαιτούνταν για την εκπλήρωση των στόχων της σύστασης, ενώ σε όλες τις περιπτώσεις ένα στιβαρό και διαφανές πλαίσιο αξιολόγησης θα μπορούσε να συμβάλει στην μεγαλύτερη αποδοχή των συστάσεων από τα κράτη μέλη. Επιταχύνθηκε η εκμάθηση τρόπων χάραξης πολιτικής και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών. Τα κράτη μέλη επέδειξαν σημαντικό ενδιαφέρον για τις εμπειρίες άλλων κρατών σε τομείς που καλύπτουν το φάσμα από τη συνταξιοδοτική και υγειονομική μεταρρύθμιση, την ευελιξία με ασφάλεια και την απόκτηση δεξιοτήτων, την πολυετή διαχείριση του προϋπολογισμού, τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (τρόποι συντόμευσης των προθεσμιών για τη σύσταση μιας επιχείρησης), την καινοτομία (από το σύνολο των κρατών μελών, περισσότερα από τα μισά χρησιμοποιούν πλέον τα κουπόνια καινοτομίας) έως την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Η εξειδίκευση των κατευθυντήριων γραμμών σε στόχους για την Ελλάδα στις τρεις Προγραμματικές Περιόδους

Για την **Ανταγωνιστικότητα** στο Γ'ΚΠΣ 2000-2006 ανα-

φέρετο ως στόχευση, ποικίλες ενισχύσεις για τις επιχειρήσεις (κυρίως τις μικρομεσαίες) και για την δημιουργία νέων επιχειρήσεων, κυρίως χάρη σε νέες μορφές χρηματοδότησης, βελτίωση της τουριστικής προσφοράς, επέκταση του ενεργειακού δικτύου και διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών. Για το ΕΣΠΑ 2007-2013 επενδύσεις στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας με αύξηση της εξωστρέφειας και των εισροών ξένων άμεσων επενδύσεων, ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, αύξηση της παραγωγικότητας και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της χώρας. Βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων πολιτικών και η αποτελεσματική εφαρμογή τους για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών και τη διευκόλυνση της επιχειρηματικής δράσης. Τέλος για την περίοδο 2014-2020 το πρόγραμμα πρόσβλεπε στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, μέσω της επιτάχυνσης της ένταξης της χώρας και των Περιφερειών της στο νέο, μεταβαλλόμενο ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο και στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον, μέσα από αναβάθμιση, διεύρυνση και επέκταση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων σε εθνική, περιφερειακή και αστική κλίμακα, στην ανάπτυξη των παραγωγικών τομέων της χώρας, με έμφαση στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων ενδογενούς χρηματοδότησης των επενδύσεων, αλλά και στην ευρεία προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων. Την προώθηση της χωρικής συνοχής, με στόχο την ισόρροπη ανάπτυξη για το σύνολο των Περιφερειών της χώρας, με ιδιαίτερη μέριμνα για τις περιοχές με γεωγραφικά μειονεκτήματα και τις αστικές περιοχές,

Για την **Εκπαίδευση** στο Γ'ΚΠΣ 2000-2006 εμπεριέχεται ως στόχευση ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος και η βελτίωση των υποδομών. Το ΕΣΠΑ 2007-2013 αποσκοπούσε στη βελτίωση της ποιότητας και της ένταξης των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο για την αναβάθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Τέλος για την περίοδο 2014-2020 την ενδυνάμωση της κοινωνίας της γνώσης και την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, με έμφαση στις δεξιότητες και τη δια βίου μάθηση.

Για τις **Μεταφορές** στο Γ'ΚΠΣ 2000-2006 είχαμε ως στόχευση την ολοκλήρωση της ένταξης της χώρας στο Διευρωπαϊκό Δίκτυο Μεταφορών, τη μείωση των επιπτώσεων από την περιφερειακή της θέση στην Ε.Ε. και το μεγαλύτερο άνοιγμά της προς την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, καθώς και τον περιορισμό της κυκλοφοριακής συμφόρησης, λαμβάνοντας υπόψη το περιβάλλον. Για το ΕΣΠΑ 2007-2013 την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των φυσικών υποδομών και των συναφών υπηρεσιών του συστήματος μεταφορών της χώρας. Τέλος για την περίοδο 2014-2020 τη βελτίωση των υποδομών, εκεί και μόνο όπου εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαπιστω-

μένες ανάγκες, με στόχο τη στήριξη της ανάπτυξης των Περιφερειών και την ποιότητα ζωής των κατοίκων.

Για την **Απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση – Υγεία** στο Γ'ΚΠΣ2000-2006 είχαμε ως στόχευση τις επενδύσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο με στόχο την πρόληψη της ανεργίας και τη διευκόλυνση της επαγγελματικής επανένταξης μέσα από εξατομικευμένη προσέγγιση. Ποιοτική κατάρτιση, προσαρμοσμένη στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών και ένταξη των μειονεκτούντων ομάδων. Αναδιάρθρωση των υπηρεσιών υγείας, κατάρτιση του προσωπικού, μεταρρύθμιση του τομέα της πνευματικής υγείας. Για το ΕΣΠΑ 2007-2013 την ενίσχυση της προσαρμοστικότητας των εργαζόμενων και των επιχειρήσεων τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση, την προώθηση της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης. Επίσης τη θεμελίωση ενός αποδοτικού και οικονομικά βιώσιμου συστήματος Υγείας, που θα προσφέρει ποιοτικές και εξατομικευμένες υπηρεσίες στους πολίτες και θα εστιάζει στη συνεχή βελτίωση των υπηρεσιών πρόληψης και φροντίδας. Ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων, με την άμεση σύνδεσή τους με τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές προτεραιότητες (ανάπτυξη - απασχόληση - κοινωνική συνοχή). Τέλος για την περίοδο 2014-2020 την αναχαίτιση, και στη συνέχεια την αναστροφή των δεικτών της ανεργίας, σε συνδυασμό πάντοτε με τη δρομολόγηση αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, την αύξηση της παραγωγικότητας και την προώθηση της καινοτομίας καθώς και τη στήριξη της απασχόλησης όλων, με έμφαση στους νέους και στην ενεργό γήρανση, ώστε να δημιουργούνται σταθερά νέες θέσεις εργασίας σε ανταγωνιστικούς τομείς δραστηριοτήτων. Επίσης την ανάγκη επίτευξης κοινωνικής συνοχής, μέσω πολιτικών για την καταπολέμηση της φτώχειας και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης.

Για την **Έρευνα, Τεχνολογία, ΤΠΕ και Καινοτομία** στο Γ'ΚΠΣ 2000-2006 είχαμε ως στόχευση την προώθηση των τεχνολογιών της πληροφορίας στις δημόσιες υπηρεσίες, τα σχολεία, τις τοπικές εταιρείες παροχής υπηρεσιών και ανάπτυξη των συνδέσεων υψηλής ταχύτητας. Για το ΕΣΠΑ 2007-2013 την ενίσχυση της Έρευνας, Τεχνολογίας και την προώθηση της Καινοτομίας σε όλους τους κλάδους ως βασικό παράγοντα αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας και μετάβασης στην οικονομία της γνώσης. Ψηφιακή σύγκλιση της χώρας με την ενσωμάτωση και τη συστηματική χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στους τομείς κοινωνικής και οικονομικής δραστηριοποίησης. Τέλος για την περίοδο 2014-2020 την ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας και την ενίσχυση της πρόσβασης και χρήσης τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών,

Για το **Περιβάλλον** στο Γ'ΚΠΣ2000-2006 είχαμε ως στόχευση, τη διασφάλιση της ορθολογικής διαχείρισης των περιβαλλοντικών πόρων. Προσαρμογή στις ευρωπαϊκές προδιαγραφές σε ότι αφορά το πόσιμο νερό, τα λύματα και τα απόβλητα. Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και παιδεία. Για το ΕΣΠΑ 2007-2013 τον ασφαλή ενεργειακό εφοδιασμό της χώρας με γνώμονα την αειφορία, την αειφόρο διαχείριση του Περιβάλλοντος και την άσκηση αποτελεσματικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Τέλος για την περίοδο 2014-2020 την ενίσχυση της μετάβασης σε μία κοινωνία χαμηλών εκπομπών ρύπων και την προώθηση των απαιτήσεων περιβαλλοντικής προστασίας, της απόδοσης των πόρων, της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της προσαρμογής σε αυτήν στο πλαίσιο της Αειφόρου Ανάπτυξης,

Για τον **Πολιτισμό** στο Γ'ΚΠΣ 2000-2006 είχαμε ως στόχευση, την αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και προώθηση του σύγχρονου πολιτισμού. Για το ΕΣΠΑ 2007-2013 την ανάδειξη του Πολιτισμού ως ζωτικού παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.

4.2.Εμβληματικές Πρωτοβουλίες «Ευρώπη 2020» και ΕΣΠΑ 2007-2013

Το ΕΣΠΑ 2007-2013 περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν όλες τις εμβληματικές πρωτοβουλίες. Πιο συγκεκριμένα, τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, καθώς και τα τομεακά Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» και «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας» εξυπηρετούν τις εμβληματικές πρωτοβουλίες: «Μια Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους», «Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης», «Ενωση καινοτομίας», και «Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη». Οι εμβληματικές πρωτοβουλίες: «Ενωση καινοτομίας», και «Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη» εξυπηρετούνται επίσης, από το Ε.Π. «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη», και από τα δύο Ευρωπαϊκά Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας, και συγκεκριμένα από το Ελλάδα - Κύπρος και από το Ελλάδα - Ιταλία. Οι εμβληματικές πρωτοβουλίες: «Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης» και «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας» υποστηρίζονται από το Ε.Π. «Διοικητική Μεταρρύθμιση». Τέλος, το Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» συνεισφέρει στην εμβληματική πρωτοβουλία «Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας» και «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας» ενώ το Ε.Π. «Παιδεία και Δια Βίου Μάθηση» υποστηρίζει την εμβληματική πρωτοβουλία «Νεολαία σε κίνηση». **(Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2011-2014, Ελλάδα, Απρίλιος 2011).**

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στις τρεις Προγραμματικές Περιόδους Συγχρηματοδοτούμενων Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων οι στόχοι, οι κατευθυντήριες γραμμές καθώς και οι στρατηγικές προτεραιότητες έχουν αρκετά κοινά στοιχεία μεταξύ τους (βλέπε πίνακα 1). Ένα επιχειρησιακό πρόγραμμα πάντα περιέχει κατευθύνσεις ως προς τη βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας, τον εκσυγχρονισμό των Υποδομών, την ενίσχυση της Έρευνας- Τεχνολογίας, την προώθηση της Καινοτομίας καθώς και πολλές άλλες πολιτικές κοινές για τις τρεις Περιόδους. Αυτό που αλλάζει είναι η αποτύπωση, από τα κράτη – μέλη, των επιμέρους εθνικών στόχων και τα μέσα εφαρμογής, για την επίτευξή αυτών, στα Εθνικά Προγράμματα Μεταρρυθμίσεων και στα προγράμματα Σταθερότητας και Ανάπτυξης ή στα Προγράμματα Σύγκλισης, τα οποία επικαιροποιούνται ανά τριετία, ενώ ελέγχονται ετησίως από τους εταίρους για τη σωστή εφαρμογή τους.

Παρατηρώντας στην παραπάνω παράγραφο 4.1 την εξειδίκευση των κατευθυντήριων γραμμών σε στόχους για την Ελλάδα στις τρεις Προγραμματικές Περιόδους, έχουμε να σχολιάσουμε ότι οι στόχοι που τέθηκαν από την Ελλάδα τηρώντας τις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ, έχουν πολλά κοινά και στις τρεις Προγραμματικές Περιόδους : Ένας στόχος όταν επαναλαμβάνεται σε κάθε προγραμματική περίοδο σημαίνει, είτε ότι τα μέτρα που εφαρμόστηκαν ήταν ανεπαρκή για την ολοκλήρωσή του, είτε ότι είναι το μόνο μέσο για να επιτύχουμε το σκοπό μας που είναι η ανάπτυξη και η σύγκλιση. Ειδικότερα:

Σχετικά με την **Ανταγωνιστικότητα** οι κοινοί στόχοι είναι οι ενισχύσεις μικρομεσαίων επιχειρήσεων και η εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων καθώς και η βελτίωση και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος. Ως διαφορετικοί στόχοι μπορεί να θεωρηθούν, στο ΕΣΠΑ 2007-2013 οι δράσεις που προβλέπονται για την απλοποίηση των διαδικασιών και στην περίοδο 2014-2020 δράσεις για προώθηση της χωρικής συνοχής.

Στην **Εκπαίδευση** ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος είναι κοινός στόχος που επαναλαμβάνεται και στις τρεις περιόδους. Την περίοδο 2014-2020 συγκεκριμενοποιούνται οι στόχοι στην διαβίου μάθηση και στο ποσοστό ατόμων που εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο και θα πρέπει να είναι κάτω από 10% και με αύξηση του μεριδίου των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών που ολοκληρώνουν την τριτοβάθμια ή ισοδύναμη εκπαίδευση σε ποσοστό τουλάχιστον 32%.

Στον τομέα των **Μεταφορών** στις δύο πρώτες περιόδους (2000-2006 & 2007-2013) είχαμε ως στόχο την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών. Το 2014-2020 στόχος είναι η βελτίωση των υποδομών, εκεί και μόνο όπου εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαπιστωμένες ανάγκες.

Όσον αφορά την **Απασχόληση και επαγγελματική κα-**

τάρτιση – Υγεία η πρόληψη της ανεργίας και η αναστροφή των δεικτών της ανεργίας είναι στόχοι στις περιόδους (2000-2006 & 2014-2020) και οι ίσες ευκαιρίες μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι στόχος στις δύο πρώτες περιόδους (2000-2006 & 2007-2013). Οι νέοι στόχοι για το 2014-2020 είναι πρώτον, η καταπολέμηση της φτώχειας με ποσοτικό στόχο 450.000 πολίτες και δεύτερον το 70% του πληθυσμού μεταξύ 20 – 64 ετών, που θα πρέπει να απασχολείται με τη μεγαλύτερη συμμετοχή των νέων, των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και των ανειδίκευτων εργαζομένων και με την καλύτερη ενσωμάτωση των νόμιμων μεταναστών.

Στην **Έρευνα, Τεχνολογία, ΤΠΕ και Καινοτομία** οι κοινοί στόχοι και στις τρεις περιόδους είναι η προώθηση της Έρευνας, Τεχνολογίας, η χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) και φυσικά η Καινοτομία. Για το 2014-2020 το 2% του ΑΕΠ θα πρέπει να επενδύεται σε Ε&Α.

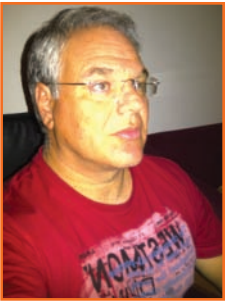
Στο **Περιβάλλον**, στις δύο πρώτες περιόδους (2000-2006 & 2007-2013) είχαμε ως στόχο την ορθολογική διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων δηλ. την αειφόρο διαχείριση του Περιβάλλοντος. Για το 2014-2020 στόχος είναι η συμμετοχή των Ανανεώσιμων Πηγών στο ενεργειακό ισοζύγιο κατά 20%, μείωση της κατανάλωσης ενέργειας κατά 15%, ως προς τα προβλεπόμενα επίπεδα για το 2020, μέσω βελτιώσεων στην ενεργειακή αποδοτικότητα και τέλος μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου κατά 4%(σε σχέση με τα επίπεδα του 2005).

Για τον **Πολιτισμό** στις δύο πρώτες περιόδους (2000-2006 & 2007-2013), είχαμε ως στόχους την αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και την ανάδειξη του πολιτισμού ως ζωτικού παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, ενώ στον τομέα αυτόν απουσιάζει κάποιος άμεσος στόχος την περίοδο 2014-2020.

Η επικάλυψη των στόχων και η συνεχής επανάληψη αυτών, κατά τις τρεις προγραμματικές περιόδους, οφείλεται κατά κύριο λόγο στην χρονική περίοδο σχεδιασμού των προγραμματικών περιόδων. Όταν σχεδιάζεται ένα Εθνικό Πρόγραμμα δεν έχει γίνει η εκ των υστέρων αξιολόγηση του προηγούμενου Προγράμματος ώστε οι εμπειρίες του παρελθόντος να γίνουν ο οδηγός πλεύσης του μέλλοντος. Επίσης ανασταλτικοί παράγοντες είναι η ανάληψη των διαχειριστικών αρχών προγραμματισμού στον λαβύρινθο των διαδικασιών που επιβάλλονται είτε από την ΕΕ, είτε από τις εθνικές αρχές καθώς και η διαμόρφωση της αναπτυξιακής στρατηγικής από τους μηχανισμούς της ΕΕ. Σαν χώρα ακολουθούμε απλώς τις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ χωρίς την ύπαρξη μιας εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής που θα μπορούσε να συμβάλει καθοριστικά στην περιφερειακή ανάπτυξη. Οι εφαρμοζόμενες πολιτικές προσπαθούν εκ των υστέρων να προσαρμόσουν σε κάποιους άξονες προτεραιότητας, κάποια έργα με κοινούς στόχους, που ενδεχομένως δεν αφορούν την ελληνική οικονομία. ■

Πίνακας 1. Οι Στόχοι των Περιφερειακών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων στην Ελλάδα

Τομέας επέμβασης	Γ΄ΚΠΣ 2000-2006	ΕΣΠΑ 2007-2013	Περίοδος 2014-2020
Ανταγωνιστικότητα	Ενισχύσεις για τις επιχειρήσεις (κυρίως τις μικρομεσαίες) και για την δημιουργία νέων επιχειρήσεων	Επενδύσεις στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας, ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, αύξηση της παραγωγικότητας	Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων ενδογενούς χρηματοδότησης των επενδύσεων.
	Βελτίωση της τουριστικής προσφοράς	Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της χώρας.	
		Αύξηση της εξωστρέφειας και των εισροών ξένων άμεσων επενδύσεων	Προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων
Εκπαίδευση	Εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος	Αναβάθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος	Ενδυνάμωση της κοινωνίας της γνώσης αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος
Μεταφορές	Ολοκλήρωση της ένταξης της χώρας στο Διευρωπαϊκό Δίκτυο Μεταφορών	Ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των φυσικών υποδομών και των συναφών υπηρεσιών του συστήματος μεταφορών της χώρας	Βελτίωση των υποδομών, εκεί και μόνο όπου εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαπιστωμένες ανάγκες
Απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση – Υγεία	Πρόληψη της ανεργίας διευκόλυνση της επαγγελματικής επανένταξης	Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση και προώθηση της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης	Αναχαίτιση και στη συνέχεια αναστροφή των δεικτών της ανεργίας,
	Προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών και ένταξη των μειονεκτούντων ομάδων.	Ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων	Επίτευξη κοινωνικής συνοχής, μέσω πολιτικών για την καταπολέμηση της φτώχειας και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης.
	Αναδιάρθρωση των υπηρεσιών υγείας	Θεμελίωση ενός αποδοτικού και οικονομικά βιώσιμου συστήματος Υγείας	
Έρευνα, Τεχνολογία , ΤΠΕ και Καινοτομία	Προώθηση των τεχνολογιών της πληροφορίας	Ενίσχυση της Έρευνας, Τεχνολογίας και προώθηση της Καινοτομίας, συστηματική χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ)	Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας και την ενίσχυση της πρόσβασης και χρήσης τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών
Περιβάλλον	Διασφάλιση της ορθολογικής διαχείρισης των περιβαλλοντικών πόρων.	Ασφαλή ενεργειακό εφοδιασμό της χώρας με γνώμονα την αειφορία.	Συμμετοχή των Ανανεώσιμων Πηγών στο ενεργειακό ισοζύγιο, μείωση της κατανάλωσης ενέργειας μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου
Πολιτισμός	Αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και προώθηση του σύγχρονου πολιτισμού.	Ανάδειξη του Πολιτισμού ως ζωτικού παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.	

Θάνος Κριεμάδης,
Ph.D., M.B.A., M.A.
Καθηγητής στο
Πανεπιστήμιο
Πελοποννήσου

Ανταγωνιστικότητα & επιχειρηματική αριστεία στις ελληνικές επιχειρήσεις & οργανισμούς

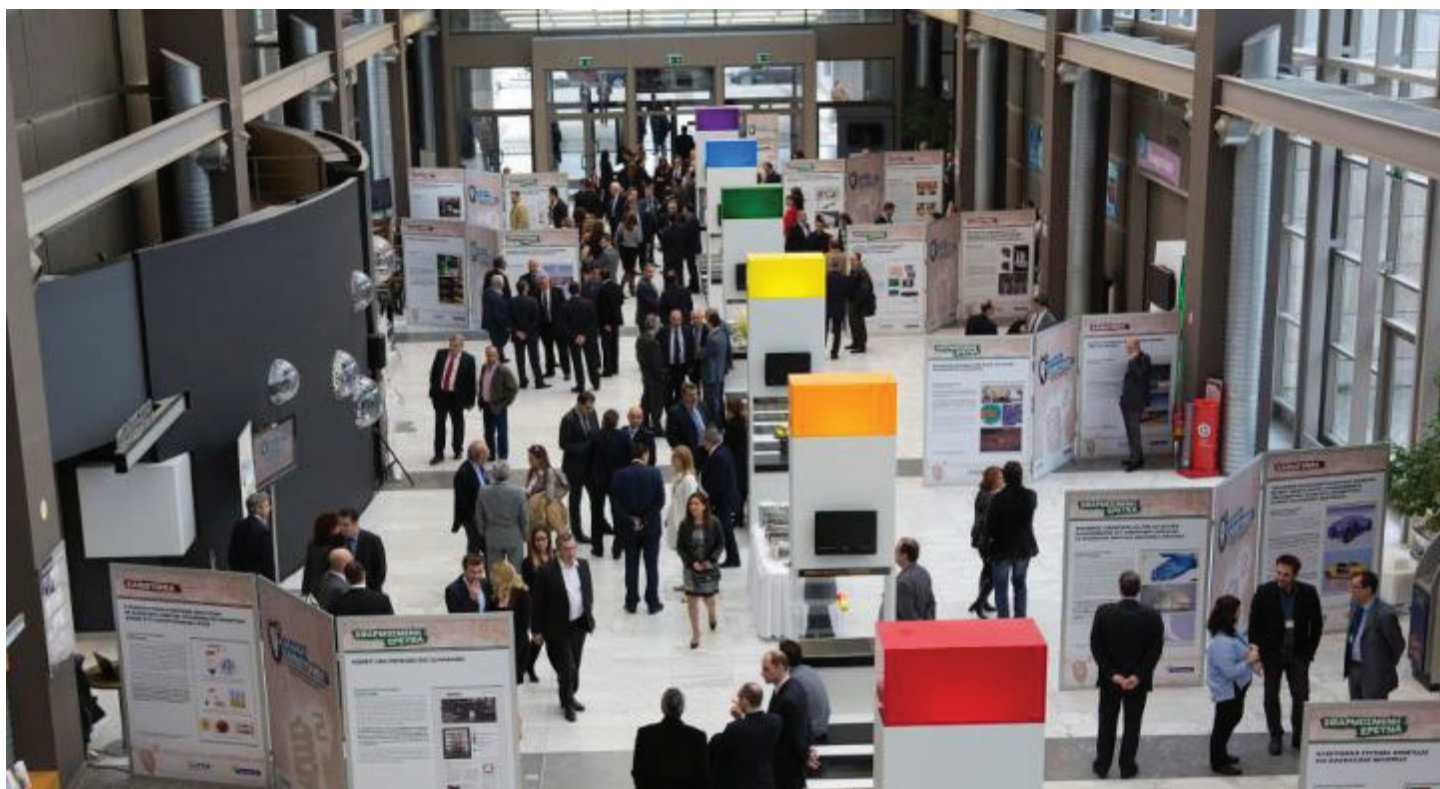
Ο Δρ. Θάνος Κριεμάδης είναι Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και διδάσκει Αρχές Διοίκησης Επιχειρήσεων, Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών, Διοίκηση Ολικής Ποιότητας και Στρατηγικό Σχεδιασμό. Είναι Αν. Πρόεδρος του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Διευθυντής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με ειδίκευση στην «Οργάνωση και Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων» και Διευθυντής του Εργαστηρίου «Οργάνωση και Διοίκηση Υπηρεσιών και Ποιότητας Ζωής».

Πραγματοποίησε Μεταπτυχιακές και Διδακτορικές Σπουδές στην Αμερική με ειδικεύσεις στους τομείς της Διοίκησης Επιχειρήσεων και Διοίκησης Αθλητικών Οργανισμών.

Εργάστηκε στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα τόσο στις ΗΠΑ (Motorola, Inc., University of New Mexico, Basketball Hall of Fame, Research & Pooling, Inc.) όσο και στην Ελλάδα (Διεύθυνση Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης του Υπουργείου Παιδείας, Σύμβουλος Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας) έχοντας ως καθήκοντα το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση Στρατηγικών Σχεδίων, Συστημάτων Διαχείρισης Ποιότητας και Συστημάτων Διοίκησης Ολικής Ποιότητας. Είναι Αξιολογητής του Ευρωπαϊκού Βραβείου Ποιότητας (EFQM Excellence Award) στους Δημόσιους Οργανισμούς και Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και Επιθεωρητής Συστημάτων Διαχείρισης Ποιότητας (ISO 9001:2000).

Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν το Στρατηγικό Σχεδιασμό, τη Διοίκηση Ολικής Ποιότητας, και τη Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού με πεδίο εφαρμογής τον αθλητισμό. Έχει συγγράψει 6 βιβλία με θέματα Μάνατζμεντ.

Η απειλή του διεθνούς ανταγωνισμού, η ανάγκη για βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών/προϊόντων με το μικρότερο δυνατό κόστος, η έμφαση στην καλύτερη εξυπηρέτηση του πελάτη και γενικότερα η προσαρμογή των διαδικασιών και λειτουργιών των σύγχρονων επιχειρήσεων και οργανισμών στις απαιτήσεις, ανάγκες και προσδοκίες του πελάτη, έχουν οδηγήσει τους δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς στην εξέταση και εφαρμογή του πλέον σύγχρονου συστήματος διοίκησης που ονομάζεται Διοίκηση Ολικής Ποιότητας ή Επιχειρηματική Αριστεία. Οι ΜικροΜεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ) στην Αμερική, Ιαπωνία και Ευρώπη που έχουν εφαρμόσει την Διοίκηση Ολικής Ποιότητας-Total Quality Management (ή Επιχειρηματική Αριστεία-Business Excellence όπως αλλιώς λέγεται), έχουν ήδη καταγράψει τα πρώτα σημαντικά οφέλη που προέκυψαν όπως παραγωγή υψηλότερης ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών με χαμηλότερο κόστος, αυξημένη ικανοποίηση των πελατών, αυξημένη ικανοποίηση του προσωπικού, δημιουργία περισσότερων καινοτομιών από τον ανταγωνισμό, και γενικότερη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους (General Accounting Office, 1991).

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα σήμερα που η οικονομική κρίση μαστίζει τη χώρα μας, αποτελεί κυρίαρχο προβληματισμό των επιχειρηματιών και των πανεπιστημιακών. Η προστασία από νέες απειλές και η αξιοποίηση νέων ευκαιριών αποτελούν τα γνωστά καθήκοντα της ηγεσίας της επιχείρησης. Υπάρχουν όμως και άλλοι παράγοντες που η σύγχρονη ηγεσία πρέπει να εξετάσει και να αποκτήσει υψηλή επίδοση όπως η ικανότητα παροχής υπηρεσιών υψηλής ποιότητας (ή αντίστοιχα η ικανότητα παραγωγής προϊόντων υψηλής ποιότητας), η ικανότητα για καινοτομίες (π.χ. εισαγωγή νέων προϊόντων, εξεύρεση νέων μεθόδων παραγωγής και διανομής, συνεχής βελτίωση όλων των διαδικασιών στο εσωτερικό της επιχείρησης, κλπ.), και η ικανότητα παραγωγής και διανομής του προϊόντος (ή αντίστοιχα παροχής της υπηρεσίας) σε χαμηλό κόστος.

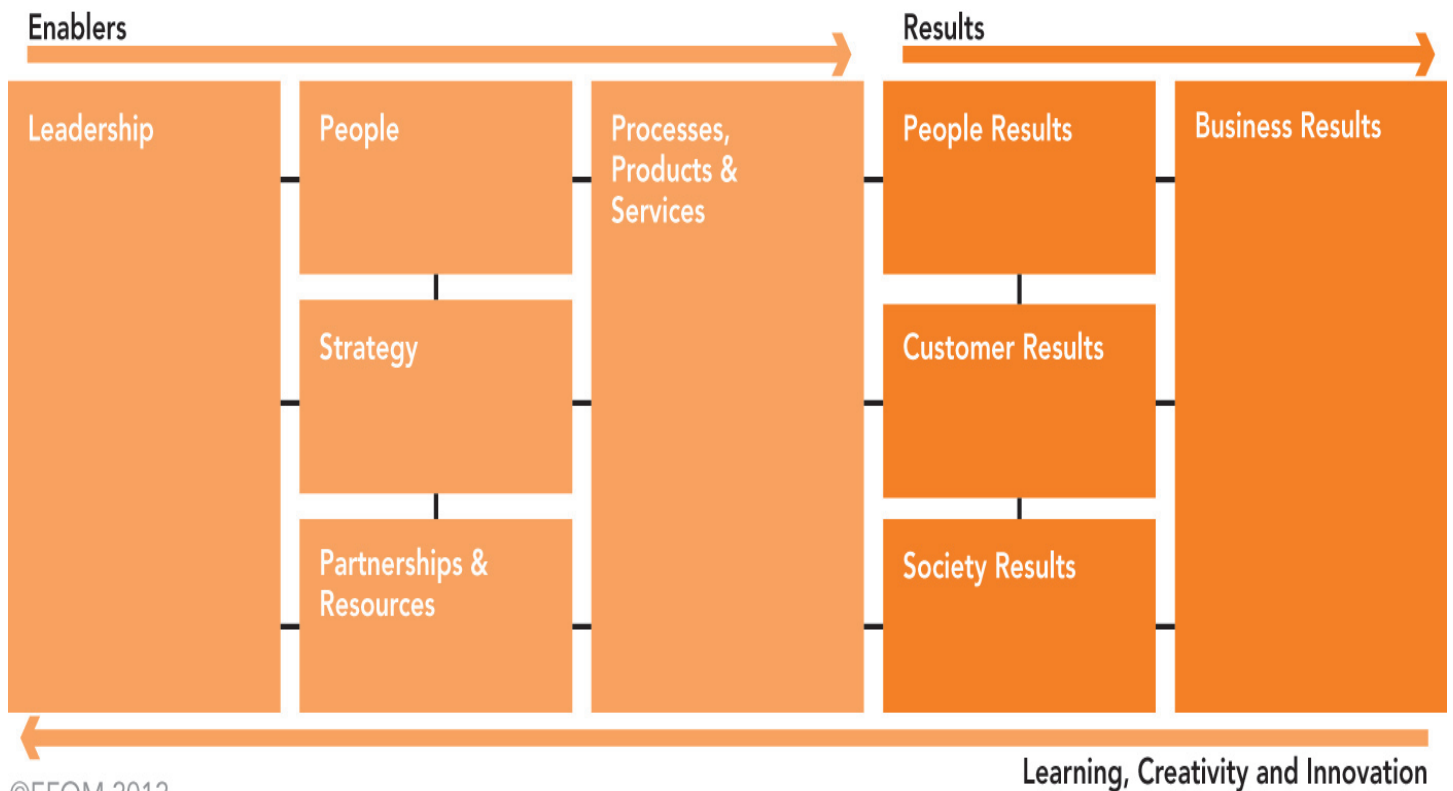
Η έννοια της Επιχειρηματικής Αριστείας (Business Excellence) στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύχθηκε από το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Διοίκησης Ποιότητας (European Foundation for Quality Management) και έχει ως σκοπό της να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων (General Accounting Office, 1991; Kriemadis et al., 2012; Murgatroyd and Morgan, 1993). **Σκοπός του άρθρου αυτού είναι να παρουσιάσει, καταρχήν τις Θεμελιώσεις Αρχές της Επιχειρηματικής Αριστείας που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα.** Το ζήτημα αυτό δεν είναι καθόλου θεωρητικό αλλά αντιθέτως, έχει μεγάλη πρακτική αξία αφού οι διεθνώς ανταγωνιστικές επιχειρήσεις μετατρέπουν τις Θεμελιώδεις Αρχές σε συγκεκριμένους, εφικτούς και μετρήσιμους στόχους και στρατηγικές, εμπλου-

τισμένες με χρονοδιαγράμματα και προϋπολογισμούς για την εφαρμογή τους, και με αυτό τον τρόπο ενισχύουν την ανταγωνιστικότητά τους. Βεβαίως, το μεγάλο αυτό θέμα της Επιχειρηματικής Αριστείας ως παράγοντα ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, θα συνεχίσει να μας απασχολεί και σε επόμενα άρθρα καθώς περιλαμβάνει την μελέτη και εξέταση όχι μόνο των Αρχών αλλά και των πρακτικών, εργαλείων και μεθόδων της Επιχειρηματικής Αριστείας.

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ

Οι **Θεμελιώδεις Αρχές της Επιχειρηματικής Αριστείας**, που πρέπει να ενσωματώσουν οι σύγχρονοι οργανισμοί και επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους, προκειμένου να αυξήσουν την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών τους, την αποτελεσματικότητά τους, την αποδοτικότητά τους και ως εκ τούτου την ανταγωνιστικότητά τους, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Διοίκησης Ποιότητας (European Foundation for Quality Management, 2003; Chen, 1994; Deming, 1986; Gore, 1993; Sashkin and Kizer, 1993), είναι οι παρακάτω:

- ✓ Προσανατολισμός στα Αποτελέσματα
- ✓ Επικέντρωση στον Πελάτη
- ✓ Αποτελεσματική Ηγεσία και σταθερότητα ως προς την επίτευξη του Σκοπού της επιχείρησης
- ✓ Διοίκηση μέσω Διεργασιών και Συνεχής Βελτίωση των Διαδικασιών
- ✓ Ανάπτυξη και Διοίκηση του Ανθρώπινου Δυναμικού

©EFQM 2012

- ✓ **Διαρκής μάθηση, Καινοτομία και Συνεχής Βελτίωση**
- ✓ **Σύναψη των αναγκαίων Συνεργασιών και Συνεργειών**
- ✓ **Κοινωνική Ευθύνη**
 Στη συνέχεια θα παρατεθούν ολοκληρωμένοι ορισμοί των παραπάνω Αρχών.

► **Προσανατολισμός στα Αποτελέσματα**

Η άριστη επιχείρηση αποσκοπεί στην επίτευξη αποτελεσμάτων που ικανοποιούν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders) όπως τους μετόχους, πελάτες, προμηθευτές, εργαζόμενους, πιστωτές, και δημόσιες αρχές. Στη σύγχρονη εποχή των συνεχών και ραγδαίων μεταβολών, η άριστη επιχείρηση είναι δραστήρια, ευέλικτη και ικανή να ανταποκρίνεται ταχύτατα στις εξελισσόμενες ανάγκες των ενδιαφερόμενων μερών. Επιπλέον, διαθέτει αυξημένες δυνατότητες μέτρησης και πρόληψης των αναγκών και προσδοκιών των πελατών της με συνέπεια την αποτροπή ενδεχομένων λαθών. Απαραίτητη προϋπόθεση επιτυχίας είναι η διαρκής καταγραφή των εμπειριών και αντιλήψεων των πελατών. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, συλλέγονται πολύτιμες πληροφορίες, οι οποίες διευκολύνουν τον προσδιορισμό, την υλοποίηση και την αναθεώρηση βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων ή μακροπρόθεσμων στρατηγικών, αντικειμενικών στόχων και σχεδίων δράσης.

► **Επικέντρωση στον Πελάτη**

Άριστη θεωρείται η επιχείρηση που παράγει σταθερή αξία για τον πελάτη. Οι αποτελεσματικές επιχειρήσεις γνωρίζουν και κατανοούν εις βάθος τις επιθυμίες των πελατών τους. Αντιλαμβάνονται ότι οι πελάτες αποτελούν τους τελικούς κριτές του παραχθέντος προϊόντος ή της παρεχόμενης υπηρεσίας. Επιπλέον, συνειδητοποιούν ότι η διατήρηση σταθερών πελατών καθώς και η προσέλκυση νέων προϋποθέτουν συστηματική επικέντρωση στις προσδοκίες τόσο των υπάρχοντων όσο και των μελλοντικών πελατών. Για τον λόγο αυτό οι άριστες επιχειρήσεις παρέχουν άμεση ανταπόκριση στις τρέχουσες ανάγκες τους, ενώ, όπου καθίσταται εφικτό, τμηματοποιούν το σύνολο των πελατών τους προκειμένου να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητά τους. Επιπλέον, παρακολουθούν συνεχώς τη δραστηριότητα άλλων επιχειρήσεων που παρέχουν ίδιες ή συναφείς υπηρεσίες (ή προϊόντα) και κατανοούν το συγκριτικό τους πλεονέκτημα. Διαθέτουν την ικανότητα να προβλέπουν αποτελεσματικά τις μελλοντικές ανάγκες και προσδοκίες των πελατών και ακολουθούν δράσεις με στόχο την εκ των προτέρων κάλυψη ή ακόμα και την υπέρβαση των αναγκών αυτών. Καταγράφουν και ανασκοπούν τις εμπειρίες και αντιλήψεις των πελατών τους, ενώ ταυτόχρονα, επιδιώκουν τη διατήρηση άριστων σχέσεων μαζί τους. Τέλος, χαρακτηριστικό γνώρισμα των άριστων επιχειρήσεων είναι η ενεργοποίηση μηχανισμών παρέμβασης και

διόρθωσης σε περίπτωση πραγματοποίησης λανθασμένων ενεργειών.

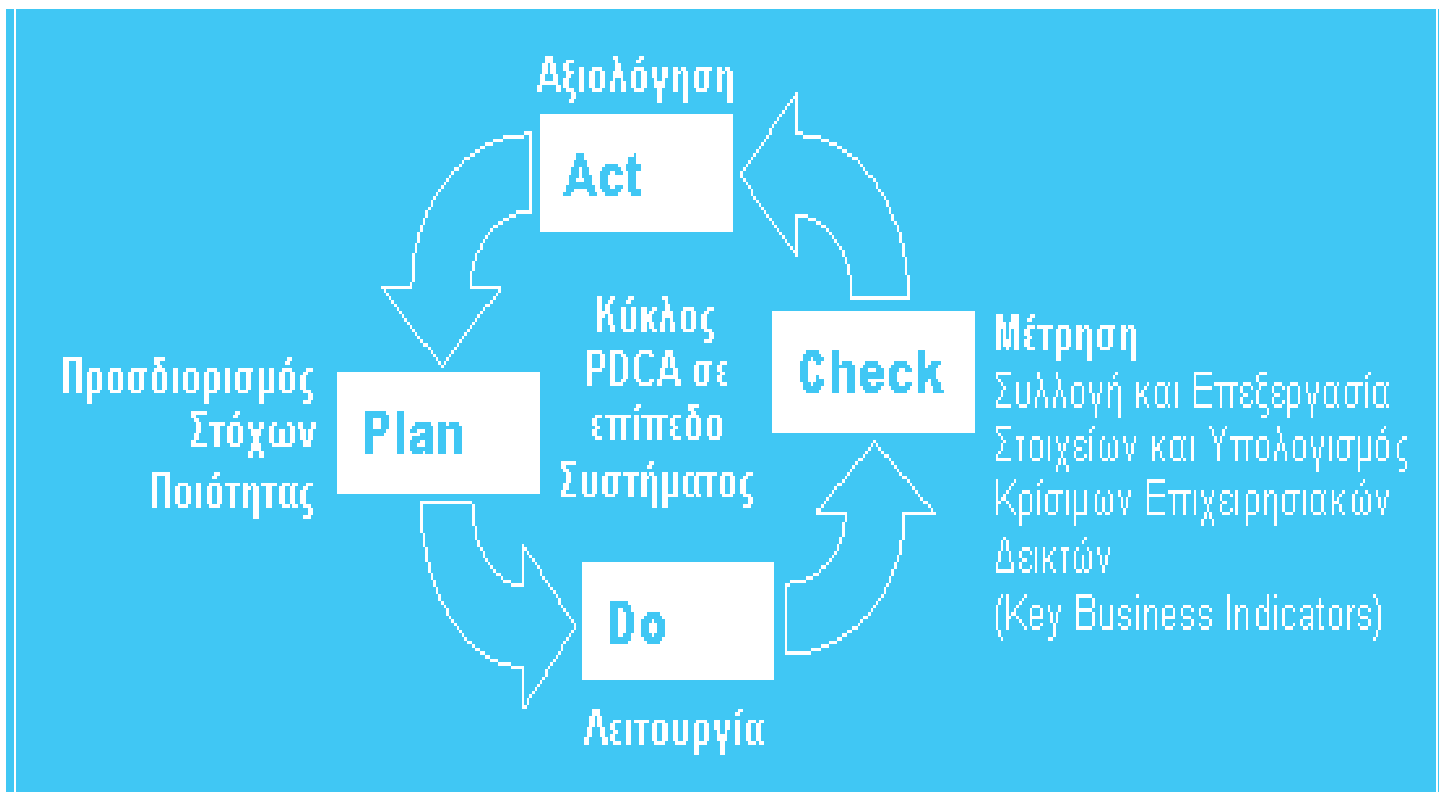
►Αποτελεσματική Ηγεσία και σταθερότητα ως προς την επίτευξη του Σκοπού της επιχείρησης

Η επιχειρηματική αριστεία απαιτεί ηγεσία ικανή να οραματίζεται, να εμπνέει και ταυτόχρονα να μένει πιστή στον σκοπό της. Οι άριστες επιχειρήσεις ηγούνται από άτομα που θέτουν ξεκάθαρες κατευθυντήριες γραμμές δράσης και παρακινούν διαρκώς τα μεσαία διοικητικά στελέχη να εμπνέουν τους υφισταμένους τους. Ενσωματώνουν αξίες - αρχές, οργανωσιακή κουλτούρα, στρατηγική και δομή οργάνωσης, προσδίδοντας στον οργανισμό την ιδιαίτερη ταυτότητά του. Οι ηγέτες όλων των επιπέδων ιεραρχίας στα πλαίσια των εν λόγω επιχειρήσεων και οργανισμών κατευθύνουν συνεχώς τους υφισταμένους προς την επίτευξη άριστων αποτελεσμάτων, συνιστώντας πρότυπα συμπεριφοράς και εργασιακής απόδοσης. Διοικούν μέσω του παραδείγματος και αναλαμβάνουν πλήθος βελτιωτικών δράσεων σε συνεργασία με όλα τα άμεσα ενδιαφερόμενα μέρη. Σε περιόδους μεταβολών και ραγδαίων εξελίξεων επιδεικνύουν σταθερότητα ως προς την επίτευξη του Σκοπού, ενισχύοντας την αυτοπεποίθηση και την δέσμευση των συνεργατών τους και των άλλων ενδιαφερομένων μερών. Ταυτόχρονα, οι άριστες επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται απ' την ικανότητα να προσαρμόζονται

σ' ένα ταχέως μεταβαλλόμενο εξωτερικό περιβάλλον και να επανευθυγραμμίζουν την στρατηγική τους κατεύθυνση διατηρώντας την αφοσίωση όλων των εμπλεκόμενων ατόμων (Walton, 1986; Weaver, 1995).

►Διοίκηση μέσω Διεργασιών και Συνεχής Βελτίωση των Διαδικασιών

Η επιχειρηματική αριστεία επιτυγχάνεται όταν η επιχείρηση διοικείται μέσω ενός συνόλου αλληλοεξαρτώμενων και αλληλένδετων συστημάτων, διεργασιών, αντικειμενικών δεδομένων και γεγονότων (facts). Οι άριστες επιχειρήσεις διαθέτουν αποτελεσματικά συστήματα διαχείρισης σχεδιασμένα να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και προσδοκίες όλων των ενδιαφερομένων μερών. Η συστηματική υλοποίηση των πολιτικών, στρατηγικών και σχεδίων του οργανισμού διασφαλίζεται μέσω ενός ξεκάθαρα και ολοκληρωμένου συνόλου διεργασιών, οι οποίες εφαρμόζονται και βελτιώνονται περιοδικά. Η λήψη αποφάσεων στηρίζεται σε αντικειμενική πληροφόρηση σχετικά με την τρέχουσα και σχεδιασθείσα επίδοση, την λειτουργικότητα διεργασιών και συστημάτων, τις ανάγκες και εμπειρίες των ενδιαφερομένων μερών καθώς και την επίδοση άλλων οργανισμών συμπεριλαμβανομένων και των ανταγωνιστών. Οι κίνδυνοι προσδιορίζονται και διαχειρίζονται βάσει αξιόπιστων δεικτών μέτρησης. Η επιχείρηση διοικείται με άκρως επαγγελματικό τρόπο, καλύπτοντας και υπερβαί-

νοντας όλες τις απαιτήσεις του εξωτερικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Επιπλέον, αναγνωρίζονται και εφαρμόζονται τα καταλληλότερα προληπτικά μέτρα, εμπνέοντας και διατηρώντας υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης ανάμεσα στα άμεσα ενδιαφερόμενα άτομα (Ikezawa, 1993).

Η έννοια της συνεχούς βελτίωσης είναι κεντρική στην φιλοσοφία των Συστημάτων Διαχείρισης Ποιότητας. Ο Κύκλος PDCA ή Κύκλος Shewhart ή Κύκλος Deming (περιγράφηκε αρχικά από τον Walter A. Shewhart και έγινε ευρύτερα γνωστός από τις εργασίες του Dr. W. Edwards Deming).

Τα στοιχεία PDCA αντιστοιχούν στις αγγλικές λέξεις:

- **Plan** (αντιστοιχεί στον προσδιορισμό στόχων)
- **Do** (αντιστοιχεί στην λειτουργία-εκτέλεση της διαδικασίας επίτευξης των στόχων)
- **Check** (αντιστοιχεί στην μέτρηση στοιχείων που σχετίζονται με την παρακολούθηση των στόχων), και
- **Act** (αντιστοιχεί στην αξιολόγηση των μετρήσεων και τον προσδιορισμό νέων τιμών των Στόχων).

Ο κύκλος PDCA σε επίπεδο Συστήματος αναπαρίσταται γραφικά του σχήματος σελίδα 49:

Η υιοθέτηση ενός **Συστήματος Διαχείρισης Ποιότητας** (Quality Management System) είναι μια απόφαση στρατηγικής σημασίας για τον οργανισμό και σχεδιάζεται και εφαρμόζεται σύμφωνα με τις ανάγκες, το σκοπό, τους στόχους και τη στρατηγική του καθώς και το μέγεθος και τη δομή του. Η αποτελεσματική λειτουργία ενός οργανισμού προϋποθέτει τον προσδιορισμό και τη διαχείριση πολλών διεργασιών που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Ως διεργασία μπορεί να οριστεί μια δραστηριότητα που χρησιμοποιεί πόρους και υπόκειται σε διαχείριση ώστε να μετατραπούν τα εισερχόμενα (inputs) σε

εξερχόμενα (outputs).

Το ISO 9001:2008 είναι το Διεθνές Πρότυπο Ποιότητας που εκδόθηκε από το Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης το 2008 και αφορά στις απαιτήσεις που πρέπει να ικανοποιεί το Σύστημα Διαχείρισης της Ποιότητας ενός οργανισμού. Ο οργανισμός πρέπει, σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ποιότητας (ISO 9001:2008), να καθιερώσει, να τεκμηριώσει, να θέσει σε εφαρμογή, να διατηρεί ένα Σύστημα Διαχείρισης της Ποιότητας (ΣΔΠ) και να βελτιώνει διαρκώς την αποτελεσματικότητά του. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Ελληνικό Οργανισμό Τυποποίησης (2008), ο οργανισμός πρέπει:

- Να εντοπίσει τις διεργασίες που χρειάζονται για το ΣΔΠ και την εφαρμογή τους σε όλη την έκταση του οργανισμού.
- Να προσδιορίσει τη σειρά και την αλληλεπίδραση των διεργασιών αυτών.
- Να καθορίσει κριτήρια και μεθόδους που χρειάζονται ώστε να εξασφαλίσει ότι τόσο η λειτουργία όσο και ο έλεγχος των διεργασιών αυτών είναι αποτελεσματικά.
- Να εξασφαλίσει τη διαθεσιμότητα των πόρων και των πληροφοριών που είναι απαραίτητα για την υποστήριξη, τη λειτουργία και την παρακολούθηση των διεργασιών αυτών.
- Να παρακολουθεί, να μετρά και να αναλύει τις διεργασίες αυτές.
- Να θέτει σε εφαρμογή δράσεις που είναι απαραίτητες για την επίτευξη προσχεδιασμένων αποτελεσμάτων και για τη διαρκή βελτίωση των διεργασιών αυτών.

Τα **κύρια οφέλη** για τον οργανισμό από την εισαγωγή ΣΔΠ είναι:

- (α) σταθερή προσφορά υπηρεσιών/προϊόντων υψηλού επιπέδου,
- (β) συνεχής βελτίωση υπηρεσιών/προϊόντων
- (γ) ικανοποίηση των αναγκών και προσδοκιών των πελατών σε συνδυ-

ασμό με τα επαγγελματικά πρότυπα και τους κανόνες ηθικής

- (δ) επίλυση των οργανωτικών θεμάτων του οργανισμού,
- (ε) σαφής καθορισμός των αρμοδιοτήτων και καθηκόντων του προσωπικού,
- (στ) τυποποίηση των εργασιών του οργανισμού,
- (ζ) καταγραφή της απόδοσης των υπηρεσιών που προσφέρει ο οργανισμός
- (η) πρόληψη των λαθών κατά την προσφορά των υπηρεσιών,
- (θ) μείωση του κόστους λειτουργίας του οργανισμού,
- (ι) προβολή του οργανισμού στους πελάτες της ως ένας χώρος παροχής υψηλής ποιότητας υπηρεσιών (Hall, 1992; Hoyle, 1998).

▶ **Ανάπτυξη και Διοίκηση του Ανθρώπινου Δυναμικού**

Η επιχειρηματική αριστεία συνδέεται άρρηκτα με την μεγιστοποίηση της συνεισφοράς των εργαζομένων μέσω ανάπτυξης των δεξιοτήτων τους και υποκίνησης της συμμετοχής τους στις οργανωσιακές διαδικασίες. Οι άριστες επιχειρήσεις προσδιορίζουν και κατανοούν τις ικανότητες που απαιτούνται, τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, προκειμένου να υλοποιηθούν οι πολιτικές, οι στρατηγικοί στόχοι και τα σχέδια δράσης τους. Προσλαμβάνουν τους κατάλληλους ανθρώπους, ενώ ταυτόχρονα καλλιεργούν και ενισχύουν ενεργά τις υπάρχουσες δεξιότητές τους. Η προσωπική εξέλιξη των εργαζομένων προωθείται και υποστηρίζεται μέσω της συστηματικής ενθάρρυνσής τους να απελευθερώσουν και να αξιοποιήσουν το πλήρες δυναμικό τους. Επιπλέον, οι εργαζόμενοι εκπαιδεύονται για την πραγματοποίηση των αναγκαίων βελτιώσεων στον τομέα της εργασιακής τους ευθύνης με στόχο

την ομαλή προσαρμογή τους στις συντελούμενες αλλαγές.

Αναμφίβολα, οι άριστες επιχειρήσεις και οργανισμοί αναγνωρίζουν την αποφασιστική σημασία του διανοητικού κεφαλαίου των εργαζομένων και τείνουν να χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους προς όφελος της επιχείρησης. Διατίθενται να ανταμείψουν και να αναγνωρίσουν την αξία όλων των απασχολούμενων προκειμένου να κατοχυρώσουν τη δέσμευσή τους και να ενθαρρύνουν την αφοσίωσή τους στην υπηρεσία. Μεγιστοποιούν την ενεργό ανάμειξη του ανθρώπινου παράγοντα σε όλες τις οργανωσιακές διαδικασίες μέσω εγκαθίδρυσης κοινών αξιών καθώς και μιας κουλτούρας εμπιστοσύνης, διαφάνειας, αποτελεσματικότητας και ενδυνάμωσης. Εκμεταλλεύονται την ανάμειξη αυτή προκειμένου να παράγουν και να υλοποιήσουν ιδέες βελτίωσης της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών/προϊόντων (Scholtes, 1988).

▶ **Διαρκής Μάθηση, Καινοτομία και Συνεχής Βελτίωση**

Οι άριστες επιχειρήσεις συνεχώς μαθαίνουν τόσο απ' τις δικές τους δραστηριότητες και επιδόσεις όσο και από άλλες επιχειρήσεις και οργανισμούς. Αποδέχονται και χρησιμοποιούν ιδέες που προέρχονται από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Όλοι οι εργαζόμενοι σε άριστες επιχειρήσεις διερευνούν ευκαιρίες για συνεχή καινοτομία, μάθηση και βελτίωση που προσθέτουν αξία στην οργάνωση και λειτουργία της επιχείρησης.

▶ **Σύναψη των αναγκαίων Συνεργασιών και Συνεργειών**

Επιχειρηματική αριστεία σημαίνει ανάπτυξη και διατήρηση επωφελών συνεργασιών. Οι άριστες επιχειρήσεις αναγνωρίζουν ότι, στα πλαίσια της διαρκώς μεταβαλλόμενης και έντονα απαιτητικής εποχής που διανύουν, η επιτυχία αποτε-

λεί άμεση συνάρτηση των συνεργειών που αναπτύσσονται με συνεργάτες και φορείς υποκινούμενους από κοινά συμφέροντα. Πρόκειται για αμοιβαίως επωφελούμενες συνεργασίες οι οποίες συνάπτονται με πελάτες, προμηθευτές, ανταγωνιστές ή με την ευρύτερη κοινωνία. Οι συνεργασίες αυτές βελτιστοποιούν τις θεμελιώδεις οργανωσιακές λειτουργίες, οδηγώντας στην παροχή αξιόλογων υπηρεσιών προς τους άμεσα ενδιαφερομένους. Οι «εταίροι» συνεργάζονται προς επίτευξη κοινά προσδιορισμένων στόχων, ανταλλάσσοντας εμπειρίες, πόρους και γνώσεις με αποτέλεσμα την οικοδόμηση δυνατών σχέσεων διεπομένων από αμοιβαία εμπιστοσύνη, αλληλοσεβασμό και διαφάνεια.

Κοινωνική Ευθύνη

Η επίτευξη Επιχειρηματικής Αριστείας προϋποθέτει υπέρβαση του ελάχιστου κανονιστικού πλαισίου στο οποίο υπάγεται η επιχείρηση σε μια σαφή προσπάθεια κατανόησης και εκπλήρωσης των προσδοκιών των εκάστοτε ενδιαφερομένων μερών. Οι κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις υιοθετούν κώδικες δεοντολογίας με σκοπό να διασφαλίσουν τις αρχές της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Ευνοούν και προωθούν ενεργά την κοινωνική ευθύνη και την οικολογική βιωσιμότητα τόσο για το παρόν όσο και για το μέλλον. Η Κοινωνική Ευθύνη της επιχείρησης (γνωστή ως Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη) εκφράζεται μέσω των αξιών της και ενσωματώνεται στον κορμό των βασικών λειτουργιών της και του στρατηγικού σχεδιασμού. Με εγγυήσεις για συστηματική δέσμευση όλων των ενδιαφερομένων μερών, οι άριστες επιχειρήσεις εκπληρώνουν και, μάλιστα, υπερβαίνουν τις προσδοκίες και τους κανονισμούς της τοπικής και παγκόσμιας κοινότητας. Διαθέτουν αυξημένες δυνατότητες διαχείρισης κινδύνου και αναζητούν συνεχώς ευκαιρίες για ανάπτυξη αμοιβαίως επωφελών συνεργειών με την κοινωνία, διατηρώντας την εμπιστοσύνη των άμεσα ενδιαφερομένων μερών σε υψηλά επίπεδα. Γνωρίζουν την παρούσα επίδραση της επιχείρησης στην κοινωνία και φροντίζουν έτσι ώστε η επίδραση αυτή να διατηρείται πάντα θετική.

Συμπέρασμα

Η Επιχειρηματική Αριστεία αποτελεί το τεχνοκρατικό μέσο που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι Ελληνικές επιχειρήσεις με σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς

τους. Σε αυτό το άρθρο παρουσιάστηκαν οι συγκεκριμένες Θεμελιώδεις Αρχές τις οποίες οι Ελληνικές επιχειρήσεις πρέπει να μελετήσουν, να εξετάσουν σε βάθος, να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν με αποτελεσματικό τρόπο. Όσο γρηγορότερα δράσουν προς αυτή την κατεύθυνση εφαρμόζοντας τις Θεμελιώδεις Αρχές της Επιχειρηματικής Αριστείας τόσο πιο ανταγωνιστικές και ισχυρές θα καταστούν. ■

Βιβλιογραφία

- Chen, M. (1994). *Managing for quality and productivity*. San Diego, CA: San Diego State University.
- Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- European Foundation for Quality Management. (1999). *Eight Essentials of Excellence*. Brussels, Belgium: EFQM.
- European Foundation for Quality Management. (2003). *EFQM Excellence Model*. Brussels, Belgium: EFQM.
- Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης. (2008). *Ελληνικό Πρότυπο: Συστήματα Διαχείρισης της Ποιότητας-Απαιτήσεις*. Αθήνα: ΕΛΟΤ.
- General Accounting Office. (1991). *Management practices: U.S. companies improve performance through quality efforts*. Washington, D.C.: GAO.
- Gore, A. (1993). *Creating a government that works better and costs less*. New York: Penguin Group.
- Hall, T. (1992). *The quality manual*. West Sussex, UK: John Wiley & Sons.
- Hoyle, D. (1998). *ISO 9000: Quality systems handbook*. Oxford, UK: Butterworth Heinemann.
- Ikezawa, T. (1993). *Effective TQC: How to make quality assurance more than a slogan*. New York: PHP Institute of America, Inc.
- Kriemadis, T., Pelagidis, T., & Kartakoullis, N. (2012). The role of organizational culture in Greek businesses. *Euromed Journal of Business*, 7(2), 129-141.
- Murgatroyd, S., & Morgan, C. (1993). *Total quality management and the school*. Bristol, PA: Open University Press.
- Sashkin, M., & Kizer, K. (1993). *Putting total quality management to work*. San Francisco, CA: Berrett-Koehler.
- Scholtes, P. R. (1988). *The team handbook: How to use teams to improve quality*. Madison, WI: Joiner Associates.
- Walton, M. (1986). *The Deming management method*. New York: Putnam.
- Weaver, C. (1995). *Managing the four stages of TQM*. ASQC Quality

Δημήτρης Λοττίδης *

Η Κύπρος χρησιμοποιήθηκε ως πείραμα εφαρμογής ακραίων λύσεων

* Ο Δημήτρης Λοττίδης σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη συνέχεια έλαβε το Master of Arts στον τομέα της Στρατηγικής επικοινωνίας από το Πανεπιστήμιο City στο Λονδίνο. Είναι επίσης κάτοχος διπλώματος δημοσιογραφίας. Θεωρείται ως ένας από τους ανθρώπους της νέας γενεάς οι οποίοι άλλαξαν τον τομέα της επικοινωνίας στην Κύπρο. Διετέλεσε Σύμβουλος Επικοινωνίας του Προέδρου Κληρίδη και στις δυο θητείες της προεδρίας του και ήταν υπεύθυνος επικοινωνίας στις εκστρατείες του το 1998 και 2003. Το 1999 ίδρυσε τις Ειδικές Εκδόσεις και από τότε είναι Διευθύνων Σύμβουλος της εταιρείας. Διατηρεί σχέση Συμβούλου Επικοινωνίας σε μεγάλες Κυπριακές εταιρείες διεθνούς εμβέλειας.

1. Μετά από την καταιγίδα των εξελίξεων στην κυπριακή οικονομία, πότε εκτιμάτε ότι θα μπορέσει να ανακάμψει η δραστηριότητα στο νησί ;

Η κυπριακή κοινωνία και κατ' επέκταση η οικονομία είναι "συνηθισμένη" σε μικρές και μεγάλες κρίσεις από το 1960 και ακολούθως. Η κατάσταση βέβαια είναι πάρα πολύ δύσκολη σε όλους τους τομείς της οικονομίας πλην του Τουρισμού. Πιστεύουμε πως στο δεύτερο εξάμηνο του 2014 θα υπάρχουν τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης της χώρας. Προέχει όμως αυτή τη στιγμή να σταθεροποιήσουμε το σύστημα και να ομαλοποιηθεί η τραπεζική αγορά, αυτό είναι προαπαιτούμενο για την ανάκαμψη.

2. Ποιο είναι το κλίμα, που επικρατεί στις επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται στην Κύπρο ; Έχουν εκδηλωθεί σκέψεις και κινήσεις για αποχώρηση από τη Μεγαλόνησο ;

Αν αναφέρεστε σε ξένες επιχειρήσεις υπάρχει, παρατηρούμε, μια στάση αναμονής και ανοχής προς το παρόν τουλάχιστον. Υπάρχουν βέβαια και εταιρείες που χρησιμοποιούσαν την Κύπρο ως απλό σταθμό διακίνησης των οικονομικών τους συναλλαγών, οι οποίες έχουν παγιοποιήσει ή και αναστείλει τις δραστηριότητες στο νησί. Αυτές όμως προς το παρόν είναι πολύ λιγότερες απ' ότι θα ανέμενε κανείς.

3. Στο περιθώριο της απόφασης για το κούρεμα, ψηφίστηκε επιπλέον η αύξηση του φορολογικού συντελεστή για επιχειρήσεις. Σε ποιο βαθμό εκτιμάτε ότι θα λειτουργήσει επιβαρυντικά για τις επενδύσεις, που έχει ανάγκη περισσότερο από ποτέ η Λευκωσία ;

Η αύξηση του φορολογικού συντελεστή από 10% σε 12% δεν αναμένεται να επηρεάσει σοβαρά το σκηνικό ή για να τεθεί πιο σωστά δεν είναι κομβικό σημείο στην όλη εικόνα της σημερινής κατάστασης. Η χώρα παραμένει σε πολύ ανταγωνιστικό επίπεδο φορολογίας και ποτέ δεν ήταν μόνο αυτός ο λόγος προσέλκυσης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, αλλά το στελεχιακό δυναμικό.

4. Οι εξελίξεις αυτές έχουν εκκινήσει τη συζήτηση για το αν η χώρα πρέπει ή όχι να παραμείνει στο ευρώ. Έχει περιθώριο η χώρα για τέτοια επιλογή ή είναι μονόδρομος η παραμονή της στην Ευρωζώνη ;

Η Κύπρος χρησιμοποιήθηκε ως πειραματόζωο για να γίνουν ασκήσεις επί πραγματικού εδάφους σκέψεων και λύσεων που είχαν οι Βρυξέλλες και οι Γερμανοί στα συρτάρια αλλά δεν τολμούσαν να τις εφαρμόσουν πρώτα σε χώρες με συστημικό χαρακτήρα. Είναι φυσιολογικό η Κύπρος να εξετάζει τις επιλογές της μη αποκλειόμενης καμιάς, αλλά με τις παρούσες συνθήκες η παραμονή στο ευρώ είναι μονόδρομος, χωρίς να αποκλείεται η επαναφορά του ζητήματος σε μελλοντικό στάδιο, ειδικά υπό το φως των εξελίξεων στο ενεργειακό πεδίο.

5. Σε ό,τι αφορά το κούρεμα των καταθέσεων, υπήρχε άλλη εναλλακτική για να σωθούν οι τράπεζες και η οικονομία του νησιού ;

Όπως είπα και πιο πάνω η Κύπρος χρησιμοποιήθηκε ως πείραμα εφαρμογής ακραίων λύσεων. Τα μεγέθη της ήταν και παραμένουν μικρά (ΑΕΠ το 2012, 17 δις), και οι επιλογές του eurogroup ήταν πάρα πολλές. Δυστυχώς όμως πρώτα πρέπει να φτιάξαμε εμείς οι Κύπριοι τους εαυτούς μας για το πώς αφήσαμε τα πράγματα με προκλητικά απαθή τρόπο να φτάσουν εδώ. Και αναφέρομαι στις τεράστιες ευθύνες της προηγούμενης κυβέρνησης.

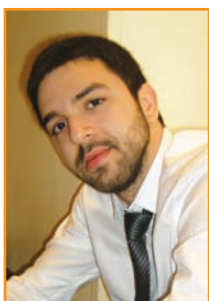
6. Το μοντέλο διάσωσης της Κύπρου (bail in) θα αποτελέσει μοναδική περίπτωση ή πρότυπο για μελλοντικές αντίστοιχες περιπτώσεις ;

Στην περίπτωση του Bail In ουσιαστικά η Γερμανία έβγαλε το πιστόλι και το έβαλε στο τραπέζι για να το δουν όλοι οι παριστάμενοι στο eurogroup. Θα αποτελέσει μοχλό πίεσης για εξορθολογισμό των εθνικών τραπεζικών συστημάτων, όπως βέβαια αντιλαμβάνονται οι Γερμανοί αυτό τον όρο. Οι περιπτώσεις του Λουξεμβούργου, της Μάλτας και της Σλοβενίας είναι ήδη μπροστά μας.

Κοντού Β. Χαρίκλεια

Μεταπτυχιακό Ειδίκευσης στην Εφαρμοσμένη Οικονομική και Χρηματοοικονομική του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ζιώγος Κωνσταντίνος

Μεταπτυχιακό Ειδίκευσης στην Εφαρμοσμένη Οικονομική και Χρηματοοικονομική του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Παράγοντες Μείωσης της Κατανάλωσης

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να προσδιοριστούν οι παράγοντες εκείνοι, οι οποίοι σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση, επηρεάζουν την κατανάλωση στην Ελλάδα. Θα αναλυθεί, δηλαδή, η επίδραση της κρίσης στο διαθέσιμο εισόδημα, στον πλούτο των νοικοκυριών, στο επιτόκιο, στη δυνατότητα πρόσβασης στο δανεισμό, στο μόνιμο εισόδημα, στις προσδοκίες του μελλοντικού εισοδήματος, στις προσδοκίες του μελλοντικού επιπέδου των τιμών και στο απόθεμα των διαρκών καταναλωτικών αγαθών.

Από την ανάλυση των παραπάνω παραγόντων, προκύπτει ως συμπέρασμα η συνεχής μείωση τόσο της ιδιωτικής όσο και της δημόσιας κατανάλωσης της Ελλάδας την τελευταία τριετία. Έγινε ακόμα σαφής η συνέχιση της πτωτικής πορείας της κατά τα επόμενα δυο έτη, αφού οι περισσότεροι εμπλεκόμενοι παράγοντες δέχονται συνεχόμενες ισχυρές πιέσεις σε όλες τις εκφάνσεις της οικονομίας.

Εισαγωγή

Η κατανάλωση, δηλαδή η δαπάνη που πραγματοποιούν τα νοικοκυριά για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, είναι ένα από τα συστατικά του συνολικού εισοδήματος και μία από τις συνιστώσες της συνολικής ζήτησης. Στην Οικονομική Θεωρία εκφράζεται με το σύμβολο C, από την αγγλική λέξη Consumption, ενώ έχει προσδιοριστεί από αρκετές παλιότερες αλλά και πιο πρόσφατες θεωρίες. Η δαπάνη κατανάλωσης στο πλαίσιο του Κεϋνσιανού μοντέλου θεωρείται η απαρχή του προσδιορισμού της κατανάλωσης, ενώ η θεωρία Σχετικού Εισοδήματος, η θεωρία του Κύκλου Ζωής και η θεωρία Μόνιμου Εισοδήματος είναι πιο πρόσφατες θεωρίες για τον ίδιο σκοπό. (Γούλας 2010)

Η πρόσφατη χρηματοοικονομική κρίση, που υφίσταται ακόμα και τώρα η Ελλάδα, ανέδειξε τα αρκετά προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας, με κυριότερο την εξάρτηση της από την υπέρμετρη ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση. Η ιδιωτική κατανάλωση αγγίζει το 75% του ΑΕΠ, ενώ σε συνδυασμό με τη δημόσια κατανάλωση, αθροίζουν στο 92% περίπου του ΑΕΠ, το υψηλότερο ποσοστό στην Ευρώπη των 27. (Καραμούζης 2012a/ Eurostat 2012) Ακόμη και εξωστρεφείς τομείς της οικονομίας, όπως ο τουρισμός, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την εσωτερική ζήτηση. Με απλά λόγια, η ελληνική ανάπτυξη τον προηγούμενων ετών στηρίχτηκε σε χαμηλές εγχώριες επενδύσεις και σε υψηλή εγχώρια ζήτηση, που χρηματοδοτήθηκε από φτηνό δανεισμό και έναν υπερχρεωμένο δημόσιο τομέα. (McKinsey & Company 2011) Το συγκεκριμένο μοντέλο της ελληνικής οικονομίας φάνηκε να αποτυγχάνει με τη βίαιη πτώση της κατανάλωσης στην ελληνική κοινωνία, ενώ ακόμα και στους όρους του μνημονίου φάνηκε η συγκεκριμένη διάθεση για τη μείωση της κατανάλωσης. Είναι αναγκαίο, λοιπόν, ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης με την αύξηση του μεριδίου των επενδύσεων και των εξαγωγών στο ΑΕΠ, ώστε να στηριχτεί η ελληνική οικονομία και η επαναφορά της σε τροχιά ανάπτυξης. (Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας 2010/ Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2012)

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να προσδιοριστούν οι παράγοντες εκείνοι, οι οποίοι σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση, επηρεάζουν την κατανάλωση στην Ελλάδα. Θα αναλυθεί, δηλαδή, η επίδραση της κρίσης στο διαθέσιμο εισόδημα, στον πλούτο των νοικοκυριών, στο επιτόκιο, στη δυνατότητα πρόσβασης στο δανεισμό, στο μόνιμο εισόδημα, στις προσδοκίες του μελλοντικού εισοδήματος, στις προσδοκίες του μελλοντικού επιπέδου των τιμών και στο απόθεμα των διαρκών καταναλωτικών αγαθών. Ακόμα, θα δοθούν τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από τη συγκεκριμένη εργασία, και θα παρατεθούν κάποια αντισταθμιστικά μέτρα, που πρέπει να ληφθούν, ώστε να μειωθούν οι επιπτώσεις της χαμηλής κατανάλωσης στην ελληνική οικονομία και να επανέλθει εκείνη σε τροχιά ανάπτυξης.

1. Το Διαθέσιμο Εισόδημα

Σύμφωνα με τον Κέυνς, η συνολική δαπάνη του καταναλωτή είναι συνάρτηση του διαθέσιμου¹ εισοδήματος (disposable income). Η σχέση εισοδήματος και κατανάλωσης είναι θετική, δηλαδή όσο μεγαλύτερο είναι το εισόδημα τόσο μεγαλύτερη είναι η κατανάλωση. (Πουρναράκης 2004) Για αυτόν τον λόγο, αρχικά θα αναλυθεί η επίδραση της χρηματοοικονομικής ύφεσης της Ελλάδας στο διαθέσιμο εισόδημα των Ελλήνων καταναλωτών, δεδομένου ότι θεωρείται ο κυριότερος παράγοντας για τον προσδιορισμό της κατανάλωσης.

Στο Σχήμα 1 παρουσιάζεται η διαχρονική πορεία του εισοδήματος και της κατανάλωσης στην Ελλάδα από το 2010 έως και σήμερα, ενώ δίνονται και εκτιμήσεις των συγκεκριμένων μεγεθών για τα έτη 2013 έως και 2016. Διαφαίνεται η χαρακτηριστική συρρίκνωση του εισοδήματος και της κατανάλωσης από το 2010 έως και το 2014, ενώ ανάκαμψη αναμένεται από το 2015. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η μείωση στο συνολικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, το οποίο από 164,8 δισεκατομμύρια ευρώ το 2010 εκτιμάται ότι θα συρρικνωθεί σε 138,5 δισεκατομμύρια ευρώ το 2013. (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ 2013) Η μείωση αυτή σχετίζεται άμεσα τόσο με τη πτώση των αμοιβών όσο και με τη σημαντική αύξηση της ανεργίας. (Τράπεζα της Ελλάδος 2012)

Πρέπει να σημειωθεί, ότι σύμφωνα με τις προβλέψεις, το εισόδημα και η κατανάλωση το 2016, θα είναι σε ονομαστικούς όρους σε χαμηλότερα επίπεδα από το 2012. (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ 2013)

Σχήμα 1. Εισόδημα και Κατανάλωση 2010-2016
(Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ)

2. Ο Πλούτος των Νοικοκυριών

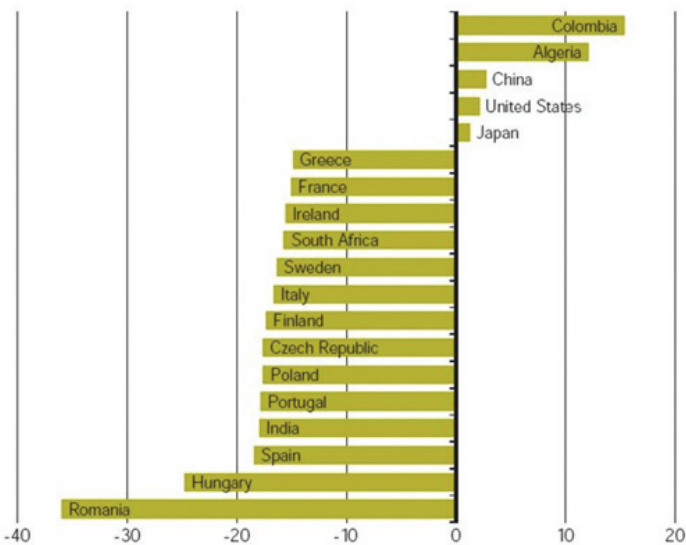
Η κατανάλωση επηρεάζεται, ακόμα, από τον πλούτο των νοικοκυριών (wealth). Τα ρευστά διαθέσιμα που κατέχουν

¹ Διαθέσιμο Εισόδημα υπολογίζεται το εισόδημα των νοικοκυριών μείον τους φόρους

τα άτομα, τα πάγια περιουσιακά στοιχεία και τα χρηματοοικονομικά προϊόντα προσδιορίζουν αυτόν τον πλούτο. Βιβλιογραφικά, τα στοιχεία αυτά επηρεάζουν θετικά την κατανάλωση για κάθε δεδομένο επίπεδο διαθέσιμου εισοδήματος, δηλαδή όσο περισσότερα είναι τα στοιχεία αυτά τόσο αυξάνεται το κίνητρο των ατόμων για κατανάλωση. (Krugman 2009/ Mankiw 2010)

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η Ευρωζώνη φαίνεται να εμφανίζει μείωση κατά 13,6% στο συνολικό καθαρό πλούτο την περίοδο 2011 έως 2012, δηλαδή πτώση \$10,9 τρισεκατομμύρια, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τον υπόλοιπο κόσμο αντιστοιχεί σε μια μείωση της τάξεως των \$12,3 τρισεκατομμυρίων. Αναφορικά με τον πλούτο στην Ελλάδα, τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία μειώθηκαν, κατά την περίοδο 2011 έως 2012, περισσότερο από 40%. Ταυτόχρονα, ενώ ο πλούτος ανά ενήλικα έμεινε σταθερός σε παγκόσμιο επίπεδο, στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε μείωση καθώς κινήθηκε σε επίπεδα κάτω του ορίου των \$100.000, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να κατατάσσεται πλέον στη διαβάθμιση του μέσου πλούτου². (Credit Suisse 2012/In deep Analysis 2013)

Σχήμα 2. Ποσοστιαία μεταβολή στο συνολικό πλούτο τη χρονική περίοδο 2011-2012 (Πηγή: Credit Suisse)

Όσον αφορά στην αγορά οικιστικών ακινήτων στην Ελλάδα, η ποσοστιαία μείωση των τιμών είναι της τάξεως του 11,7% κατά την περίοδο 2011 έως 2012. Παρά την κρίση που αντιμετωπίζει η ακίνητη περιουσία στην Ελλάδα καθώς και τα μέτρα που δεν ευνοούν την αγορά ακινήτων, όπως ο φό-

ρος ακινήτων και η αλλαγή προσδιορισμού αντικειμενικών αξιών, δε φαίνεται να επηρεάζονται σημαντικά οι τιμές των κατοικιών, γεγονός το οποίο θα δημιουργούσε κινητικότητα στην αγορά. (Credit Suisse 2012/ In deep Analysis 2013)

3. Το Επιτόκιο

Το επιτόκιο (interest rate) επηρεάζει την κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος μεταξύ αποταμίευσης και κατανάλωσης. Βιβλιογραφικά συναντώνται δύο αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με τη σχέση επιτοκίου και κατανάλωσης. Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, μία αύξηση του επιτοκίου συνεπάγεται υψηλότερο επίπεδο αποταμίευσης, και συνεπώς χαμηλότερο επίπεδο κατανάλωσης, καθώς το κόστος της κατανάλωσης είναι μεγαλύτερο. Επομένως, υπάρχει αρνητική σχέση μεταξύ επιτοκίου και κατανάλωσης. Σύμφωνα με τη δεύτερη άποψη, μία αύξηση του επιτοκίου συνεπάγεται χαμηλότερο επίπεδο αποταμίευσης, και συνεπώς υψηλότερο επίπεδο κατανάλωσης, με την προϋπόθεση ότι το άτομο επιδιώκει ένα συγκεκριμένο επίπεδο εισοδήματος από τόκους ή από οποιαδήποτε άλλη τοποθέτηση των αποταμιεύσεών του. Οπότε υπάρχει θετική σχέση μεταξύ επιτοκίου και κατανάλωσης. (Γούλας 2010/ Stiglitz 2009)

Όσον αφορά στις καταθέσεις της Ελλάδας, ουσιαστικά αμετάβλητα παρέμειναν, τον Φεβρουάριο του 2013, τα μέσα επιτόκια των καταθέσεων μίας ημέρας από νοικοκυριά και από επιχειρήσεις στο 0,48% και 0,49% αντίστοιχα. Το μέσο επιτόκιο των καταθέσεων από νοικοκυριά με συμφωνημένη διάρκεια έως ένα έτος παρουσίασε περαιτέρω πτώση κατά 10 μονάδες βάσης και διαμορφώθηκε στο 4,49%. Επιπρόσθετα, το μέσο σταθμισμένο επιτόκιο του συνόλου των νέων καταθέσεων μειώθηκε κατά 5 μονάδες βάσης στο 2,76%, ενώ τα μέσα επιτόκια στα υφιστάμενα υπόλοιπα των καταθέσεων από νοικοκυριά και από επιχειρήσεις με συμφωνημένη διάρκεια έως 2 έτη παρέμειναν ουσιαστικά αμετάβλητα στο 4,56% και 4,51% αντίστοιχα. Τέλος, το μέσο επιτόκιο του συνόλου των καταθέσεων, συμπεριλαμβανομένων των καταθέσεων μίας ημέρας, αυξήθηκε οριακά στο 2,97% (Ημερησία 2013)

4. Η Δυνατότητα Πρόσβασης στο Δανεισμό

Όσο ευκολότερη είναι η πρόσβαση των ατόμων και των επιχειρήσεων σε δανειακά κεφάλαια τόσο περισσότερο αυξάνεται η κατανάλωση για κάθε δεδομένο επίπεδο διαθέσιμου εισοδήματος. Για αυτόν το λόγο, θα αναλυθούν τα επιτόκια δανεισμού της Ελλάδας σε διαφορετικούς τομείς της οικονομίας. (Γούλας 2010)

Αρχικά, το Φεβρουάριο του 2013, το μέσο επιτόκιο των καταναλωτικών δανείων χωρίς καθορισμένη διάρκεια, κατηγορία που περιλαμβάνει τα δάνεια μέσω πιστωτικών καρτών, τα ανοικτά δάνεια και τις υπεραναλήψεις από τρεχούμενους λογαριασμούς, παρέμεινε ουσιαστικά αμετά-

² Ο μέσος πλούτος αφορά σε χώρες με πλούτο από \$25.000 έως \$100.000.

βλητο στο 14,77%. Αντίθετα, το μέσο επιτόκιο των καταναλωτικών δανείων καθορισμένης διάρκειας με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό μέχρι 1 έτος παρουσίασε άνοδο κατά 19 μονάδες βάσης και διαμορφώθηκε στο 8,10%. (Ημερησία 2013)

Το μέσο επιτόκιο των επιχειρηματικών δανείων χωρίς καθορισμένη διάρκεια παρουσίασε άνοδο κατά 6 μονάδες βάσης και διαμορφώθηκε στο 7,52%, ενώ το μέσο επιτόκιο της αντίστοιχης κατηγορίας των επαγγελματικών δανείων παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητο στο 10,02%. Το μέσο επιτόκιο των επιχειρηματικών δανείων συγκεκριμένης διάρκειας με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος παρουσίασε άνοδο κατά 8 μονάδες βάσης στο 7,36% για δάνεια μέχρι 250.000 ευρώ, αλλά πτώση κατά 13 μονάδες βάσης στο 6,16% για δάνεια από 250.000 μέχρι 1 εκατομμύριο ευρώ και πτώση κατά 56 μονάδες βάσης στο 5,84% για δάνεια άνω του ενός εκατομμυρίου Ευρώ. (Ημερησία 2013) Τα επιχειρηματικά δάνεια έχουν διπλάσιο μέσο επιτόκιο στην Ελλάδα συγκριτικά με τον μέσο όρο της ευρωζώνης, όπου αγγίζουν το 3,15%. (NET 2013)

Επιπρόσθετα, το μέσο επιτόκιο των στεγαστικών δανείων για δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος παρουσίασε άνοδο κατά 5 μονάδες βάσης και διαμορφώθηκε στο 3,04%. Το μέσο επιτόκιο στα υφιστάμενα υπόλοιπα των στεγαστικών δανείων με διάρκεια άνω των 5 ετών παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο στο 3,21%, ενώ τα αντίστοιχα επιτόκια των επιχειρηματικών και επαγγελματικών δανείων παρουσίασαν άνοδο κατά 4 και 3 μονάδες βάσης και διαμορφώθηκαν στο 4,66% και 6,00% αντίστοιχα (Ημερησία 2013)

Τέλος, το μέσο επιτόκιο του συνόλου των νέων δανείων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις παρουσίασε πτώση κατά 9 μονάδες βάσης, το Φεβρουάριο του 2013, και διαμορφώθηκε στο 5,79%. (Ημερησία 2013)

Με την αναμενόμενη ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών εκτιμάται πως θα υπάρξει πτώση των επιτοκίων, καθώς οι τράπεζες θα μπορούν να αντλούν φθηνότερο χρήμα και θα έχουν τη δυνατότητα να το διοχετεύουν στην αγορά, ενισχύοντας τη ρευστότητα. Σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργού Οικονομικών κ. Γ. Στουρνάρα, με την ανακεφαλαιοποίηση «θα επιτευχθεί επανάκαμψη των καταθέσεων στις ελληνικές τράπεζες ως αποτέλεσμα της βελτίωσης της εμπιστοσύνης των καταθετών και οι τράπεζες, όντας καλά κεφαλαιοποιημένες και ισχυρές, θα καταφέρουν σταδιακά να επαναπροσεγγίσουν τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου και θα διευκολυνθούν, ώστε να επιτελέσουν το βασικό διαμεσολαβητικό τους ρόλο στην οικονομία με αποτελεσματικό τρόπο, συμβάλλοντας έτσι στην επάνοδο της οικονομίας σε τροχιά διατηρήσιμης οικονομικής ανάπτυξης». (ΕΞΠΡΕΣ 2013)

5. Οι Προσδοκίες του Μελλοντικού Εισοδήματος

Η αναμενόμενη μείωση του εισοδήματος των ελληνικών νοικοκυριών τα επόμενα χρόνια οδηγεί σε μείωση του σημερινού επιπέδου κατανάλωσης της χώρας. (Γούλας 2010) Η Ελλάδα εμφανίζεται να είναι η πλέον απαισιόδοξη χώρα για την καταναλωτική εμπιστοσύνη. Χαρακτηριστικό είναι πως εννέα στους δέκα Έλληνες αναγκάστηκαν να αλλάξουν τις αγοραστικές τους συνήθειες εξαιτίας της συνεχιζόμενης κρίσης της Ελλάδας. Η μεγάλη πλειοψηφία των πολιτών φαίνεται να έχει μειώσει τα χρήματα που δαπανά για διασκέδαση εκτός σπιτιού και να έχει στραφεί σε φθηνότερα καταναλωτικά προϊόντα. (Πρώτο Θέμα 2013)

Μάλιστα, τέσσερις στους δέκα Έλληνες δηλώνουν πως δεν τους περισσεύουν καθόλου χρήματα μετά την κάλυψη των βασικών τους αναγκών για οποιαδήποτε άλλη χρήση. (Πρώτο Θέμα 2013) Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των ατόμων που μόλις τα βγάζουν πέρα αγγίζει το 52%, ενώ το αντίστοιχο εκείνων που αναφέρουν ότι αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους αυξάνεται στο 18%. (IOBE 2013)

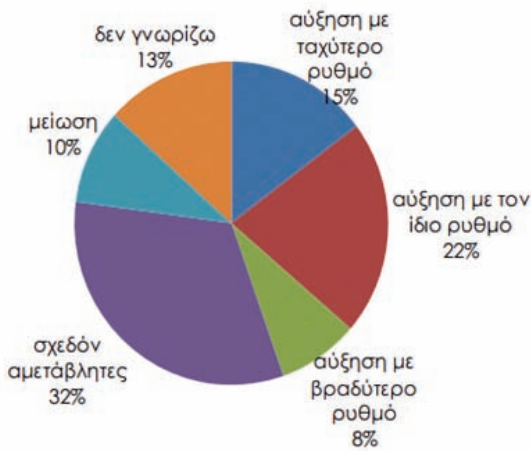
Συγκεκριμένα για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών, οι προβλέψεις των πολιτών για τους προσεχείς 12 μήνες κινούνται αρνητικά, με το σχετικό δείκτη να υποχωρεί κατά 2 μονάδες, στις -63,2 μονάδες. Το 73% των ερωτηθέντων κρίνει ότι το επόμενο διάστημα η οικονομική τους κατάσταση θα επιδεινωθεί ελαφρά ή αισθητά, ενώ μόνο ένα 2% και αναμένει το αντίθετο. Οι σχετικοί δείκτες στην ΕΕ και Ευρωζώνη διαμορφώνονται αντίστοιχα στις -9,7 και -11,4 μονάδες. (IOBE 2013)

Τα δεδομένα αυτά, προφανώς, και οδηγούν σε μία περαιτέρω μείωση της κατανάλωσης, αφού τα άτομα δεν προσδοκούν καλύτερευση της οικονομικής κατάστασης της χώρας, ούτε και καλύτερευση της προσωπικής τους οικονομικής κατάστασης.

6. Οι Προσδοκίες του Μελλοντικού Επιπέδου Τιμών

Αναμενόμενη αύξηση των τιμών των αγαθών στο μέλλον οδηγεί σε αύξηση του σημερινού επιπέδου κατανάλωσης, ώστε να επωφεληθούν τα άτομα από το τρέχον χαμηλότερο επίπεδο τιμών. Συγκεκριμένα για την Ελλάδα, όπως φαίνεται και στο Σχήμα 3, ο δείκτης πρόβλεψης των τιμών τους προσεχείς 12 μήνες εξασθενεί, ισοσκελισμένος με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση τιμών με τον ίδιο ή ταχύτερο ρυθμό να παραμένει αρκετά υψηλός στο 37%. Από την άλλη το ποσοστό όσων θεωρούν ότι οι τιμές θα μειωθούν διπλασιάστηκε φτάνοντας το 10%. (IOBE 2013)

ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ

Σχήμα 3. Προβλέψεις για την εξέλιξη των τιμών στην Ελλάδα (Πηγή: IOBE 2013)

7. Το Μόνιμο Εισόδημα

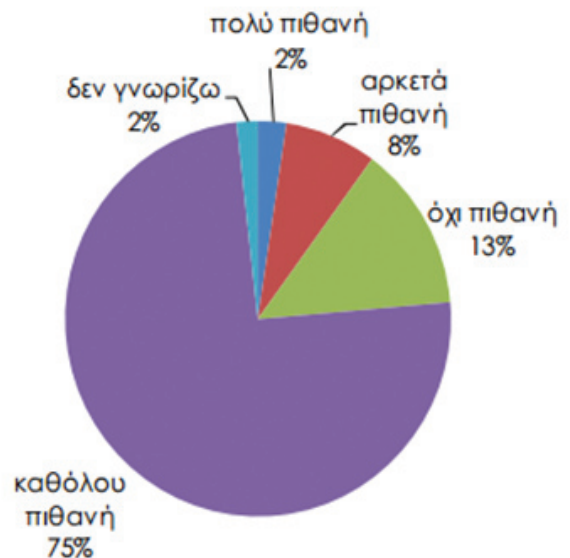
Όπως αναφέρθηκε και στην Εισαγωγή, η θεωρία του Μόνιμου Εισοδήματος (permanent income hypothesis), του βραβευμένου οικονομολόγου Milton Friedman, είναι μία από τις πιο πρόσφατες θεωρίες για τον προσδιορισμό της κατανάλωσης³. Η θεωρία αυτή βασίζεται στην άποψη ότι η τρέχουσα κατανάλωση προγραμματίζεται σύμφωνα με το εισόδημα μιας ευρύτερης χρονικής περιόδου, ενώ το μόνιμο εισόδημα ορίζεται ως το μέσο μακροχρόνιο εισόδημα που τα άτομα προσδοκούν να κερδίσουν κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, τα άτομα αποφεύγουν να μεταβάλουν το επίπεδο κατανάλωσης τους παρά τις διακυμάνσεις που παρουσιάζει το εισόδημα των νοικοκυριών και προσπαθούν να ομαλοποιούν τις όποιες διακυμάνσεις του. (Γούλας 2010) Η υπόθεση, λοιπόν, είναι ότι η καταναλωτική δαπάνη δεν εξαρτάται από το τρέχον εισόδημα αλλά από το μόνιμο εισόδημα. Ακόμα, σύμφωνα με τη θεωρία του Κύκλου Ζωής (Life Cycle Theory of Consumption), από τον Franco Modigliani και τον Albert Ando, τα άτομα, μέσω της αποταμίευσης και του δανεισμού, περιορίζουν τις διακυμάνσεις του εισοδήματός τους, συνεπώς και της κατανάλωσης, κατά τη διάρκεια της ζωής τους. (Γούλας 2010)

Για την Ελλάδα, δεν ήταν δυνατό να βρεθούν συγκεκριμένα στοιχεία που να δείχνουν την υφιστάμενη κατάσταση, για αυτό θα γίνει μια προσπάθεια να εκτιμηθεί το μόνιμο εισόδημα. Έχοντας υπόψη τον ορισμό του, τη σημαντική μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και την προσδοκώμενη μείωση του αναμενόμενου εισοδήματος, εκτιμάται η μείωση και του μόνιμου εισοδήματος για τα ελληνικά νοικοκυριά. Παρόλο που τα άτομα αποφεύγουν να μεταβάλλουν το επίπεδο κατανάλωσης, στη συγκεκριμένη συγκυρία της

ελληνικής οικονομίας φαίνεται αναπόφευκτο, αφού όλα τα σχετιζόμενα μεγέθη δέχονται μεγάλες πτωτικές πιέσεις.

Ανατρέχοντας ακόμα στη θεωρία του Κύκλου Ζωής, όπως φαίνεται και στο Σχήμα 4, τα επίπεδα της αποταμίευσης, τα οποία θα μπορούσαν να αντισταθμίσουν τη μείωση της κατανάλωσης, κινούνται επίσης σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα. Χαρακτηριστικά, το 88% των ελληνικών νοικοκυριών θεωρούν μη πιθανή ή καθόλου πιθανή την αποταμίευση τον επόμενο χρόνο. (IOBE 2013).

ΠΡΟΘΕΣΗ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ

Σχήμα 4. Πρόθεση Αποταμίευσης στην Ελλάδα (Πηγή: IOBE 2013)

8. Απόθεμα διαρκών καταναλωτικών αγαθών

Με τον όρο Διαρκή αγαθά εννοούνται τα αγαθά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλές φορές για τον ίδιο σκοπό, χωρίς να μεταβληθεί η φυσική τους υπόσταση. Προφανώς, όσο υψηλότερο είναι το απόθεμα των διαρκών καταναλωτικών αγαθών που έχουν τα άτομα στην κατοχή τους τόσο μικρότερη είναι η παρούσα κατανάλωση.

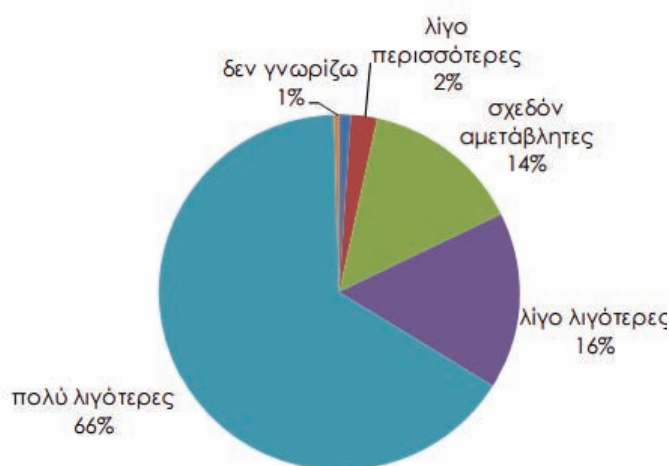
Αρχικά, αναφερόμενοι στις μείζονες αγορές, όπως η αγορά επίπλων και η αγορά ηλεκτρικών συσκευών⁴, προβλέπεται ότι το 82% των Ελλήνων καταναλωτών θα προβούν σε πολύ ή λίγο λιγότερες δαπάνες, ενώ διπλασιάζεται στο 14% το ποσοστό εκείνων που αναμένουν οι δαπάνες τους να μην μεταβληθούν. (IOBE 2013) Στο Σχήμα 5 φαίνεται αναλυτικότερα αυτή η πρόθεση για μελλοντικές αγορές διαρκών αγαθών.

4 Οι δύο αυτές αγορές θεωρούνται αγορές διαρκών καταναλωτικών αγαθών.

3 Έρχεται σε αντίθεση με την θεωρία του Keynes.

Ακόμα, αναφορικά με τα διαρκή αγαθά, παρατηρείται μία σημαντική μείωση του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή τα έτη 2011 έως 2013. Πιο συγκεκριμένα, η μείωση άγγιξε το -2,4% για τα έτη 2011 έως 2012 και το -3,5% για τα έτη 2012 έως 2013. (Ελληνική Στατιστική Αρχή 2013)

ΠΡΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΑΓΟΡΕΣ

Σχήμα 5. Πρόθεση Αγοράς Μειζόνων Προϊόντων (Πηγή: IOBE 2013)

Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των παραπάνω παραγόντων, γίνεται αντιληπτή η συνεχής μείωση τόσο της ιδιωτικής όσο και της δημόσιας κατανάλωσης της Ελλάδας την τελευταία τριετία. Έγινε ακόμα σαφής η συνέχιση της πτωτικής πορείας της κατά τα επόμενα δυο έτη. Πιο συγκεκριμένα οι πιέσεις που δέχεται το διαθέσιμο εισόδημα της Ελλάδας συνηγορούν στα παραπάνω αποτελέσματα δεδομένου ότι υπήρξε σημαντική μείωσή του, η οποία αναμένεται να συνεχιστεί ως και το 2014. Η ανάλυση του πλούτου των νοικοκυριών, συνέβαλε στην εξαγωγή των ίδιων συμπερασμάτων αφού τα επίπεδα πλούτου στην Ελλάδα κινήθηκαν σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα συγκριτικά με άλλες χώρες της ευρωζώνης. Πιέσεις δέχονται επίσης τόσο τα ρευστά διαθέσιμα των καταναλωτών όσο και τα πάγια περιουσιακά στοιχεία και χρηματοοικονομικά προϊόντα. Όσο αφορά τα επιτόκια καταθέσεων διττή παρουσιάζεται η επίπτωση τους στην κατανάλωση λόγω των δύο κυρίαρχων αντικρουόμενων απόψεων και θεωριών που αναλύθηκαν στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Σε γενικές γραμμές η μείωση των επιτοκίων φαίνεται να υπερισχύει της οριακής ανόδου ορισμένων από αυτά. Η δυνατότητα πρόσβασης σε δανειακά κεφάλαια φαίνεται να δυσχεραίνει αισθητά λόγω της αύξησης των επιτοκίων των τραπεζικών δανείων με την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών ωστόσο, να αποτελεί ένα σημαντικό μέσο επίλυσης του

παραπάνω προβλήματος. Οι απαισιόδοξες προσδοκίες των καταναλωτών όσο αφορά το μελλοντικό τους εισόδημα αποτελούν επίσης ανασταλτικό παράγοντα για την αύξηση της παρούσας κατανάλωσης. Από την άλλη πλευρά, παρόλο που οι προβλέψεις των καταναλωτών για μελλοντική μείωση των τιμών των αγαθών λειτουργούν ευνοϊκά για την κατανάλωση κάθε χώρας, αυτό δε φαίνεται να αποτυπώνεται στην παρούσα κατανάλωση της χώρας λόγω την υπερβάλλουσας, καθοριστικής και αρνητικής επίπτωσης των υπολοίπων παραγόντων. Τέλος, η αισθητή μείωση τόσο του μόνιμου εισοδήματος όσο και του επιπέδου διαρκών καταναλωτικών αγαθών αποτελούν δύο ακόμα παράγοντες τροχοπέδη για την ενίσχυση της εγχώριας κατανάλωσης.

Σε αντιστάθμιση της μειωμένης κατανάλωσης υπάρχει πλήθος προτάσεων για την ένταξη της χώρας σε αναπτυξιακή πορεία. Οι δομικές μεταρρυθμίσεις του κράτους και η απλοποίηση των διαδικασιών για τη μείωση της γραφειοκρατίας είναι τα αρχικά δομικά βήματα για την αναπτυξιακή πορεία της χώρας. Είναι σαφές ότι οι βασικές ενέργειες για τη βελτίωση της φορολογικής πολιτικής της Ελλάδας θα πρέπει να στοχεύουν στη δημιουργία ενός σταθερού φορολογικού πλαισίου, όπου οι επιχειρήσεις θα αισθάνονται ασφάλεια ως προς την αντιμετώπιση που θα τύχουν από το δημόσιο τομέα. Ένα φορολογικό πλαίσιο συμβατό με τα υπάρχοντα πλαίσια των υπολοίπων ανεπτυγμένων χωρών, το οποίο θα παραμένει σταθερό για ένα ικανό χρονικό διάστημα σε αντίθεση με τις τωρινές συνεχείς αλλαγές του. Έμφαση πρέπει να δοθεί και στη συνεπή λειτουργία του συστήματος, όπου όλες οι επιχειρήσεις θα αντιμετωπίζονται με τον ίδιο αντικειμενικό τρόπο. Αναγκαία είναι, ακόμα, και η θέσπιση διαδικασιών, που θα επιτρέπουν την άμεση επίλυση διαφορών μεταξύ φορολογουμένων και φορολογικής αρχής, σε αντίθεση με τη σημερινή κατάσταση όπου η διαδικασία είναι αρκετά χρονοβόρα. (Ernst & Young 2013)

Αναφορικά με τη μείωση της ελληνικής γραφειοκρατίας έχουν διατυπωθεί αρκετές προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία του κράτους, με την απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών και την αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των πολιτών, να αποτελούν τους πρωταρχικούς στόχους. Ακόμα, θα βοηθηθεί έμμεσα και η αναπτυξιακή πορεία της χώρας, αφού μειωμένη γραφειοκρατία σημαίνει ευκολότερη προσέλκυση επενδύσεων. Συγκεκριμένα, φορείς όπως ο Σύνηγορος του Πολίτη κατέθεσε δέσμη 80 διαθρωτικών μέτρων για την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, χωρίς ιδιαίτερη επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού. Η πλειοψηφία των μέτρων αυτών αναφέρεται σε απλή τροποποίηση νόμων ή άλλων κανονιστικών ρυθμίσεων, για παράδειγμα με τη θέσπιση αυτοτελούς φορολογικής υποχρέωσης των συζύγων ή την κωδικοποίηση της νομοθεσίας για την άσκηση τεχνικών επαγγελμάτων να περιλαμβάνονται στις προτεινόμενες αλλαγές. (Τα Νέα.gr 2013) Προτάσεις για τη μείωση της γρα-

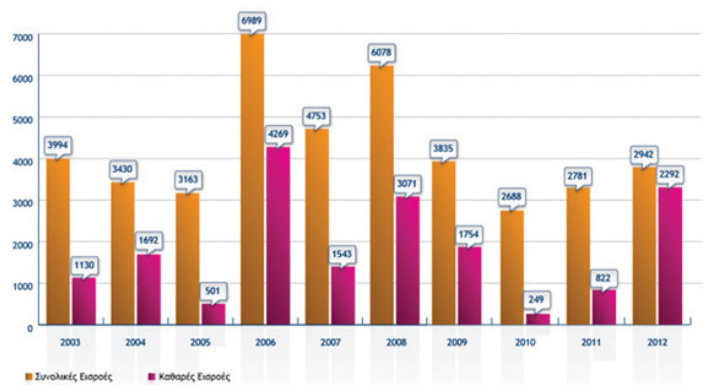
φειοκρατίας έχουν καταθέσει και ευρωπαϊκά όργανα, όπως η European Commission, για τη διευκόλυνση της διασυνοριακής επιχειρηματικότητας στην ενιαία αγορά της ΕΕ. Ήταν σύνηθες, οι επιχειρήσεις να αναγκάζονται να υποβάλλουν σειρά πιστοποιημένων δημόσιων εγγράφων για να αποδείξουν την νομική τους κατάσταση, ενώ με τις προτάσεις αυτές αναμένεται να εξαιρεθούν τέτοιου είδους ζητήματα. Ακόμα, με την κατάργηση των απαιτήσεων αυτών αναμένεται οι πολίτες και οι επιχειρήσεις στην ΕΕ να εξοικονομήσουν 330 εκατομμύρια ευρώ, χωρίς να υπολογίζεται η εξοικονόμηση χρόνου και η αποφυγή της ταλαιπωρίας. (Enikos.gr 2013)

Έμφαση δίνεται στην ανάγκη ενίσχυσης των επενδύσεων, αφού αποτελούν πρωτεύον ζήτημα για την ανάπτυξη. Ειδικότερα επενδύσεις στην καινοτομία και την τεχνολογία, καθώς επίσης στην παροχή κινήτρων για την ίδρυση εταιρειών υψηλής τεχνολογίας, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για την αύξηση της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας. (Skaï 2012) Ιδιαίτερα ενθαρρυντικά είναι και τα μηνύματα που δίνονται και από τις ελληνικές επιχειρήσεις⁵, αφού μία στις δύο επιχειρήσεις σχεδιάζουν ή σκέφτονται το 2013 να προχωρήσουν σε επενδύσεις, οι οποίες στην πλειοψηφία των περιπτώσεων (58%) θα οδηγήσουν σε αύξηση των θέσεων εργασίας. (ICAP 2013) Προγράμματα του ΟΑΕΔ⁶ για την προώθηση της απασχόλησης, τα οποία δίνουν κίνητρα στις επιχειρήσεις για την πρόσληψη προσωπικού, είναι εξίσου σημαντικά για τη μείωση της ανεργίας καθώς και την ανακούφιση της ελληνικής κοινωνίας. (ΟΑΕΔ 2013)

Καθοριστικές για την ανάπτυξη είναι και οι Ξένες Άμεσες Επενδύσεις. (ΞΑΕ) Παρά την χρηματοοικονομική κρίση, οι επιδόσεις της χώρας στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικές κατά το 2012 σε σύγκριση με προηγούμενα έτη. Οι συνολικές (ακαθάριστες) εισροές κεφαλαίων⁷ στη χώρα το έτος 2012 ανήλθαν σε 2,9 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ οι καθαρές εισροές έφθασαν τα 2,3 δισεκατομμύρια ευρώ. Στο Σχήμα 6, παρουσιάζονται οι εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα διαχρονικά από το 2003 έως το 2012, όπου παρατηρούνται αρκετές διακυμάνσεις, αλλά γίνεται εμφανής η μικρή αύξηση τους κατά το τελευταίο έτος. Πιο αναλυτικά, παρατηρείται ότι οι συνολικές εισροές ΞΑΕ μειώθηκαν στα έτη 2010 έως 2012 σε σύγκριση με τον όγκο της προ κρίσεως περιόδου 2006 έως 2008, ωστόσο παραμένουν στα επίπεδα της περιόδου 2003 έως 2005. Ακόμα, οι συνολικές εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, σημείωσαν το 2012 αύξηση κατά 5,8%, παρά την ένταση της οικονομικής κρίσης κατά το έτος αυτό και την αρνητική δη-

μοσιότητα της χώρας στο εξωτερικό, με σημαντικό μέρος της αύξησης αυτής να οφείλεται σε μεγάλη επένδυση στον χρηματοπιστωτικό τομέα⁸. (Invest In Greece Agency 2013)

Πρέπει να σημειωθεί ακόμα, ότι στις χώρες με την ισχυρότερη επενδυτική παρουσία στην Ελλάδα τα χρόνια 2003 έως 2012 συγκαταλέγονται η Γερμανία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία και η Ιταλία, ενώ αξιόλογη παρουσία έχει και η Κύπρος. Εμφανίζονται, όμως, ευοίωνες προοπτικές στο άμεσο μέλλον για την προσέλκυση ΞΑΕ από τη Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, τις Αραβικές Χώρες και την Ασία, ιδιαίτερα δε την Κίνα, οι οποίες ενδιαφέρονται κυρίως για τους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, του τουρισμού, των μεταφορών και της εφοδιαστικής αλυσίδας. (Invest In Greece Agency 2013)

Σχήμα 6. Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (Πηγή: Invest In Greece Agency 2013)

Παράλληλα η ταχύτατη και πιο αποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων του ΕΣΠΑ θεωρείται ένας από τους βασικούς πυλώνες της αύξησης ρευστότητας της αγοράς. (Καραμούζης 2012b). Σύμφωνα με στοιχεία της European Commission, το ποσοστό απορρόφησης των κονδυλίων του ΕΣΠΑ στην Ελλάδα παραμένει πάνω από το μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την Ελλάδα να κατατάσσεται στην όγδοη θέση. Συγκεκριμένα, στις αρχές Απριλίου του 2013 το ποσοστό απορρόφησης των κονδυλίων από την Ελλάδα διαμορφώθηκε σε 56,7% έναντι 49,2% του κοινοτικού μέσου όρου. (Ελληνική Δημοκρατία 2013) Ωστόσο, η απορρόφηση των κονδυλίων του νέου προγράμματος «ΕΣΠΑ 2», της περιόδου 2014 έως 2020, η χρηματοδότηση του οποίου διασφαλίστηκε στο πλαίσιο του πακέτου των 18,3 δισεκατομμυρίων ευρώ από κοινοτικούς πόρους, είναι μείζονος σημασίας για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. (In.gr 2013)

⁵ Έρευνα σε δείγμα 1095 επιχειρήσεων με τζίρο άνω του ενός εκατομμυρίου ευρώ, που πραγματοποιήθηκε το Φεβρουάριο του 2013.

⁶ ΟΑΕΔ: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

⁷ Οι συνολικές εισροές κεφαλαίων στην ουσία αντικατοπτρίζουν την πραγματική επίδοση της χώρας στην προσέλκυση επενδύσεων.

⁸ Η διαφορά μεταξύ συνολικών και καθαρών εισροών ΞΑΕ στην Ελλάδα κατά το 2012 αφορούσε κυρίως σε αποπληρωμές δανείων προς τις μητρικές, καθώς και σε εξαγορές επιχειρήσεων σε άλλες χώρες (σε αρκετά μικρότερο βαθμό)

Επιπρόσθετα, η ενίσχυση του εξαγωγικού προσανατολισμού της οικονομίας, με μέτρα όπως η ελάφρυνση της φορολογίας για τις καθαρά εξαγωγικές επιχειρήσεις και η επιχορήγηση των ασφαλιστικών εισφορών των επιχειρήσεων αυτών, αποτελεί εξίσου βασικό παράγοντα ανάκαμψης και ενδυνάμωσης της εγχώριας οικονομίας. (Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος 2010). Πιο συγκεκριμένα, το 2011 η συνολική αξία των ελληνικών εξαγωγών ανήλθε σε 22.451 εκατομμύρια ευρώ, αποτελώντας το 10,44% του ΑΕΠ της χώρας, καταδεικνύοντας το ειδικό βάρος των εξαγωγών για την ελληνική οικονομία. Η παρατηρούμενη αυτή αύξηση, οφείλεται κατά κύριο λόγο αφενός στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων, ως συνέπεια της μείωσης των τιμών τους και του κόστους των παραγωγικών συντελεστών στην Ελλάδα, και αφετέρου στην αυξανόμενη εξωστρέφεια των ελληνικών επιχειρήσεων με την αναζήτηση νέων αγορών, δεδομένης της ύφεσης στην εγχώρια αγορά. Παρατηρήθηκε ότι οι εξαγωγές προς την Ευρωπαϊκή Ένωση ανήλθαν σε 51% κατά το 2011, ενώ στις χώρες Τουρκία και Κίνα ο όγκος των

εξαγωγών διπλασιάστηκε στο χρονικό διάστημα αυτό. Είναι προφανές ότι η περαιτέρω ανάπτυξη του εξαγωγικού προσανατολισμού της χώρας, θα υποσκελίσει την χαμηλή εγχώρια κατανάλωση δίνοντας άμεσα έσοδα στα κρατικά ταμεία. (Invest In Greece Agency 2012)

Τέλος, το αναμενόμενο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων και αξιοποίησης της Δημόσιας Περιουσίας, καθώς και του φυσικού πλούτου (πετρέλαιο, φυσικό αέριο) δύναται να ενισχύσουν περαιτέρω την ανάπτυξη της Ελλάδας. Ο στόχος του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων είναι να συγκεντρωθεί από το ελληνικό δημόσιο ένα ποσό της τάξεως των 19 δισεκατομμυρίων ευρώ μέχρι το 2015, το οποίο θα συμβάλει σημαντικά στην αύξηση των εσόδων του ελληνικού κράτους. Το ποσό αυτό θα προέρθει από τις πωλήσεις δημοσίων εταιριών και την εκχώρηση της ευθύνης διαχείρισης τους σε ιδιώτες (20% του συνόλου), την αξιοποίηση της ακίνητης δημόσιας περιουσίας και της δημόσιας γης (50% του συνόλου), και την αξιοποίηση των δικαιωμάτων και παραχωρήσεων του ελληνικού δημοσίου (30% του συνόλου). (Καραμούζης 2012c) ■

Βιβλιογραφία

Eurostat. (2012). GDP per capita, consumption per capita and price level indices. Διαθέσιμο στο: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/GDP_per_capita_consumption_per_capita_and_price_level_indices/el

Credit Suisse. (2012). Global Wealth 2012: The year in Review. Διαθέσιμο στο: <https://infocus.credit-suisse.com/app/article/index.cfm?fuseaction=OpenArticle&aid=368967&lang=EN>

NET, (2013). Στα ύψη παραμένει το κόστος δανεισμού στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: <http://www.ert.gr/eidiseis/oikonomia/ellada/item/139634-sta-ypsi-paramenei-to-kostos-daneismoy-stin-ellada#.UWB2qZn3ZT0>

Γούλας, Ε., (2010). Μακροοικονομική Σημειώσεις. Πάτρα.

Ελληνική Δημοκρατία, (2013). Στοιχεία Απορρόφησης ΕΣΠΑ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων. Διαθέσιμο στο: <http://www.mindev.gov.gr/?p=10526>

Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2013). Δελτίο Τύπου. Δείκτης Τιμών Καταναλωτή: Φεβρουάριος 2013. Διαθέσιμο στο: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0515/PressReleases/A0515_DKT87_DT_MM_02_2013_01_F_GR.pdf

ΕΞΠΡΕΣ, Ημερήσια Οικονομική Εφημερίδα, (2013). Ο Ι. Στουρνάρας, για τη ρευστότητα στην ελληνική οικονομία και την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών. Διαθέσιμο στο: http://www.express.gr/news/finance/693018oz_20130319693018.php3

Ημερησία, (2013). Πτώση στα επόχια καταθέσεων- χορηγήσεων. Διαθέσιμο στο: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113021681>

Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. (2013). Αναλύσεις και στοιχεία. Διαθέσιμο στο: <http://www.ineobservatory.gr/analyseis-kai-stoicheia/parsousiash-kai-analysh-statistikon-stoixeion/ti-prepei-na-gnorizete-gia-tis-dimosionomikes>

kai-makrooikonomikes-ekselikseis-stin-ellada/me-basi-tis-problepseis-tis-troikas-to-eisodima-kai-i-katanaloston-noikokyriwn-tha-synechisoy-na-syrriknwnontai-to-2013-kai-to-2014/

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, (2013). Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας. Διαθέσιμο στο: http://www.iobe.gr/media/oik_syg_mar_2013.pdf

Καραμούζης, Ν. (02/2012a). Συγκλονιστικά Στοιχεία για την ελληνική οικονομική πραγματικότητα. Διαθέσιμο στο: <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/41114.html>

Καραμούζης, Ν. (10/2012b). Πως θα επιστρέψει η ελληνική οικονομία στην Ανάπτυξη. Διαθέσιμο στο: http://news.kathimerini.gr/4dcgji/_w_articles_columns_1_14/10/2012_498722

Καραμούζης, Ν. (2012c). Οι ιδιωτικοποιήσεις στην Ελλάδα: ιστορικές καταβολές και προσκλήσεις. Διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=445037>

ΟΑΕΔ, (2013). <http://www.oaed.gr/index.php?lang=el>

Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος. (2010). Οι θέσεις του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας για έξοδο από την Οικονομική Κρίση. Διαθέσιμο στο: http://www.oe-e.gr/oe_e_krisi.htm

Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2013, (2012). Υπουργείο Οικονομικών. Διαθέσιμο στο: http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/5c/12/e9/5c12e969acb027b298bc732a8e320ac774cb53e7/application/pdf/PROSXEDIO_2013.pdf

Πρώτο θέμα, (2013). Nielsen: Στο Ναδίρ η καταναλωτική εμπιστοσύνη στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: <http://www.protothema.gr/economy/article/?aid=256920>

Πουρναράκης, Ε., & Χατζηκωνσταντίνου, Γ., (2004). Αρχές Οικονομικής. Εκδόσεις Συγός, Αθήνα, 215- 229.

Σαρτζετάκης, Ε., Εισαγωγή στη Μακροοικονομική. 3. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Τράπεζα της Ελλάδος, (2012). Νομισματική Πολιτική 2011-2012. Διαθέσιμο στο: <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/NomPol20112012.pdf>

Ta Nέα.gr, (2013). Συνήγορος του Πολίτη: 80 Προτάσεις κατά της γραφειοκρατίας. Διαθέσιμο στο: <http://www.tanea.gr/news/greece/article/5003508/synhgoros-toy-polith-80-protaseis-kata-ths-grafeiokratias/>

Enikos.gr, (2013). Προτάσεις Κομισιόν για μείωση της γραφειοκρατίας. Διαθέσιμο στο: http://www.enikos.gr/economy/139671,Protaseis_Komision_gia_meiowsh_ths_grafei.html

ICAP, (2013). Παρουσίαση Έρευνας ICAP για Επενδύσεις. Διαθέσιμο στο: http://www.investingreece.gov.gr/files/pr_yraan/Parousiasi_ereunas_ICAP_gia_ependyseis.pdf

In.gr, (2013). Στην αξιοποίηση του νέου ΕΣΠΑ επικεντρώνεται το υπουργείο Ανάπτυξης. Διαθέσιμο στο: <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231235017>

In deep Analysis, (2013). Πλούτος και Ύφεση. Διαθέσιμο στο: <http://indepanalysis.gr/?q=node/523>

Invest In Greece Agency, (2012). Εξαγωγές- Εισαγωγές Προϊόντων. Διαθέσιμο στο: <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=56&la=2>

Invest In Greece Agency, (2013). Ξένες Άμεσες Επενδύσεις. Διαθέσιμο στο: <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=21&la=2>

McKinsey & Company, (2011). Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά. Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας.

Krugman, P., & Wells, R. (2009) Μακροοικονομική, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Επίκεντρο Α.Ε.

Mankiw, N.G., & Taylor, M. (2010) Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Τόμος Β', Αθήνα, Gutenberg.

Stiglitz, J., & Walsh, C. (2009) Αρχές της Μακροοικονομικής, Αθήνα, Παπαζήσης.

Skai, (2012). Οι επενδύσεις στην καινοτομία και τεχνολογία μοχλός οικονομικής ανάπτυξης για την Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: <http://www.skai.gr/news/technology/article/212137/-oi-ependuseis-stin-kainotomia-kai-tehnologia-mohlos-oikonomikis-anaptuxis-gia-tin-ellada/#ixzz2Q5CnD5gd>

Τιμοκατάλογος Διαφημιστικών Καταχωρήσεων στα «Οικονομικά Χρονικά»

Το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (Ο.Ε.Ε.), στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του και με σκοπό την έγκυρη, έγκαιρη, πλήρη και ουσιαστική **ενημέρωση των μελών του**, εκδίδει το επιστημονικό περιοδικό «Οικονομικά Χρονικά», προβάλλοντας και δημοσιεύοντας θέματα που αφορούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην νομισματική και πιστωτική πολιτική, στο εμπόριο, στις εξαγωγές, στη λογιστική, στα φοροτεχνικά καθώς και στη γενικότερη οικονομική συγκυρία. Σημειώνουμε ότι τα «Οικονομικά Χρονικά», που εκδίδονται κάθε δύο μήνες, **απευθύνονται και διανέμονται σ' όλους τους οικονομικούς επιστήμονες, μέλη του Ο.Ε.Ε., οι οποίοι απασχολούνται στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα και οι οποίοι είναι στελέχη Υπουργείων, Τραπεζών, Επιχειρήσεων, Ακαδημαϊκοί, Ελεύθεροι Επαγγελματίες.**

Με την σκέψη ότι η διαφημιστική προβολή μέσω των «Οικονομικών Χρονικών» θα είναι αποδοτική και χρήσιμη, ευελπιστούμε ότι θα αντιμετωπιστεί θετικά η προοπτική συνεργασίας με το περιοδικό μας.

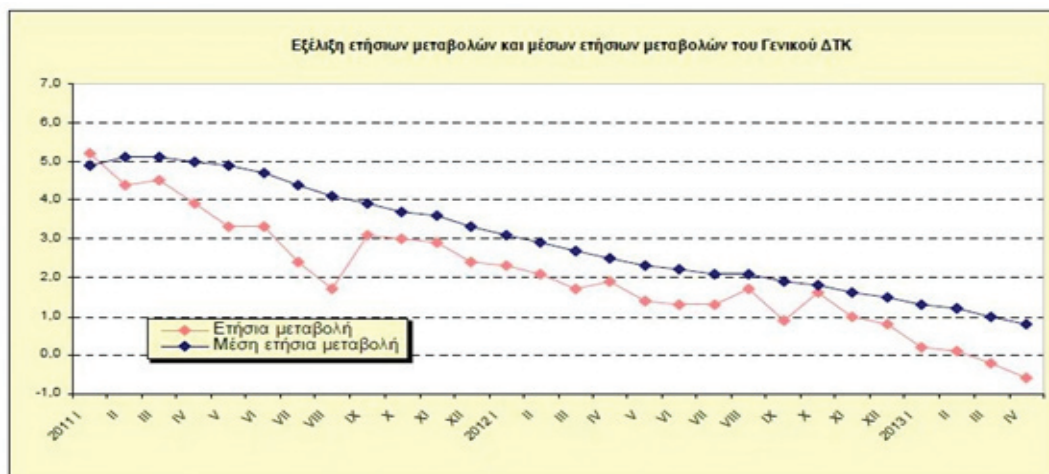
Οπισθόφυλλο (4 ^η Εξωφύλλου)	3.000,00 ευρώ
Εσωτερική Οπισθόφυλλου (3 ^η εξωφύλλου)	1.500,00 ευρώ
Εσωτερική Εξωφύλλου (2 ^η Εξωφύλλου)	2.000,00 ευρώ
5 ^η Σελίδα εντύπου	1.500,00 ευρώ
Εσωτερική Δεξιά	1.000,00 ευρώ
Εσωτερική Αριστερή	900,00 ευρώ
Κάθετο ή Οριζόντιο Ημισέλιδο	500,00 ευρώ

- ▶ Οι παραπάνω τιμές επιβαρύνονται με 20% αγγελιόσημο και ΦΠΑ
- ▶ Για τις διαφημιστικές εταιρείες ισχύουν ειδικά τιμολόγια.
- ▶ Σε εταιρείες που βάζουν στο περιοδικό τρεις συνεχόμενες διαφημίσεις η τέταρτη θα είναι δωρεάν
- ▶ Η εξόφληση του ποσού γίνεται μετά την έκδοση του τεύχους και του σχετικού παραστατικού. Συμπεριλαμβάνεται συνοδευτικό έντυπο κατά το οποίο φαίνεται το ποσό του αγγελιοσήμου που είναι υποχρεωμένες οι εταιρείες να πληρώσουν στην τράπεζα

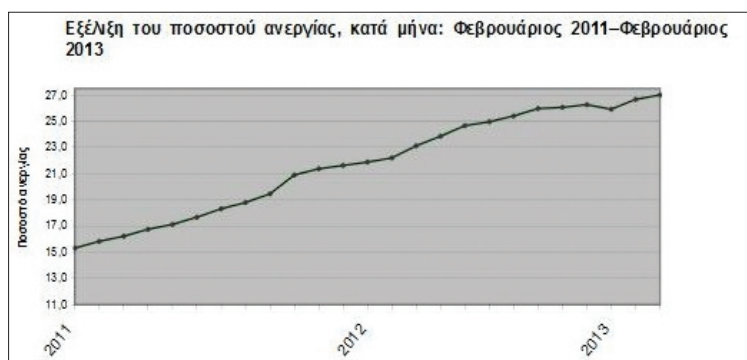
Ελληνική οικονομία σε αριθμούς

- Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Πληθωρισμός) Απρ. 13/Απρ. 12 -0,6

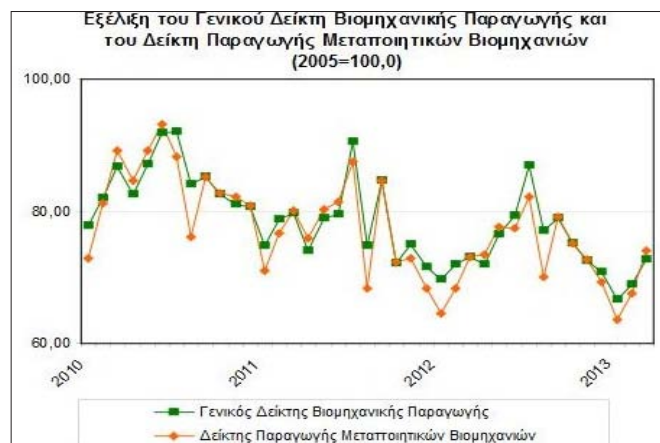

- Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Προσωρινά Στοιχεία) Δ' 3μηνο 2012 -5,7

- Δείκτης Ανεργίας Δ' 3μηνο 2012 26,0

- Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής Μάρτ. 13/Μάρτ. 12 -0,7

- Δείκτης Τιμών Παραγωγού στη Βιομηχανία Μάρτ. 13/Μάρτ. 12 -1,5

Στοιχεία Χρέους Κεντρικής Διοίκησης¹

Σύνθεση Χρέους Κεντρικής Διοίκησης (ποσά σε εκατ. ευρώ)*

	31/12/2012	31/03/2013
Υψος Χρέους Κεντρικής Διοίκησης	305.537,33	309.357,89
A. Σταθερού επιτοκίου²	32,7%	31,1%
Κυμαινομένου επιτοκίου^{2,3}	67,3%	68,9%
B. Διαπραγματεύσιμο	34,3%	32,5%
Μη Διαπραγματεύσιμο	65,7%	67,5%
Γ. Σε ευρώ	96,7%	96,1%
Σε νομίσματα εκτός ζώνης ευρώ	3,3%	3,9%

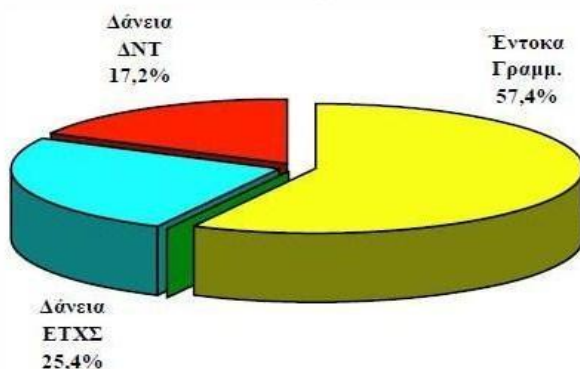
Ταμειακά Διαθέσιμα του Ε. Δ. (εκατ. ευρώ)	5.933,5	6.996,1
--	----------------	----------------

1. Το Χρέος της Κεντρικής Διοίκησης διαφέρει από το Χρέος της Γενικής Κυβέρνησης (Χρέος κατά Μάαστριχτ) κατά το ποσό του ενδοκυβερνητικού χρέους και λοιπών στοιχείων που προβλέπονται από τον ESA '95.
2. Η σχέση σταθερού/κυμαινομένου συμπεριλαμβάνει τις πράξεις swap επιτοκίου.
3. Τα τιμηριθμοποιημένα ομόλογα περιλαμβάνονται στα κυμαινόμενα ομόλογα.

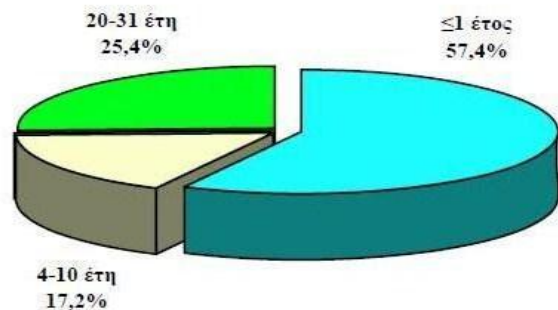
* Προσωρινά στοιχεία

Στοιχεία νέου δανεισμού (Ιαν. – Μαρ. 2013)

**Σύνθεση νέου δανεισμού
Ιαν. – Μαρ. 2013**

**Κατανομή νέου δανεισμού
κατά διάρκεια**

Χρονοδιάγραμμα Λήξης Χρέους Κεντρικής Διοίκησης την 31/03/2013 (ποσά σε δισεκ. ευρώ)

Παρατηρήσεις:

1. Οι λήξεις τίτλων εξομαλύνονται με προαγορές χρέους και πράξεις διαχείρισης.

